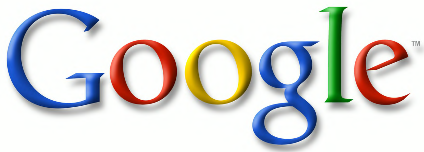

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
1817

Počátky křesťanství mezi Slovany.

Napsal J. Ježek,
katecheta na Smíchově.

Část prvá.

Slované jižní.

Spisův spolku tiskového číslo 6. za rok 1879.

V PRAZE.
Nákladem katolického spolku tiskového.
1879.

Knéhtiskárna Cyrillo-Methodějská (J. Zeman a spol.) v Praze.

Náboženství Slovanů pohanských.

Od prastarých časův, kryjících se v nevystihlém šeru, přebýval velký a lidnatý kmen Slovanský ve východní Evropě, v krajinách svlažovaných řekami Dněprem, Vislou, Odrou a Dunajem od samého moře Jaderského hluboko za Tatry k vrchoviskům Dněpru a k jezeru Ilmenskému. Kdy ze střední Asie do Evropy přišel, nelze s určitostí tvrditi. Když v druhém století po Kr. začaly boje mezi Němci a Slovany na Odře a Visle a když Němci na jih a západ se hrnuli, šli Slované v patách za nimi a osazovali se v krajinách západních a jižních tu mírně a pokojně, bojovně a vítězně. Vycházeli Slované ze zemí zatatranských, jmenovitě z krajin zvaných Velkým neb Bílým Chorvatskem a Velkým neb Bílým Srbskem, z nichž Chorvatsko leželo jižněji při Karpatech a Srbsko na sever od tohoto, tedy obojí v nynější Haliči a někdejší říši Polské. Slovanské to stěhování trvalo od II.—VII. století. Za sousedy měli Slované na západ Němce, na jihovýchod kočující loupeživé národy: Avary, Bulhary, Kozary, Maďary a jiné.

Dnes zaujímají Slované rozsáhlé prostranství od Šumavy na východ až za Urál k pomezí čínskému, od moře baltického a ledového k moři adriatskému, egejskému a černému, číslem 86 milionů duší.

Slované byli pohané; nicméně věřili v jednoho boha, působce blesku, stvořitele světa, pána všehomíra a nazývali jej prabohem. Později však začali jednotlivé síly a vlastnosti téhož boha pokládati

za božstva samostatná, a pro síly a úkazy přírodní vymýšleli si nové bohy, čímž v mnohobožství upadli. Obloha i podnebesí, prameny a řeky, skály a hlubiny, hory a lesy, oheň i tělesa nebeská byly samé příbytky a působiště vyšších mocí a bytostí. Všecky proměny, ježto se v přírodě dály, byly jen účinky jejich. Ony vládly i člověkem, jemuž podle přízně neb nepřízně jejich, všecko buď se dařilo buď kazilo.

Vyšší tyto bytosti myšleny byly dvojího řádu: jedny povahou dobré, druhé povahou zlé. Onyno sluly bozi, tyto běsi. Vyšší moc přičítána bohům; běsové jen tehdá vůli svou na lidech provozovati mohli, když jim toho buď z hněvu buď z netečnosti dopustili bohové. V životě přírodním nabývali běsové pravidelně jednou do roka vrchu nad bohy; proměnu časů ročních vysvětlovali sobě zajisté Slované tím, že jaro a léto přičítali moci bohů, jeseň a zimu moci běsů. Též i slunce a měsíce zatmění pokládáno za skutek běsů. Běsům vlastně přičítali všecky zhoubné případy tělesné, jmenovitě náhlé ochabení a ochromení těla, vůbec tedy všeliký stav, kde vášeň aneb choroba překáží volně smyslů užívati. Též účinky jedu čítáno na běsy. Podobně i jiné nehody.

Bohům naopak přičítáno blaho pozemské. Bozi byli dárcové všeho dobrého, jak duchovního tak tělesného, soukromého i veřejného. Z jich vnuknutí pocházely a pod ochranou jejich trvaly dobré zákony a řády národní. Na vůli jejich záleželo zdraví a nemoc, vítězství a přemožení. Bozi byli spůsobitelé a pěstounové života, v němé přírodě, u lidí i u zvířat. Nadšení pěvcův, hojitelná moc lékův původ svůj měly v účincích bohů. Panství jejich vztahovalo se nejen na svět vezdejší,

ale i na život po smrti. Proto sluli pohanům českým jednak spásy (ochranci), jednak věkožízní (věčně živí). Nejvyšší bůh, jemuž připisována vláda nad nebesy, původ světla, tepla i bouře, jakož i svrchovanost nad bohy nižšími, slul Svaroh. Synové jeho byli Slunce a Oheň.

Kromě uvedené trojice, když postupem věků původní způsoba slovanského náboženství všelijak se měnila a Slované i cizím smyslům nábožným u sebe místa dopřáli, ctěni: Perun, Radhošť a Živa.

Perun byl vládce hromu a blesku, k jehož úctě zapalovali oheň, což nejraději na vrších konávali.

Radhošť byl obrance lidí a proto i bůh války, obchodu i pohostinství a měl chrám svůj v Retře.

Živa pak byla bohyně života i úrody a proto držela v jedné ruce klasy a v druhé kvítí.

U Slovanův severních vzýván Tříhlav, jenž měl nádherný chrám v Štětíně; obraz jeho byl ze zlata, maje na hlavě zlatou drahými kameny ozdobenou korunu, tvář pak měl z části zakrytou, na znamení, že prý z milosti lidem hříchy promiňuje, nehledě na ně. Později pak na místo jeho vstoupil Svantovít, jenž jest původce světla a národ proti všem nepřátelům vítězně bránil, a proto každé noci na větrném koni proti nim do boje vyjížděl. Z té příčiny brávali kopí jeho do bitvy a dávaly mu po každé vítězné bitvě jednu třetinu válečné kořisti. Měl nádherný chrám v Arkoně uprostřed města, jejž dvě stě jezdců co čestné jeho vojske na koních střehlo. Veliká socha jeho byla z tvrdého dříví a měla čtyry obličeje na všecky čtyry strany světa na znamení, že všecko

vidí a chrání; po boku měl veliký meč, v levé ruce luk a v pravé roh s medovinou na znamení, že je štědrým dárcem úrody. Jemu ke cti odbývala se největší slavnost v roce, o níž mu nalili nové medoviny do rohu a obětovali koláč s výše muže i ovoce. Kněz jeho, jenž se málo kdy lidu ukazoval, požíval také největší vážnosti a dohlížel na ostatní kněze a věštce, kteří oběti bohům přinášeli, jako obilí, ovoce, maso zvířecí a budoucí věci předpovídali.

Vedle těchto hlavních bohů, měli Ladu, bohyni krásy a lásky, Vesnu, bohyni jara a života, Moranu, bohyni zimy a smrti, Jasoně, boha slunce a jiné. Domácí bůžkové sluli skřítkové a šotkové, jimž na vyprošení ochrany dávali pod večer pokrm a nápoj. K nim náleží i Plivník, o kterém bájeno, že létal v podobě ohnivého draka a na který dům dopadnul, tam že bylo všeho hojnost.

Nepříznivi lidem byli Upíři, kteří z nich krev ssáli a Vlkodlaci, kteří pocestné napadali.

Zvláštní božstva byla představena lesům, hájům, vodám a vzduchu. Rusalky byly bohyně vodní, Víly zase bohyně lesní. Vodníci a Polednice, božství škodná.

O duši věřili, že je nesmrtelná; když vyjde z člověka lítá po stromech v hájích, dokud není mrtvý spálen aneb pohřben. I v odplatu po smrti věřeno; duše dobrých lidí měnily se v holubice, duše zlých v sovy; duše dobrých přicházely do říše světla, duše zlých do říše tmy. Druhdy prý však duše dlouho po světě blouditi, bludnou býti musela, nežli pokoje došla.

Bájeno bylo i o takových lidech, z jichžto těla v noci vycházela prý duše, dílem v podobě zvířecí se toulajíc, dílem ve stromech a býlí do dne meškajíc, dílem jako stéblo neb pápěr do domů se vkrádajíc a lidi ve snách dusíc a mořic. Lidé, kterým přimýšlena povaha posledně jmenovaná, nazýváni jsou můry a morousi. I po smrti nedávaly prý pokoje; duše jejich opouštěla prý hrob a vně provozovala rej svůj, při čemž tělo zůstávalo v jisté míře krevnato a živo.

Počátek model u Slovanů byly podobizny předkův. Věřili totiž, že svazek rodinný ani smrtí nebývá přetržen. Proto záhy začali dělati obrazy otcův zemřelých, chovajíce je u sebe, kdekoliv sídlo své měli. Stěhujíce se do nových vlastí, zasvěcovali jimi novou zemi za dědinu a otčinu. Tímto během vyvinula se pocta bůžků domácích: dědů a šotků.

Osudu Slované neznali. Nevyhnutelného na před určení neuznávali: všecko dle víry jejich záviselo na vůli bohův. Proto bohům, svým spásám, chtíce od nich užiti zdaru, slibovali oběti, a byvše šťastni v díle svém, přinášeti je neobmeškávali. Slované ctili bohy své prvotně na horách, v lesích a hájích, u jezer a řek. Později teprv stavěli jim chrámy, na začátku jednoduché a pak i nádherné. Chrámové slovanští skládali se ze dvou částí:

1. Prostoru, kde bohové uzavřeni byli a kamž jen nejvyšší kněz vstoupiti směl.

2. Místa, kde o veliké svátky veřejné oběti konány byly. — Úctu k bohům zjevně jevili poklonami, bitím se v čelo, hlásáním zpěvů bohulibých, „milých slov“.

Oběti bohům přinášeny od starost a kněží. Kněží náleželi k nejpřednějším osobám národu, účastnili se ve sněmích a předsedali na soudech. Za oběť dávány pokrmy, jimiž se posvátné ptactvo živilo, zbraň (oruží) pobitých vrahů, obilí, ovoce i zvířata. Když zvíře v oběť dáno bylo, vylito na jeho hlavu víno, pivo neb medovina a potom jest zabito. Hlava zvířete co díl nejvzácnější bohům jest dána, ostatní maso od obětníků požito.

Hlavní svátky slovanské byly:

1. Slavnost Vesny, která se na začátku jara odbývala k naznačení radosti, že léto nad zimou, život nad smrtí zvítězil. I prošeno lesův, aby se zazelenaly, ptákův, aby se rozveselili, modlitby se konaly za úrodu a dešť, chvalozpěvy zpívaly na čest slunce a vody. Při slavnosti té byl obraz smrti (Morana) do vody uvržen (neděle smrtelná).

2. Letnice (Tuřice) byly v máji slaveny; dívky a mládenci ubírali se na břehy vod a zaráželi máje do země, hospodáři obcházeli svá pole, zpívajíce neb rozličné průpovídky říkajíce.

3. Kupadlo končilo svátky letní; na čest boha slunce vzdělán oheň, kolem něhož mládenci a panny za ruce se držíce skákali. (Oheň svatojanský.)

4. Koleda byla přání k novému létu, při níž hádání a darů si na vzájem dávání bylo věcí hlavní.

5. Zážinky (Obžinky), při nichž bohům prvotiny a posledniny úrody zemské byly v oběť dány, proto se odbývaly na začátku a na konci žní.

Z prvopočátku Slovan mrtvé spaloval. Ano i ženy života se zbavovaly, aby se spolu s manžely zemřelými na téže hranici daly „sžéci“. S mrtvolami pálena i zvířata a popel skládán do

popelnic. Později obecně se rozšířilo pochovávání mrtvol do země. Přátelé zemřelého u hrobu činili „nařiekánie“ čili žalostné hořekování. Nad hroby provozovány tryzny t. j. pohřební hody a oběti k oslavení mrtvých a upokojení bohův podzemských. Mrtvým na hrob kladena jídla a vylity nápoje.

Právě tato jednoduchost a prostota náboženství a bohoslužby pohanské velmi hověla blahodějnému obratu — přijetí křesťanství. Bez hlučného odporu, bez meče a války, tiše písmem a slovem zjednala si víra Kristova přístup do zemí slovanských, všude v době kratičké, utěšeně se šířila a blahodárné ovoce přinášela.

I.

Slované jižní.

Slovinci.

(1 1/3 milionu.)

Sv. Virgilius.

Vlast Slovinců zaujímá nyní jižní část Korutan a Štýrska, Hořici, severní část Istrie (podle starých Istrův tak zvané), Krajinu, pak malé částky Benátska a Uher (v stolici saladské, železné a šimedské).

Mnohem prostranější byla sídla jejich od VII. do XI. století, neboť za toho času zaujímali celé Korutany, Štýrsko, Rakousy na pravém břehu Dunaje, části Salcburska a Tyrol. Slovinci přistěhovali se do svých vlastí alpských z pravlasti slovanské Zatatranska, kdež bydleli společně s Chorvaty a Srby; tak možná souditi i z jich jazyka srbsko-chorvatskému nejpříbuznějšího i z místních jmen, z nichž mnohá vyskytají se za Tatrami.

Zaujali sídla svá ke konci VI. století (592—595) a sice nejspíše chtějíce zniknouti nátisku avarského. Moc avarskou zlomil bojovný Samo, leč po jeho smrti rozpadla se velká jeho říše a Slovenci rozštěpili se na množství knížectví. A po častých bojích s Bavory a Avary dostali se konečně z větší části pod vrchní panství vévod bavorských a s Bavory pod vládu Franků.

V novém území, jež zaujali Slovinci, nebylo křesťanství neznámé. Květoucí a lidnaté Aquileji přiřčena nevadnoucí sláva, býti první věrozvěstkyní v krajinách alpských. Dle prastarého podání byla to Aquileja, kde sv. Marek r. 46 po Kr. se sv. Petrem první křesťanskou obec zřídili. Jak pověst vypravuje, šířil sv. Hermagoras, žák

sv. Marka a první sv. Petrem vysvěcený biskup italský, narozený r. 50 po Kr. se svým jahnem Fortunatem ve východní a severní části Italie a v Norikum, k němuž i Krajina náležela, nové učení Kristovo. V dnešní Krajině, Štýrsku, Korutanech apoštolovali sv. Titus r. 52 a sv. Domnus r. 64. Pokojná leta za prvních vladařů římských podporovala výdatně šíření se sv. evangelia. V poříčí Sávy nalezlo křesťanství četných příznivců a mnozí vyznávači v krutých pronásledováních padli za oběť svého přesvědčení a jejich krev byla semenem nových křesťanů. Za vlády krutého Diokleciana potlačeno sice utěšeně zkvétající símě, ale jen na dobu kratičkou; byla to poslední krvavá rána klesajícího pohanství, poslední pokus jednotou náboženství státem nařízenou zachrániti i zpuchřelou říši pohanskou. Zákonem z r. 311 bylo křesťanství trpěno, r. 324 stalo se náboženstvím státním a utvrzovalo se den co den více a více a dokud římské panství trvalo, neutrpělo žádných příkoří.

Nejtěžší zkouška přikvapila na vyznávače Kristovy vpády barbarskými v době stěhování se národů. Dojímavé líčení zůstavil nám sv. Jeronym, rodilý Stridoňan na hranicích Dalmacie: „Již přes 20 let prolévá se mezi Cařihradem a julskými Alpami římská krev. Skýthii, Trákyi, Macedonii, Dardanely, Dakii, Thesalii, Achaju, Epirus, Dalmácii a země vůkolní pustoší rozliční národové divocí a suroví. Jak velké množství paní, zbožných děv, svobodných a vznešených lidí stalo se kořistí těch sveřepých hord! Zajati jsou biskupové, zavražděni kněži, zbořeny chrámy, svatyně proměněny v konírny a kosti mučeníků vykopány a zneuctěny. Všude jen nářek a pláč a hrůzné

obrazy smrti; římské panství se kácí, ale naše pyšná šíje nechce se přece pokořit.“ K tomuto líčení netřeba ničeho dokládati.

Římské nadvládí i vzrůstající křesťanství podlehlo společnému nepříteli — pohanským barbarům. Leč co původu božského, může snad na čas býti potlačeno, ne však na vždy zničeno; mravnost musí zvítěziti nad znemravnělostí, právo nad bezprávím, duch nad hmotou. Slovinci nalezli ve své nové vlasti křesťanství v rozvalinách, než i tyto trosky mluvily a polozbořené svatyně hlásaly Ukřižovaného.

Světlo učení křesťanského z dvojí strany a dvojí cestou šířilo se k Slovincům; tu přes Aquileji (Voglej) od kněží vlašských, tu přes Solnohrad od duchovních německých. Sv. Amand, biskup utrechtský, přepravil se za panování Sámova as r. 630 přes Dunaj, aby Slovincům evangelium zvěstoval. Na své apoštolské cestě setkal se s přízní i odporem tuhým, ale toužebně očekávaná palma mučenictví v podíl se mu nedostala. Po krátkém čase vrátil se přes Rýn do své vlasti. Začátky nového učení, jimž byl základ položil sv. Amand, neměly dlouhého trvání a vymizely brzy docela. Ale tím nedali se odstrašiti missionáři němečtí a nepřestávali zřetel svůj obraceti i příště k Slovincům, ba i řeči jejich se přiučovali aneb brali s sebou tlumočníky. Tak počínal sobě nástupce Amandův sv. Emmeran. Po těchto předběžných pokusích zasadil se mnohem horlivěji o pokřestění Slovinců vormský biskup Rupert, který obrátiv bavorského vévodu Théoda, vydal se k Slovincům na požádání knížete jejich, vyučoval je, křestil, zakládal chrámy a kláštery a pozůstavil dostatečný počet kněží a mnichů v zemi.

Nástupce jeho Vitalis v horlivém zasazování se o pokřestění a obrácení Slovinců jemu vyrovnati se hleděl, ale ani jemu nedařilo se dle přání.

Slovinci, svobody nade všecko milovní, pokládali, mnohými příklady vyučeni jsouce, obrácení na víru křesťanskou za obmysl a nástrahu svých nepřátel, hledících pod tou rouškou uložiti na ně jho nejtvrdší poroby; z té příčiny úsilovně odporovali věrozvěstům německým, přicházejícím vyvraceti staropohanské obřady jejich. V té době opětovali Avaři vpády do zemí slovanských a krutě řádili na území Slovinců. Tito sjednoceni pod korutanským vévodou Borutem nemohouce přemoci odolati, povolali sousední Bavory ku pomoci, kteří zahnavše Avary, místo avarského své jho na Slovince vložili. Vévoda bavorský Thasilo II., kterýž Borutovi pomoc poskytl, byl v područí Pipina Krátkého a tak dostali se Slovinci, alespoň větší část jejich, pod vrchní vládu králů franckých.

Borutův syn Karat a synovec Chotimír odvedeni jsou s mnohými vznešenými osobami do Bavor co rukojmí. Po brzké smrti Borutově r. 750 stal se vladařem Karat a když po třech letech zemřel, dosadil Pipín na stolec knížecí Chotimíra. Karat i Chotimír, byvše v Solnohradě ve víře křesťanské vychováni, přivedli s sebou horlivé kněze a usilovali všemožně o rozšíření křesťanství po celé zemi. Zvláště Chotimír byl dobrým křesťanem a každoročně putoval do Solnohradu k vykonání pobožnosti. Při té příležitosti seznámil se se salcburským biskupem Virgiliem, jemuž přední zásluha o obrácení Slovinců bez od-

poru náleží. Byltě Virgilius rodem Irčan a pocházel z krve šlechtické. I on, jako mnozí jeho krajané, v tehdejších dobách roznícen láskou ku Kristu, zřekl se světa a zasvětil se s duší s tělem v službu Hospodinovu. Již co mladík ponořil se duchem v hluboká studia, při tom však nezapomínal prospívati v životě bohumilém a ozdobiti duši svou mnohými cnostmi. Brzy zářil mezi zbožnými učenci své vlasti jako hvězda první velikosti. Byv vysvěcen na kněžství, puzena se cítil putovati do Jerusaléma, zlíbati místa, které krví skropil božský Spasitel, navštíviti hroby sv. apoštolů Petra a Pavla v Římě a ostatek života svého věnovati hlásání sv. evangelia u těch národů, kteří ještě byli ve tmách nevědomosti a modloslužby. V průvodu několika učených a nábožných mužů, mezi kterýmiž byli Lullus a Alto, opustil svou vlast a přišel k západním Frankům, kde ho tehdejší říšský správce Pipin, který byl zvláštním ctitelem mužů výtečných, velmi blahosklonně přijal a nad míru sobě oblíbil. Tenkráte meškal u dvoru franckého bavorský vévoda Odilo v zajetí. Virgilius použil svého vlivu u Pipína a zjednal Odilovi nejen důstojné s ním zacházení, nýbrž i svobodu a dosazení na křeslo vévodské. Odilo zavítav do své vlasti, povolal k sobě dle přání Pipínova kněze Virgilia a svěřil mu opatství sv. Petra i řízení biskupství solnohradského r. 745. Pokorný sluha Páně zdráhal se dlouho přijmouti pomazání biskupské, předstíraje, že takového vznešeného důstojenství není hoden, ač byl velice nábožný a jeden z nejučenějších mužů věku svého. Mezi jiným učil, co tehdáž bylo neslýchané, že naše země má podobu koule a že dolejší polovice její též lidmi obydlena jest, že tedy stává více dílů

světa, nežli těch až po tu dobu známých. Této pravdě, kterou později plavci po moři svými zkušenostmi potvrdili, nechtěli lidé tehdáž věřiti. I vyhlašovali sv. Virgilia za kacíře a on se musel před papežem ospravedlniti. Papež ho propustil od sebe, byv zcela upokojen tím, jak mu to sv. Virgilius vyložil a udělil mu své požehnání. Jelikož Virgilius biskupské svěcení přijmouti nechtěl, dal biskupské záležitosti spravovati světícím biskupem Doldou, jehož byl z vlasti s sebou přivedl; on však sám jako opat spravoval záležitosti diecese s moudrou obezřelostí. Konečně dal se po 22 letech na dolehavé přimlouvání sousedních biskupů a lidu věřícího r. 767 posvětiti. Jeho první biskupský úkon bylo vysvěcení kostela v Oettingu u Vagingu, který byl vystaven od hraběte Guntíře z Chiemgau. Posud byl kostel klášterní u sv. Petra jediný chrám v Solnohradě a zároveň sídlo biskupa. Jelikož ale pro vždy rostoucí množství lidu nestačil, začal Virgilius r. 767 stavěti nový nádherný chrám biskupský, který za šest let dokončen byl. Legenda praví, že sv. biskup vždycky v sobotu postavil do kruhu dělníků nádobu s penězi, ze které si každý svou mzdu vzíti směl a že žádný víc vzít nemohl, než si zasloužil. R. 773 posvětil sv. Virgilius tento nový svatostan a s velikou slávou dal přenésti kosti sv. Ruperta i dvou jeho soudruhů z kláštera sv. Petra do nového chrámu, kde posud odpočívají. Při tom chrámě ustanovil k opatření služeb Božích dvanáct duchovních, aby řeholníků svato-Petrských tím svobodněji za missionáře upotřebiti mohl. Pořád mu ještě na srdci leželo, aby národové posud pohanští, na víru Ježíše, Syna Božího, obráceni byli. Vždyť proto byl opustil

vlast a rodiče své. A proto mu bylo nejvroucnějším potěšením, když Chotimír, vladař Slovinců korutanských, k němu vypravil posly s prosbou, aby mu poslal missionáře, kteří by jeho lidu, posud modloslužbě věřícímu, zvěstovali sv. Evangelium. Sv. Virgilius ochotně vyhověl vřelému přání a poslal mu kněze, mezi nimi Lupa a Majorana, kteří se značným úspěchem po celé zemi křesťanství šířili. Chotimír, vida utěšeně zkvétající církev, prosil snažně sv. Virgilia, aby osobně jeho říši navštívil, stav věcí prohlédl a svou přítomností k utvrzení nového učení přispěl. Ale Virgilius jinými prácemi zanešen a maje jinou cestu na pomezí uherské před sebou, poslal za sebe Slovincům světícího biskupa Modesta s mnohými kněži a jahny a udělil mu moc chrámy dle potřeby budovati a kněze světiti. Týž vysvětil několik rodilých Slovinců na kněžství, kteří hlásajíce rodákům svým sv. Evangelium v řeči mateřské, v době kratičké přes 17000 Slovinců Kristu získali. Modest jmenován prvním biskupem slovinským, ovšem bez stálého sídla. I mnohé chrámy posvětil a při nich duchovní pastýře ustanovil; mezi nejstarší církve korutanské počítati dlužno Gopra-Sveta (Maria-Sal); Tiburnia (Lurnfeld); Undrima a j. v. Bohužel zemřel Modestus záhy a německé duchovenstvo osiřelé vrátilo se z velké části do Solnohrad. Obecný lid i nyní ještě vzdorně zamítal všelikou novotu z ciziny přicházející a po třikráte vyvoláno velike zbouření. Okolnost ta byla předním důvodem, že sv. Virgilius k opětné žádosti knížete Chotimíra, aby osobně navštívil Slovince, zdráhal se vyhověti žádosti vladařově. Jakmile však vzpoura utlumena byla, neváhal horlivý biskup Slovincům poslati

kněze i jáhny, aby, co pokaženo, napraveno bylo. Chotimír byl v přátelství s panovníkem bavorským Thassilem II., jenž velice pečoval o rozšíření a upevnění víry křesťanské. Týž založil opatství šárnické a území India (Innichen), staré Aguntum, s celým okolím daroval k založení kláštera s výslovným doložením, aby z něho věrozvěstové mezi Slovince rok co rok hlásat Krista vycházeli. Ku žádosti biskupa Virgilia dal se Thassilo II. pohnouti a založil proslavený klášter Kremsmünster, opatřil jej polnostmi a vinicemi, kterýžto klášter stal se hornímu Rakousku, zvláště „Solní komoře“ pravým požehnáním. V té době súčastnil se Virgilius v Dingolfingu církevní synody a spasitelnou radou přispěl vydatně v poradách biskupských. I Thassilovi II. byl Virgilius upřímným přítelem a jeho laskavá slova odvrátila mladého knížete od nejednoho nerozvážného kroku. Po smrti Chotimírově r. 769 vypuklo znova vzbouření, kněží němečtí vyhnáni ze země a po několik let, jak letopisy vypravují, nebylo prý mezi Slovinci žádného cizího kněze. Teprvé když nový kníže a nástupce Chotimírův Valdůch s pomocí Bavorů utišil jitření, vysláni od Virgilia opětně kněží k Slovincům. Pro svou horlivost u vysílání missionářů mezi Slovince, zvláště do Korutan, poctěn Virgilius od vděčných potomků názvem apoštola národa slovinského. Ale sv. biskup nepracoval jedině neunaveně v spasení svěřených duší slovem a příkladem, nejen že se snažil věřící k pravému křesťanskému živobytí povzbuzovati a voditi, nýbrž on pilen byl i tělesný vezdejší jejich blahobyt množiti. Duchovní, které rozeslal do hor, aby tamnější obyvatele Spasiteli získali, vnikli do rozličných pobočních úvalů a nalezli tam v čaro-

krásné krajině léčivé vody, světoznámé lázně gasteinské, kde množství chorobných hledá a nalezá úlevu i uzdravení. Rovněž poručil apoštolský muž staré, zasypané doly otevříti a železnou rudu dobývati.

Po 30leté neunavné práci na vinici Páně zemřel 27. listopadu r. 784, dlouho oplakáván všemi, kteří ho znali a i těmi, kteří o něm vypráněti slyšeli.

Papež Řehoř IX. vřadil r. 1233 Virgilia do počtu Svatých.

Po pádu Thassilově a konečném pokoření Slovinců od mohutných Franků r. 788 nedály se již nižádné překážky v dokonání pokřesťování Slovinců.

A r n o, nástupce sv. Virgilia na prestolu solnohradském, dovršil, co byli jeho předchůdcové započali.

Slovinců jižních všímali si povýtečně biskupové a kněží aquilejští, ač jen sporé zprávy o tom nám se zachovaly. Mezi četnými missionáři aquilejskými jmenovati dlužno hlavně sv. P a u l i n a (776—802), jenž dokonal obrácení Korutanců na pravém břehu řeky Drávy a drahně let u Slovinců v Krajině ztrávil. Že působení duchovenstva aquilejského mezi Slovinci nebylo jen okamžité, ledabylé, patrno z rozepře stolice solnohradské a aquilejské o rozhraní obou církevních okresů. Zmíněný spor rozhodl Karel Veliký r. 810 a za pomezní čáru ustanovil řeku Drávu. Při službách Božích užíváno jazyka latinského dle obřadu církve římské, až do času apoštolování sv. Cyrilla a Methoděje v Pannonii a na Moravě, kterýchžto ne-

smrtelných učitelů blahodárná činnost aspoň prostředně k Slovincům se vztahovala.

Upomínkou na pokřestění Slovinců jest starobylé písmo slovinské z VIII. století, obsahující dvě formule zpovědní a vyznání víry, drahocenný to plod literatury národní. Nejstarší písmo Slovinců byly runy; písati neznamenalo psáti, nýbrž rýti, řezati znamení do dřeva neb kamene, teprvé křesťanstvím přijali Slované písmo hláskové.

Chorvaté,

(Přes 2 miliony.)

Sv. Jan Vladimír.

Divocí Avarové měli hlavně namířeno na císařství řecké. Za času Heraklia císaře vpadli do Dalmacie a vidouce, že je tam překrásná země, usadili se v ní, kdež obyvatelstvo napořád vraždili a města vyvraceli. To se dělo okolo r. 630. Císař Heraklius, těžce nesa ztráty tak velikého území a boje se větších nehod a nemoha sám odolati četnému nepříteli, zavolal ku pomoci Chorvaty, bydlící v Zakarpatí. Chorvaté přišli, Avary po několikaleté válce nazvíce vyhnali a zemi novou zaujali. Hranice Chorvatů byly na jihu řeka Cetyna, na východě řeka Vrbas, k severu řeky Dráva, Kupa, Arsia, a na západ moře Jaderské. Chorvaté obdrželi nové území pod výminkou, aby vyhnavše Avary a v něm s čeledmi svými se usadivše, vládě řecké poddáni zůstali.

Ve válkách Chorvatů s Avary ztroskotáno bylo starodávné město Salona a mnoho křesťanů v něm žijících zavražděno, jiní od vítězů zajati a za otroky prodáváni. V té době seděl na stolci sv. Petra papež Jan IV., rodilý Dalmatinec. Těžce nesa zkázu svého rodného města a neštěstí vlastních rodáků, umínil si pro budoucnost podobné hrůzy od vlasti své odvrátiti. Proto poslal r. 640 opata Martina do Dalmacie a Istrie, aby zajaté křesťany zlatem vykoupil, oloupené penězy podporoval, ostatky sv. mučeníků ze svatyně salonské do Říma přinesl a Chorvaty dle sil svých ku křesťanství získati se snažil. Pokřtění národu pohanského zdařilo se mu jen částečně a duchovenstvo

chorvatské s celým územím podřízeno arcibiskupu splitskému. „Když Chorvaté byli pokřtěni," vypravuje řecký letopisec, „učinili úmluvu písemnou a zapřísahali se sv. apoštolu Petrovi, přísahou slavnou, že všech vpádů do cizích zemí se zdrží a se sousedy v míru žíti budou, vyjma, že by sami byli znepokojováni. Římský papež je ujistil, že, budou-li od jiných napadeni, Bůh bude jich ochráncem prostřednictvím svého zástupce Petra, učeníka Kristova." Tato sv. vírou na pokřtěné vložená a přísahou stvrzená povinnost překazila alespoň na čas další šíření hranic a uvedla kolonistům na paměť, aby nabytou zemi pilně vzdělávali a potem svým ji svlažovali. Nástupcem Janovým byl Martin I., který pokračoval v započatém díle svého předchůdce a r. 649 poslal kněze Jana Ravenčana s mnohými kazateli k Chorvatům, aby pokřtěné ve víře utvrzovali a pohanství ničili. Uslyšev o tom blahodárném působení kněží římských mezi Chorvaty císař Heraklius Konstans II., (642—668) zaradoval se velice a snažně prosil římskou stolici, aby nově obrácenému národu dána byla celá duchovní správa: arcibiskup, biskupové, kněži a jáhnové. Papež Martin povolal Jana Ravenčana do Říma, posvětil jej na biskupa a jmenoval ho arcibiskupem salonským v Splitu. V novém sídle svém posvětil Jan Ravenčan pohanský chrám boha Joviše ke cti blahoslavené Panny Marie a přenesl do něho ostatky sv. Dujma a svatého Anastazia.

Horlivý arcibiskup Jan Ravenčan obcházel celou zemi, budoval chrámy, světil kněze i biskupy, a o utvrzení křesťanství i zavedení hierarchického řádu neunavně se přičiňoval. Bohužel všecko úsilí nemělo žádoucích úspěchů, símě nové víry neza-

pustilo kořenů hlubokých. Chorvaté vypověděli brzy poslušenství slabé vládě řecké i církvi. Z nedostatku spolehlivých zpráv celá dvě století mlčením pominouti musíme a jedině podotkneme, že Chorvaté, svrhše s beder svých panství řecké, v horší ještě jařmo upadli — — v porobu sousedních Franků. Válečný vladař francký Karel Veliký podmanil sobě království longobardské, Furlandsko, Tyrolsko, Korutany a Istrii. R. 789 podmaněna i Liburnie, posávská Panonie až k Dunaji; Frankové stali se bezprostředními sousedy Slovanů, ba župan chorvatský, podělen byv titulem správce, podřízen markraběti furlandskému. R. 810 uzavřena smlouva, v které císař řecký Nicephor postoupil Karlu Velikému poručenství i nad Chorvaty dalmatskými, jen některá města pomořská si vymíniv. Tak počátkem IX. století celá chorvatská větev podřízena Frankům, kteří po smrti Karlově s Chorvaty ukrutně, ba nelidsky nakládati počali. Ljudevit, velkožupan Chorvatů posavských, nemoha déle snášeti nesnesitelné nátisky markraběte Kadolacha a marně u Franků práva se dovolávaje, vznítil povstání. Vyslané proti němu vojsko šťastně porazil, tak že Timočané, před tím přátelé Franků, jeho spojenci se stali. Znova vytáhli proti němu Frankové do pole a s nimi velkožupan Chorvatů dalmatských Boren. Ljudevit ale opětně na řece Kulpě r. 819 zvítěziv, přidružil k sobě i Slovince, bydlící v Alpách krajinských a korutanských. Zdálo se, že na řece Drávě položeny již základy k nové slovanské říši, ježby tvoříc ochrannou zeď, bránila dálšímu se šíření Franků na slovanský východ. Leč tu západní císařství sebralo svou veškerou válečnou moc a vyslalo proti Ljudevitovi tři velké voje; po celý rok odolal Ljudevit nepříteli, byv

ale od spojenců opuštěn, musel v útěku hledati spásu. Letopisci vypravují, že Borenův strýc Ljutomysl, k němuž Ljudevit se byl utekl, zapomenuv na slovanskou pohostinnost a osoby nedotknutelnost, připravil Ljudevita o hrdlo. Tím že dalmatští Chorvaté bojovali proti vlastním bratrům a Frankům dopomohli k vítězství, upletli bič sami na sebe; poroba, okovy byla královská odměna, jíž nástupce Borenův Vladislav věrné služby Chorvatův byl obmyslil. „Chorvaté podrobili se Frankům ve všem,“ „leč tito provodili nad nimi ukrutenství děsné, že i nemluvňátka, ještě prsou matek požívající, vraždili a psům předhazovali.“ Konečně pozbyli utiskovaní trpělivosti, zavraždili vládnoucího nad nimi knížete franckého a Porina za vůdce a budoucího knížete si obrali Propukla válka, v níž po sedmiletém tuhém boji Chorvaté konečně zvítězili, Franky pobili, ba samého vůdce Kocilina života prý zbavili.

Jedva že sobě Chorvaté po těžkých protivenstvích trochu oddechli, již poslali posly do Říma se snažnou prosbou o pastýře duchovní. I přišli opětně biskupové a kněži a křestili, neboť símě víry Kristovy během dvou století bylo udušeno. Rovněž i smlouva s římskou stolicí byla obnovena a všeobecným přijetím sv. křtu zpečetěna. Sjednoceným pokřestěným a osvobozeným Chorvatům vládl od r. 830—836 kníže Porin, po něm jen kratičko Mojslav, jehož nástupcem byl Trpimír, který zanechal nám nejstarší památku psanou z kanceléře chorvatských knížat, důležitou a vzácnou co do starobylosti, ale psanou latině. Listinou zmíněnou potvrzené svatyni Metropole splitské statky a důchody od knížete Mojslava se darují. Neváháme s ní obeznámiti své čtenáře: „Já hříšný

Trpimír, kníže Chorvatů, který nevěděl jsem o posledním dnu a času, jehož nikdo nezná, jsa starostliv o duši svou, zbudoval jsem s pomocí Boží — poradiv se dříve se všemi župany — klášter a povolal bratry, aby svými modlitbami nás od hříchu očistili. Potom ustanovili jsme se na tom, chrám téhož kláštera posvátnými nádobami opatřiti; a když se nám stříbra nedostávalo, Petr, arcibiskup Salonský, zapůjčil nám jedenácté liber. Chtěli jsme mu s radostí na vzájem něčeho uštědřiti a vděčnými se prokázati. „Vaší laskavosti ničeho neodepřeme" načež on odvětil: „Přeju sobě především, pane můj, aby u přítomnosti Vaší Jasnosti svatyni Salonské na věčné časy všecko movité i nemovité mnou zakoupené aneb jí v Lešani a Trogiře s otroky i s otrokyněmi darované zboží potvrzeno bylo; spolu aby v nadzmíněném arcibiskupství Salonském, jež až k Dunaji, ba skoro přes celou říši chorvatskou se rozprostírá, chrámu sv. Jiří v Putalii statky i služebnictvo, jež jí kníže Mojslav byl daroval, přiřčeno bylo." —

„Souhlasíme a potvrzujeme vše řečenému chrámu na věčné časy. K tomuto přidáváme ještě část pozemků ze svého území .... a nařizujeme, aby klušané na našem panství ze všech plodin zmíněnému kostelu přispívali desátkem, který náš předchůdce Mojslav dávati započal."

Za panování Trpimíra 837—868 přibyl do Chorvatska ze sousední Istrie, anebo Krajinska zbožný poutník, jmenem Martin, jejž lid co zázračného světce ctil. Jsa tělesným neduhem sklíčen, nošen byl na nosítkách po celé zemi; nevšední výmluvností jsa obdařen, poučoval nevědomé, u víře slabé divy utvrzoval a věřící lid vůbec k ostříhání smlouvy s papežem učiněné nabádal. Mezi rokem

868—878 povýšen přičiněním císaře Vasila Macedonského na přestol knížete chorvatského Zděslav, pokrevní příbuzný Trpímírův. Chorvaté jen krátký čas byli úplně svobodni a samostatni; strachujíce se vpádů nepřátelských a poroby, dali se pod ochranu Řecka, jež probravši se z dlouholeté malatnosti utěšeně zkvétati počalo.

Spolu odstoupili v té době Chorvaté od papeže římského a přidali se k patriarchovi cařihradskému. Hlavní příčinou této změny bylo zavedení bohoslužby slovanské na Moravě a Slovensku. Leč touha Chorvatů po spojení s východem neměla dlouhého trvání. Již Branimír, nástupce Zdeslavův, po svém nastolení na křeslo knížecí vyslal jáhna ninského Theodosia s prosbou do Říma, by s celým národem chorvatským přijat byl do lůna církve římské. Poněvadž pak tenkráte moravský kníže Svatopluk poslal kněze Jana do Říma ohledně Methoda i slovanské bohoslužby, proti které německé duchovenstvo soptilo, obrali si jej Branimír i Theodosius (neboť cestoval Chorvatskem přes Nin) za prostředníka mezi sebou a stolicí papežskou. Dána mu zvláštní na papeže psaní. Jan VIII. byl z takovéto dobré vůle a žádosti Branimírovy radostí rozjařen, tak že v kostele sv. Petra při hlavním oltáři Bohu za to poděkoval a za Branimíra i celý národ chorvatský se pomodlil. „Otevírám tobě své náručí,“ píše Jan VIII. ze dne 7. června 879, „v den na nebe vstoupení Páně povznesli jsme při oltáři sv. apoštola Petra ruce k nebesům, požehnali tobě a celé tvé zemi.“

Nástupcem Branimírovým byl Mutimír 892 až 900, mladší syn Trpimírův, jenž výše dotčenou listinu otce svého Trpimíra znova potvrdil. Po něm dosednul na stolec velkožupanský Křešimír I.

900—912 a po tomto syn jeho Miroslav 912 až 917, jenž od spolužupana Pribiny, toužícího po samovládě, byl zbaven života. Velké rozmíšky odtud vzniklé uvalily na knížectví chorvatské množství pohrom, seslabily říši, uvrhše ji skoro na pokraj záhuby. Vždyť touže dobou původního mocného Chorvatska již nestávalo; severní část podél Dunaje a Sávy, kde kdysi vládl Ljudevit, obrátily hordy maďarské v poušť; i křesťanství bylo zničeno, tak že Ladislav Svatý 1077—1095 výtečný panovník uherský, zmocniv se téhož území, začíti musel s křestěním. Východní část Chorvatska opanovali Bulhaři spolu se Srbskem, zbylo tedy jen západní, pomořské území, rozdělené na 14 žup, z nichž tři tvořily zvláštní banát a kdežto 11 žup bezprostředně podřízeno bylo velkožupanu, měl zmíněný banát vlastní zřízení a samosprávu a jen prostředně závisel od velkožupana.

V této zúžené říši chorvatské byla ještě stará, výsadní města latinská jako Zara, Trogir, Dubrovník, Split a některá města ostrovní, jež hierarchii a církevní správu s chorvatskými Slovany měla společnou. Odtud časté a tuhé spory najmě při obsazování sídel biskupských. Latiníci chtěli míti arcipastýře, jenž by hověl obřadu latinskému a Slované, kteří za Branimíra jen proto tak rychle navrátili se do lůna církve římské, že jim jako Moravanům povolena liturgie slovanská, přáli si přívržence ducha Cyrillova a Methodova. Když různice den co den vzrůstaly, chtěl slovanský biskup ninský z těch sporů těžiti; zamýšlel totiž metropolitovi splitskému odepříti poslušenství a vlastní sídlo na metropoli Chorvatův povznésti. Událost ta vzbudila u latiníkův větší ještě nepřátelství a u ostatních slovanských biskupů byla

zdrojem zášti. Tu panující kníže chorvatský Tomislav (920—940), chtěje navrátiti zemi pokoj a ukončiti dlouholeté spory, psal s Michalem Záchlumským v té záležitosti papeži Janu X. (914 až do r. 929). Papež Jan X. vyslal do Chorvat dva biskupy a dva vyslance (legáty). V dopisu k arcibiskupovi napomíná jeho a podřízené biskupy, aby vše důrazně napravili a ze všech sil se přičinili, aby bohoslužba ne v cizí, nýbrž v latinské řeči byla odbývána. „Neboť syn nemá jinak mluviti, než jak ho matka učí; Slované pak jsou výhradně dítky Církve římské."

List k Tomislavovi a Michalovi zněl: „Tomislavovi, králi Chorvatů a Michalu Záchlumskému, jakož i všem županům . . . a celému národu území slovanského a Dalmacie. Kdož zajisté o tom pochybuje, že království slovanská mezi prvotiny apoštolů a všeobecné církve se počítají, přijavší hned v kolébce krmi kázaní apoštolské církve s mlékem víry. Opětně a opětně napomínáme vás, byste při nás setrvali a ve všem nařízeními našich biskupů se řídili." S těmito listy přišli r. 925 vyslancové papežští Jan z Ancony a Lev z Praeneste do Dalmacie, navštívili města chorvatská a srbská a svolali sněm do Splitu.

Jan III., zvaný Januarius, byl od shromážděného sboru potvrzen za metropolitu chorvatského se sídlem ve Splitu. Co do slovanské bohoslužby ustanoveno, aby duchovní a řeholníci, kteří jsou již vysvěceni a ve slovanském jazyku služby Boží konají, v tom stavě zůstati směli, ale příště aby se ani jeden biskup splitské metropole neopovažoval, vysvěcovati slovanské kněze. Učení se latinskému jazyku mládeži odporučeno. Tato uzavření poslána po splitském knězi Petrovi, leč nin-

ský biskup Řehoř protestoval po zvláštních vyslancích v Římě. Proto pozval Jan X. i jeho i metropolitu splitského, aby došli buď osobně do Říma aneb poslali tam své plnomocníky. R. 928 svolán opětně církevní sněm do Splitu, který dopadl ještě hůře pro biskupa ninského a liturgii slovanskou. Ač bohoslužbě slovanské usnešením sněmovním zasazena rána smrtelná, nelze přece o okamžitém jejím vyhlazení mluviti, ba co Janem X. zakázáno, to r. 1248 Innocencem IV. opětně povoleno. Zakladatelem a šířitelem slovanské liturgie mezi Chorvaty nebyl nikdo jiný, nežli sv. bratří soluňští a jisto jistě jejich žáci, když po smrti sv. Methoda z Moravy a Slovenska potupně byli vyhnáni.

Hned po ubytování se Chorvatů v Zadunají dvoje u nich povstala obec, totiž dalmatsko-chorvatská a posávská; kromě této dvojice bylo vždy několik žup spojeno v knížectví. Mezi knížaty na území dalmatském jmenuje se v X. století Pretislav, syn Chvalimíra, knížete podgorského. Jeho nástupcem stal se Jan Vladimír, který, již co mladík uvázav se v řízení vlády, prospíval moudrostí i milostí. Za jeho panování vtrhl do Dalmacie bulharský car Samuel a pustošil i zemi Vladimírovu. Týž spravedlivý, mírumilovný a ctnostný kníže nevolil v záhubu dáti lid svůj a uchýlil se do hor nepřístupných. Samuel vida, že mu nelze přemoci Vladimíra, zanechal část vojska u paty hor, s druhým oddílem táhl proti městu Olguni (Dulcigno) a oblehal je. Nemoha se dočiniti žádného úspěchu, vzkázal Vladimírovi, aby s lidem sestoupil do nížiny a podal ruku k smíru. Vladimír, nechtě říši svou v tuhé poddanství bulharské uvésti, neuposlechl. Tu však sousední župan, žádostivý vy-

znamenání a hojné odměny, nabídl se Samuelovi, vyzraditi tajné stezky do hor a jako Jidáš vydati mu Vladimíra. Když tento uslyšel o brzké zradě ničemného souseda, uzavřel u sebe, za lid sám se vydati třeba i na smrt. Rozloučiv se s věrnou družinou, odebral se k Samuelovi, který ho poslal v zajetí do Prespy, kde i car s dvorem svým sídlel. Samuel, nemoha Olguně dobyti, odtáhl s nepořízenou a z hněvu pustošil celou krajinu i po moři až k Zadře a přes Bosnu vrátil se domů.

Vladimír mezi tím úpěl ve vězení, dnem i nocí na modlitbách trvaje. Kdysi ukázal se mu anděl, těše skormouceného a zvěstuje mu brzké vysvobození. Událost zmíněná zdvojnásobuila jeho horlivost v modlitbě i tuhých postech. Jednoho dne, tak vypravuje kronikář, prosila cara Samuela jeho dcera Kosara, aby jí dovolil, vězně navštíviti a jim nohy umýti. Otec svolil, Kosara šla vykonat skutek milosrdenství. Spatřivši krásného, lahodného, pokorného, výmluvného Vladimíra, lítost měla nad ním; a když se dověděla, že je z rodu vznešeného, zamilovala si ho. Přistoupivši k otci, padla k nohoum jeho a snažně prosila, aby ji vězně Vladimíra za manžela dal. Car Samuel miloval svou dceru velice, a nezpečoval se vyhověti upřímnému přání. Poručiv rouchem královským přiodíti Vladimíra a k sobě přivésti, políbil ho před svými magnáty a prohlásil za manžela své dcery. Po sňatku jmenoval Vladimíra králem dalmatským, připojiv k území, které již před tím Vladimír v držení měl, ještě krajinu dračskou. Vladimír s Kosarou žili zbožně, svatě, i poddaný lid dobrým příkladem k životu bohumilému navádějíce a četné svatyně Nejvyššímu budujíce. Ná-

stupcem Samuelovým byl Radomír Gabriel, bratr Kosary, kterého však Jan Vladislav zavraždil. Týž chtěl sprostiti se také Vladimíra, aby i jeho říši mohl uchvátiti. Z té příčiny pozval k sobě Vladimíra; Kosara však nedala mu jíti, ale sama šla k Vladislavovi carovi, který ji na oko přívětivě uvítal. Mezi tím opětně vypravil posly ku králi s křížem zlatým a slovy: „Proč zdráháš se přijíti? — Hle manželka tvá u mne jest a nic zlého se jí nepřihodilo, ba dobře je pohostěna. Důvěřuj ve věrnost kříže, abych tě ještě dnes viděl a s dary propustil.“

K čemuž odvětil Vladimír: „Známo, že Kristus na kříži dřevěném zemřel a ne na zlatém; máš-li víru pravou, pošli kříž dřevěný po osobách duchovních a já s důvěrou v Krista přijdu k tobě.“

Načež vypravil Vladislav dva biskupy a mnicha, kteří, nesouce kříž dřevěný, přišli k Vladimírovi. Král vzav kříž, poklonil se před ním hluboce, uschoval ho za ňadra a v čele vyslaných kráčel k carovi. K rozkazu carově měli zákeřníci již cestou usmrtiti Vladimíra, ale Bůh ochránil ho, neboť najatí vrahové viděli stále kolem něho okřídlené vojíny s mečem taseným. Vladimír přišel šťastně do Prespy. Car uslyšev o jeho příchodu, rozhněval se velice, že ne mrtvolu, nýbrž živého Vladimíra má spatřiti. I rozkázal, aby co nejdříve byl usmrcen. Když dle obyčeje svého dlel v chrámě na modlitbách, obklíčili jej vojáci, aby vykonali přísný ortel smrti. Vladimír vyžádal sobě, aby se mohl s Bohem smířiti a aby biskupové i mnich, v jichž průvodu přišel, byli svědky jeho popravy. Když zmínění předvedeni byli, nemohli studem ani oči povznésti, dobře vědouce, že zradili krev spravedlivou. Vladimír, pomodliv se i vyzpovídav,

vzal kříž, jejž mu byl poslal Vladislav, do ruky a zvolal: „Modlete se za mne; tento kříž i vy budete mi svědky v den Páně, že bez viny umírám.“ Načež rozloučiv se s přítomnými, vydal se v ruce katanů a na prahu svatyně mečem sťat dne 25. května r. 1015.

Tělo zbožného vladaře pochováno v témže chrámu. Zázraky, jež u hrobu světce se byly udály, poděsily cara Vladislava tou měrou, že truchlící vdově Kosaře dovolil, tělo svatého chotě odvézti, kamkoli by chtěla, a pohřbíti v Krajině v kostele Panny Marie. Kosara po smrti manžela svého stala se jeptiškou a dokonavši svatě pouť pozemskou. choti svému po boku uložena jest.

Tělo světce Vladimíra nalezeno po staletích neporušené a libě páchnoucí, jakoby pomazané mastmi vonnými. Ba ani kříž dřevěný, který v ruce držel nesetlel.

Car Jan Vladislav zabral země Vladimírovy; když oblehal pevnost D r a č, zdálo se mu, že vidí ozbrojeného vojína, jenž velmi Vladimírovi byl podoben; i volá hlasem velikým: „Sem, sem, vojínové. braňte mne, Vladimír mne zavraždí!“ I dá se rychle na útěk, náhle však klesne k zemi a skoná. Tolik pověst vypráví, k níž dějiny dokládají, že roku 1019 zahynul náhle a bídně Vladislav car.

Srbové.

(As 4 miliony.)

Sv. Sava.

Země, jež obývají nyní Srbové jihoslovanští, zalidněny jsou tímto národem v první polovici VII. století po Kr. Sousedy Chorvatů ve vlasti zatatránské byli Srbové sídlem na řece Dněstru a Prutu. Jak pověst vypráví, jeden ze dvou po smrti otce samostatně nad Srby vládnoucích bratří a sice mladší překročil Dunaj, žádaje řeckého císaře Heraklia, by mu vykázal nové bydliště. Za nedlouho znelíbila se však přistěhovalcům vykázaná krajina v obvodě města Srbice na řece Haliakmoně i nastoupili pochod zpáteční. Když ale nespokojenci přešli přes Dunaj, počali svého nepředloženého kroku pykati a vyjednávali prostřednictvím císařského místodržitele v Bělehradě o nové území, jehož se jim skutečně dostalo v krajině, ležící od Chorvatů na východ při řekách Drině, Bosně a Vrbasu. — Srbové, odňavše sesláblým troskám Avarů zmíněnou zemi, rozhostili se v ní se svými čeleďmi. Od té doby obdržely různé částě území Srbů zvláštní jmena jako Srbsko (v užším smyslu), Bosna, Neretva, Záchlumí, Travunie, Konavlí a Dukla či Dioklea. Těmto oddílným krajům představeni byli županové co starší a správcové, ve vlastním pak Srbsku sídlel velkožupan srbský, který tu buď samostatně, buď podřízen císaři řeckému vládl.

Pokřestění Srbska nestalo se rázem; poprvé za císaře Heraklia, hned po příchodu Srbů do nového území a to mezi r. 636—640.

Důvtipný vladař věděl, že není na oboru zemském náboženství, jež by důtklivěji kladlo poddaným na srdce: „dávejte, co jest císařovo, císaři, Boha se bojte, krále v uctivosti mějte, modlete se za své vladaře, vyproste jim život dlouhý, panování bezpečné, voje udatné, radu věrnou, zemi pokojnou," jako to činí nauka křesťanská, obrátil se do Říma, aby do Srbska vysláni byli horliví hlasatelé nebeského učení. Ale vyučování katechumenů nemělo žádoucích úspěchů, protože se dělo nazvíce jazykem obecnému lidu nesrozumitelným. Nedotkne-li se křesťanské učení srdce, nemá základu a nepřinese ovoce. Drahná část Srbů zůstala nepokřtěna a když r. 641 celý národ z podřízenosti řecké se vymanil a nikoho nebylo, jenž by vyslané hlasatele v spasitelném působení podporoval . . . . ký div, že nevzešlo símě, že po marném úsilí odešli i kazatelové a lid zase tapal v temnostech bludného pohanství. Když zemřel kníže, jenž Srby do území císařského přivedl (vypravuje řecký letopisec), byl nástupcem jeho syn, potom vnuk a tak ostatní jeho potomci vládli až do Vyšeslava; pak Radoslav, Prosigoj a Vlastimír posloupně nad Srby panovali. Toť celý nám známý průběh dějin dvou století. Vlastimír (836—843) byl brannou mocí napaden od Presjama, knížete bulharského, s nímž po tři leta šťastně válčil a hranice své obhájil. Kdežto prvé Srbové a sousední Bulhaři žili v nezkaleném přátelství, byl tímto učiněn počátek k nekonečným bojům bratří proti bratrům.

Boris, vladař bulharský (852—888), chtěje pomstíti Presjamovu porážku, vypověděl Srbům, jimž právě synové Vlastimírovi, Muntimír, Strojimír a Gojník vládli, válku; byl však

poražen, ba i syn jeho Vladimír zajat, čímž výbojník k míru přinucen. Než brzo znesvářili se zmínění bratří o prestol knížecí a uvrhli vlast do dlouho trvajících rozmíšek; samovládcem pomocí Borisovou stal se konečně Muntimír. Za jeho panování zalétla i k Srbům radostná zvěst o apoštolských pracech bratří soluňských, Cyrilla a Methoda. Srbové dobře vědouce, že křesťanství stalo se životní otázkou všech národů, kteří nechtěli se spuchřelým pohanstvím zaniknouti v moři zapomenutí, sami vyslali posly do Cařihradu a za duchovní pastýře prosili, kteří by ve křestní koupeli obmyli ty, již dosud žili v modlářství a spolu ve víře cvičili a utvrzovali ony, kteří během času Kristu stali se nevěrnými. Císař Vasil ochotně vyhověl upřímné jejich žádosti a pokřtěni byli všickni, kteří dosud nenáleželi ku církvi Páně. Po dokonaném sv. křtu potvrdil vyslanec císařský Srbům knížete Muntimíra, jenž by vládl nad národem. Za důkaz všeobecného pokřestění slouží nám Nerečané (haluz srbská), kteří bydlíce v nedostupných horách, nejdéle přijetí nové víry odpírali, nyní ale zatvrdilou mysl svou obměkčivše, sami ke dvoru řeckému posly vypravili a za věrozvěsty prosili. Druhé křestění událo se mezi r. 868—870. Byť i kněží z Řecka k Srbům přišli, trvala většina národu ve spojení z Římem a kdežto dříve území srbské podřízeno bylo vrchnopastýřům sousedním, obdrželi nyní samostatného biskupa se sídlem v Dukle. Papež Jan VIII. pozval k sobě knížete Muntimíra, aby od něho slib věrnosti a přísahu, že i na dále s celým národem chce poddán býti stolci Petrově, přijal.

Není historicky dokázáno, že by bratři soluňští i mezi Srby byli apoštolovali, leč tolik

jisto, že bohoslužba slovanská, pevně se tam zakořenila a zbytky s písmem hlaholským až na naše časy u nich se uchovaly.

Duch Cyrilla a Methoda byl u nich jistě a národní podání přičítá jim nejen celé obrácení na křesťanství, nýbrž osvícení, blaho a zdar otčiny.

Po smrti Muntimírově uchopil se v Srbsku vesla vlády Petr, který, ze země syny Muntimírovy Přibyslava, Brana a Štěpána vypudiv a Klonimíra strýčence na hlavu poraziv, panoval dvacet let šťastně a pokojně, až od vůdců bulharských zrádně jat a ve vězení umořen. Po něm dosazen Pavel, syn Branův, jenž když se chtěl ze poslušenství bulharského Symeona vymaniti, přepaden Zachariášem, vůdcem Symeonovým. Brzo však ujal se Zachariáš sám vlády (okolo r. 920) dav se pod ochranu Řekům. Nastala krvavá válka, bojaři a náčelníci srbští, kteří neutekli do Chorvatska, odvedeni do Bulhar a území srbské strašně zpustošeno. Tak r. 924 stalo se Srbsko obětí urputného zápasu Řeků a Bulharů o výhradné panování na poloostrově balkánském. R. 925 držán byl církevní sněm ve Splitu, na němž bohoslužba slovanská byla přísně zakázána. Od té chvíle stávali se Srbové k Římu chladnějšími a přilnuli k Cařihradu; že ani nyní celý národ od římské stolice se neodloučil, zřejmo ze zařízení nového sídla biskupského pro Srby v Baru. Zda v letech pozdějších Srbsko více k Cařihradu než ku Římu se klonilo, těžko rozhodnouti; neboť během XI. století v různé závislosti tu bulharské tu řecké úpělo. Když za Bojislava Srbové jho řecké ze sebe svrhli, přidali se znova k Římu.

Syn a nástupce Bojislavův Michal i jeho syn Konstantin Bodín byli oddanými syny církve katolické. Michael 1050—1080 vstoupil

v přátelský poměr se západem a od Řehoře VII. přijal titul krále srbského i odznaky důstojenství královského. Římský papež nazývá jej nejmilejším sv. Petra synem.

Sídelní jeho stolec nalezal se v městě Dukle i arcibiskup zde bydlel a v zemi nebylo jiných kněží než římských.

Konstantin Bodin dal z návodu manželky své Jakvinty všecky příbuzné o hrdlo připraviti a po krátkém bezvládí domohl se trůnu srbského Vlkan 1089—1105. V té době podřízeni byli biskupové srbští metropoli barské. Roku 1120 stal se vladařem Bella Uroš a r. 1165 Štěpán Nemanja.

Týž výtečný panovník „z milosti Boží" (jak sebe nazýval), vymanil porobenou otčinu z područí vlády řecké, rozšířil značně území své vlasti a učinil Srbsko samostatným mocnářstvím. Veškeré jeho úsilí vrcholilo v tom, aby upevnil a zvelebil ve svém národu blahodárnou nauku křesťanskou. Patronem jeho povždy byl sv. archanděl Michael; obraz jeho stkvěl se na praporech vojův srbských; památku jeho oslavoval výročně s všemožnou okázalostí. Založil mnoho chrámů, klášterů i škol. Panovav nad svou říší slavně i mohutně po 37 let, vstoupil k radě nejmladšího syna svého Rastka do řehole, v čemž jej i manželka Anna následovala. Postoupiv vládu nad Srbskem staršímu svému synovi Štěpánovi, přijat byl do řehole biskupem Kallinikem v srbské Lavře ve Studenici a obdržel jméno Symeon. Pod řeholí sluší zde vyrozumívati život poustevnický. Pěkně o tom píše cestovatel Kanitz: „Až dosud ukazuje se jeskyně ve průsmyku Mlavy, kde veliký světec žil a modlil se; zde přikázal bodrobublavé

Mlavě utišení, aby šumotem svým nevyrušovala ho ve čtení knih posvátných a až dosud jest na témž místě hladina řeky hladká a tichá. I u Studenice jest jeskyně pod jmenem Isponica, jižto považují Srbové jakožto posvátnou, majíce za to, že zde světec po delší dobu prodléval v tuhých postech. Po dvou letech ve zbožné samotě u Studenice ztrávených odebral se Symeon Nemanja za svým synem Savou na posvátnou horu Athos r. 1198. Zde vystavěl znovu klášter chilandarský, v ssutinách ležící, bohatě jej nadav a chrámem ke cti Panny Marie Hromičné opatřiv. Od císaře Aleše Komnenského dosáhl nad to výsadu, aby dotčený klášter stal se majetkem knížat srbských, žádné jiné moci leč císařské přímě podřízeným; od té doby nazývá se až po dnes klášterem srbským. Řeholnímu životu oddal se pod vůdcovstvím svého syna s takovou horlivostí a vynikal takovou přede všemi pokorou, že všechny své spoludruhy obdivem naplňoval. V konání takovýchto zbožných skutkův dokonal dni činůvplného života svého; usnul v náručí syna svého Savy, byv svátostmi umírajících potěšen, dne 13. února r. 1200 ve stáří 87 let.

Jako Štěpán Nemanja, lnul i jeho syn a nástupce Štěpán k apoštolské stolici. Píšeť roku 1199: „My zajisté toužíme povždy kráčeti v šlépějích církve římské, jako otec náš blahoslavené paměti a povždy zachovávati přikázaní římské Stolice.“ Tolikéž žádá v témže listě Štěpán, aby sv. Otec vyslance do Srbska odeslal a jemu název krále srbského uděliti ráčil. Papež úplně důvěřuje v upřímnost smýšlení Štěpánova poručil arcibiskupovi barskému Janovi, aby Štěpána na krále korunoval. Avšak lstivým jednáním uherského krále

Emericha celá záležitost pro Srbsko důležitá uvedena na zmar, čímž na nějaký čas církevní poměry tak utěšeně ku prospěchu římské církve se rozvíjející vzaly obrat k horšímu.

Když ale Štěpán s vnučkou hrdinného dožete benátského Jindřicha Dandula se zasnoubil, dal se přímluvami choti své pohnouti, že r. 1217 odeslal vyslance k novému papeži Honoriovi III., kteří měli římské stolici opětně dosvědčiti přítulnost Srbska a spolu papeže žádati, aby Štěpánovi dávno želaný titul královský udělil. Sv. Otec svolil ku prosbě této a Štěpán poctěn názvem krále a v dějinách zaznamenán co „prvověnčaný". Štěpán král vládl šťastně až do r. 1228. V posledních letech svého života byl častěji navštěvován nebezpečnými nemocemi; v útrapách takových ovládala ho myšlenka, přiodíti se rouchem řeholním. Sava, bratr jeho, stál mu věrně po boku, pomáhaje mu radou i věhlasem svým a budě v útrobě jeho vlastním příkladem touhu po svatosti a životě Bohu zasvěceném. Neduh jeho zhoršil se konečně do té míry, že již pokládán Štěpán za mrtvého. Náhle povolán Sava, jenž ho k životu opět probudil a rouchem řeholním oděl, při čemž mu oblíbené jmeno Simon připojil. Potěšen i posilněn svátostmi umírajících, skonal Štěpán v náručí bratrově dne 24. září l. P. 1228. V týž den ctí se jeho památka u národu srbského.

V trojlístku patronů srbských zaujímá světec Sava místo přední; onť jest zakladatelem hierarchického řádu v říši srbské. Byl třetím synem Štěpána Nemaně, bratr krále Štěpána Prvověnčaného a slul prvotně Rastko. Záhy jevil náklonnost k čtení a životu pobožnému a rád vyhledával společnost mnichů. Kdysi přišli na dvůr velko-

županův mniši ze sv. hory Athos, mezi nimi jeden Srb; z jejich popisův a rozmluv vznikla v něm touha po stavu řeholním. Úmysl svůj zatajoval před otcem i před dvořany, vyprosiv si u knížete dovolení k honbě a pod tou záminkou utekl potajmu na horu Athos. Otec nesl počátečně tento skutek svého syna s patrnou nevolí, i dal syna hned stihati; nalezli ho v klášteře dosud neostříhaného. Slíbil domů se navrátiti, zpil však vyslance otcovy, a mezi tím, co tito dleli ve spánek pohříženi, dal si Rastko vlasy ostříhati a své jmeno v Sava zaměniti. Vyslanci ze sna se probudivše dali se do hlasitého pláče, když se jim byl Rastko s věže jakožto mnich objevil, shodiv k jejich nohoum ostříhané vlasy a světské své roucho. Dvůr jeho otce bědoval nad tím velice, z horlivosti náboženské uspokojil se konečně s touto změnou; ba i toho docílil Sava, že otec jeho, složiv vládu, sám život klášterní si oblíbil. Řeholník Sava meškal nějaký čas v ruském klášteře sv. Pantaleona, načež odebral se do Vatopedy. Nadán jsa důvtipem neobyčejným a zbožnou myslí vynikaje, rychle pokračoval na dráze církevních důstojenství. Metropolita soluňský povýšil ho na důstojenství kněžské i na úřad archimandrity, načež ku prosbě svých bratří Vlkana a Štěpána převzal nejvyšší správu kláštera chilandarského, jejž byl takměř ze ssutin povznesl a leskem zbožnosti a přísné kázně zvelebil. V záležitostech téhož kláštera bylot mu odcestovati do Cařihradu, kdež s velikou úctou i s upřímnou radostí přijat byl od tehdejšího císaře řeckého Theodora Laskariho i od patriarchy Germana. Blahovůle, s jakou se při dvoře císařském světec byl setkal, měla i v tom nemalý podnět, že dcera téhož císaře zasnoubena

byla Radislavovi, synovi to Štěpána Prvověnčeného. I byl Sava téhož roku 1221 císařem a patriarchou ustanoven za arcibiskupa srbského i pomořského. Z počátku zdráhal se Sava, přilnuv veškerou duší k zátiší řeholnímu, přijmouti břemeno vrchnopastýřské, v tehdejší době pro bedra lidská velmi obtížné; konečně k nalehavým prosbám svých knížecích bratří jakož i svých žáků a řeholníků odebral se k mileným luhům své vlasti. Na prestolu arcibiskupském bylo jeho přední snahou, s vydatnou pomocí bratra Štěpána šířiti v zemi pravou nauku křesťanskou, vymýtiti z říše srbské koukol učení bludařských a upevniti kvétoucí vinici katolickou. Nejvyšší zásluhu o Srbsko získal si zavedením řádu hierarchického; mělať zajisté církev srbská i co do počtu obyvatelstva i co do duchovních potřeb příliš málo sídel biskupských; arcibiskup Sava zvýšil jich počet na 12. Sídla jejich byla: v Chlumě, Diokleji, Debři, Budímli, Ráze, Chvostně, Prizreně, Gračanici, Toplici, Braničevě, Bělehradě a Moravici. Biskupům těmto poručil všude hlásati nauku katolickou, neohroženě se jí držeti, ji hájiti za příkladem sv. apoštolů a sv. otců církevních. Napotom korunoval bratra svého korunou od papeže Honoria III. skrze biskupa Methodia odeslanou. Domecian, životopisec sv. Savy, byl očitým svědkem korunovace a píše o ní takto: „Sava arcibiskup vyvolil sobě jednoho ze svých žáků, nejdůstojnějšího biskupa Methodia, odeslal ho do Říma k oslaveným apoštolům Petru a Pavlu, a k velikému těchto světců spoludědici — papeži; i přidal mu dary důstojné, aby on na vzájem Srbsku požehnati a pravověrného knížete korunovati ráčil. Psal i list papeži, žádaje, aby mu

udělil apoštolské požehnání a poslal korunu posvěcenou, kterou by bratra korunovati mohl jakožto krále rodné své říše, již otec z milosti Boží byl obdržel. Bůh, jenž milému služebníku svému všecky ctnosti udělil a veškery jeho prosby vyplnil, rozkázal tolikéž i tomuto sv. apoštolů na stolci nástupci vnuknutím Ducha sv., aby posvěcenou korunu odeslal, kterouž by věrný onen původce božských zákonů požehnán a korunován byl. I přinešena jest posvěcená koruna do srbské vlasti; i blahoslavil, obdržev ji, přednosta dobrodějce svého za všechno mu poskytnuté. I zavolav pravověrného svého bratra, velkožupana Štěpána ve velebné arcibiskupské sídlo j i d i c k é, slavil Sava v klášteře noční služby Boží, prozpěvuje posvátné hymny před Hospodinem s útrobou skroušenou. Ráno pak mezi službami Božími po velikém průvodu vzal posvátnou korunu do svých rukou, vložil ji na hlavu svého zbožného bratra a pomazal ho milostí Ducha sv. na království."

Správa rozsáhlé arcidiecése Savovy spojena byla s četnými nesnázemi a předpokládala u vrchního pastýře neobyčejný věhlas a moudrost. Svatý arcibiskup, nadán jsa od Boha jak zvláštní při vládě nad lidmi opatrností, tak i vzácnou v obcování přívětivostí, získal sobě záhy veškerá srdce tou měrou, že rozsáhlé jeho stádce smírnou povahou svého velepastýře odchované činilo jakoby jednu rodinu Boží, páskou vzájemné lásky mezi sebou spoutanou. Každému a povždy volný býval k němu přístup; každý s potěchou a blahostným roznícením opouštěl bránu domu jeho. Neschůdné a obtížné v skalnatých horách cesty nezastrašily svědomitého velepastýře, aniž surovost kmenův vůkolních bylať mu závadou u návštěvě milenéhо

svého stádce; všickni měli patřiti vlastníma očima v laskavou a přívětivou tvář nejvyššího svého otce duchovního. Ku prosbám jejich nachyloval ve všech potřebách ochotného ucha, ke všem bez rozdílu mluvíval slova dojemná a zbožná.

Týž sv. arcibiskup Sava dal tělesnou schránku otce svého z kláštera chilanderského u veliké slávě přenésti do zalíbené samoty u Studenice. Při těchto posvátných kostech smířil rozvaděné bratry své, Štěpána a Vlkana, vzletnými, horoucí vírou prodchnutými rozhovory.

Po smrti Štěpánově korunoval Sava nejstaršího syna Štěpánova Radoslava za krále srbského v Prištině. Od něho dostatečnými penězi opatřen, odebral se sv. arcibiskup do Dalmacie a vstoupiv tam na loď, podle dávné touhy srdce svého podnikl první pouť do Palestiny ke hrobu Spasitelovu. Radoslav vládl mezi tím v Srbsku s úspěchem nepatrným.

Slabého jsa ducha, spojoval s chabostí přílišnou podezřívavost a dal se často zlákati k činům surovým, ba ukrutným. Věru v poměrech neutěšených nalezl Sava vlast svou, když se byl z pouti navrátil. Nespokojenost celého národa s vládou duševně ztupělého vladaře zmáhala se co den větší měrou; i musel konečně Sava zřejmě projevovaným přáním povoliti, Radoslava v roucho mnišské obléci a Vladislava za krále srbského r. 1234 korunovati.

Po té procestoval opětně sv. arcibiskup rozsáhlou svou arcidiecési, vystavěv pomocí nového krále srbského klášter v Milošově. R. 1235 podnikl Sava druhou svou pout do zaslíbené země; takéto v kajicnosti vykonané cesty považovány tehdá za popřední objev zbožné mysli, ba svatosti; až dosud

připojují Řekové tomu, jenž v takovémto úmyslu cestu byl do sv. země podstoupil, název „hadsi“, tolik co svatý. Dříve než se byl na obtížnou i nebezpečnou tu cestu odebral, svolal sněm církevní, při němž ustanovil za svého nástupce v důstojenství arcibiskupském svého učeníka Arsenia. V Jerusalemě přijal Savu s velikou uctivostí tamější patriarcha Athanasius. R. 1237 navracoval se sv. arcibiskup zpátky do své vlasti; tu však v Ternově v Bulharsku náhle onemocněv, skonal v Pánu pln zásluh o vlast svou srbskou. Téhož roku bylo tělo jeho od krále Vladislava z Ternova do Srbska převeženo, a v klášteře miloševském slavnostně pochováno v chrámě nanebevstoupení Páně. Tělo uschováno tamtéž po 360 let, zbožné a časté poutě k němu konány; až pak od bezbožných Turčínů, jenž se byli města Miloševa vítězně zmocnili, dne 27. dubna, v den sv. Šimona mučeníka, vyhrabáno a spáleno bylo.

Bulhaři.

($5^1/_2$ milionu.)

Sv. Kliment.

Bulhaři měli prvotně sídla svá na Rusi mezi řekami Volhou a Kamou blíže moře chvalinského a v přímoří černomořském a do nynějšího Bulharska na Dunaji přistěhovali se v VII. století; byli plemene čudského a ne slovanského. Tito co do počtu mužstva sice ne četní, ale udatní a ve válečnictví vycvičení, vtrhli do krajin mírumilovných, orbou a hospodářstvím se zanášejících Slovanův, ujali vrchní vládu nad nimi, a ubytovavše se u prostřed mezi nimi i zachutnavše sobě pohodlí zvedeného občanského živobytí, v krátkém čase tak s novými poddanými svými se sbratřili, že naposled přijavše jejich řeč, mravy, spůsob živobytí a náboženství křesťanské, národnost svou docela změnili, stavše se z uralských Čudův podbalkánskými Slovany."

Bulhaři byli pohané a zuřiví odpůrcové křesťanství; ale mezi Slovany, kteří se smísili s příchozím výbojným národem, nebyla víra Kristova neznáma, vždyť nad vši pochybnost zjištěno, že císař Justinian I. založil na místě ztroskotaného rodiště svého nové město, zvané Justiniána (nyní Kötendil v Macedonii), a v městě tom dosadil nezávislého arcibiskupa, jehož diecése velmi byla rozsáhlá, od Dunaje sahajíc až k Skadru. Avšak po sto letech církev tato za bouřlivých válek skoro naprosto zmizela.

Bulhaři zastihli v novém území i chrámy i kněze, ač v počtu nevelikém. První křesťanský vladař jmenuje se v dějinách Cerig, který r. 777

v Cařihradě pokřtěn a s kněžnou císařského rodu oddán a patriciem jmenován byl. Jiný vladař Krum, válečník neunavný a neodolatelný, naplnil říši svou křesťanskými zajatci; mezi nimi nalezali se biskupové i kněži, kteří neváhali pohanům kázati náuku Kristovu.

Jeho nástupce Omortag, vida rychlé šíření se křesťanstva i hrozící tím nebezpečí pohanstvu, chtěl mocnou rukou zastaviti běh věcí. Manuele, biskupa drinopolského, s třemi jinými biskupy a 374 zajatými kázal popraviti. Ale pronásledování jen budilo horlivost kazatelův.

Asi roku 852 nastoupil vládu Boris, syn Presjamův, nejslavnější všech panovníkův bulharských. Na počátku svého panování vedl mnohé války se Srby, Dalmaty a Řeky, ale nešťastně, a poněvadž různé pohromy, hlad, mor, zuřily v zemi, dal se pohanský vladař slovy sestry své křesťanky obměkčiti a novému náboženství volnějšího průchodu popřával; leč nebylo naděje při surové povaze královë, že i sám ku Kristu se obrátí. Alespoň všecky dosavadní pokusy sestry i řeckého kněze Kufara i namahání Methodovo osvědčily se marnými. Leč brzy prohlédl zkušený Method duši Borisovu a uzavřel jinou cestou na srdce a mysl bojovného krále působiti. Poněvadž byl výborným malířem, jal se malovati obraz posledního soudu. Krále počalo zajímati dílo sv. malíře tak, že dychtivě očekával dokonání obrazu nevídaného. Pověst vypravuje, že sám král vybídl světce, řka: „Namaluj mi obraz toho, co je na světě nejstrašnějšího!“ — Duchem Božím nadšený Method vylíčil na obraze živými barvami osud spravedlivých i bezbožných; on vyobrazil příchod velebný Božského soudce se zástupy andělů nebeských, bla-

ženou slávu spravedlivých, do nebe se beroucích, a hrozné muky hříšníků, k věčnému zavržení odsouzených tak živě a mocně, že v hlubinách duše dojat byl každý, kdožkoli pohleděl na obraz ten. Posléze když byl dokonán obraz, přišel se Boris podívat na výtečnou malbu. Než kterak se poděsil král, uzřev najednou velebný a strašný tento obraz? Co barvou nemohl, to doložil slovem výmluvným sv. malíř a polekanému králi vyložil celý význam obrazu toho: milost Boží dokonala dílo, ztvrdilo se, že jest začátkem moudrosti bázeň Boží.

Král, chtěje ujíti žalostným mukám dne soudného a strašné věčnosti, požádal Methoda, aby ho křesťanské víře vyučil; zda také bratr Methodův Konstantín v Bulharsku apoštoloval, není známo, ač velmi pravdě podobno. Neboť věrozvěstové solunští zavítali r. 863 na Moravu i museli se bráti územím bulharským.

Ač Method Borise ve svatých pravdách vycvičil, nepokřtil jej; bylť jen prostým mnichem a vladař chtěl, aby vznešenější osobou posvátný obřad předsevzat byl. V té příčině vyjednával s řeckým císařem, podal mu ruku k míru a zjevil mu své přání, přijmouti křest.

I přišel z Cařihradu do Bulhar biskup Josef a pokřtil krále v přítomnosti císaře, jenž mu byl kmotrem a jmenem svým „Michael“ jej nazval. S vladařem zřeklo se pohanství i mnoho pohlavárů; jiní však, kteří k žádosti Borisově proti své vůli víry otců svých zříci se měli, postavili se na odpor, praviliť, že nedobře jedná panovník.

Sebravše množství prostého lidu, zbouřili se, chtějíce Borise zavražditi a pohana na trůn dosaditi. Ale poraženi jsou i potrestáni; svedený lid propuštěn bez trestu. Boris den co den pro-

spíval v životě ctnostném; i v noci oděn v roucho kající vcházel tajně do chrámu a dlouho kleče na kamenné půdě, trval na modlitbách.

Křesťanství zvítězilo nad pohanstvím úplně, lid hrnul se ke koupeli křestné a nedostávalo se jen dělníků na vinici Páně. V prvním zápalu víry a lásky své ke Kristu uchýlil se Boris k papeži Mikulášovi, žádaje o kněze a zákony, o rady v rozličných věcech. R. 866 přišli poslové bulharští do Říma a přinesli s sebou 106 otázek, jak se v rozličných případech po přijetí křesťanství chovati sluší.

Ve svém dopisu k římské stolici stěžuje si vladař, že chodí po Bulharsku mnozí falešní proroci z Řecka a Arménie, že jedni druhým na odpor kázají, křtí a i různé pověry rozšiřují. Mikuláš odesílaje do Bulhar rozsévače Božského učení, poslal zároveň i památný list, jenž jest pěkným a výmluvným svědectvím o věhlasnosti a pravém smýšlení křesťanském důstojného náměstka Kristova.

Napomínaje a povzbuzuje krále, aby nakládaje ovšem i s vinníky po lidsku — milosrdně dával jim času k pokání, zřetelně poroučí, při obrácení na víru varovati se všelikého násilí. „Nikdo," tak píše papež, „nikdo nemá se nutiti k víře křesťanské: nebo nic není dobrého, což se neděje s vůlí svobodnou. Bůh žádá dobrovolné poslušenství. Kdyby zajisté chtěl užívati moci a násilí: nikdo by nebyl s to, zpečovati se všemohoucnosti Jeho. Pohany zatvrzelé zůstavtež tedy soudu Páně a varujte se toliko, obcovati s nimi při jídle a pití a jinakém jednání." — Prohlédaje především k opravdovému mravnímu vzdělání obráceného národu, předkládá jim věhlasný nástupce apoštolský, aby při všem, což činí, Bohu v duchu a v pravdě sloužiti hle-

děli. — Tak na př. k otázce předložené: „Sluší-li, a kterak by náleželo nositi kříž?“ — podotýká: „Křížem se vyznačuje mrtvení těla a milosrdenství k bližnímu. Podle úmyslův Páně má se tedy kříž nositi v srdci. Nicméně možná nositi kříž i na těle, aby se člověk tím častěji rozpomínal na duchovní smysl a význam jeho.“ — Podobně vyjádřil se papež o svěcení svátkův. Pověděv, které svátky světiti sluší, připomíná, kterak by se to díti mělo. — „Církev zajisté,“ — tak dí — „přikazuje o svátcích zdržeti se práce, abychom bez všeliké závady do kostela choditi, modlitbou, zpěvem a slovem Božím se obírati, a podle příkladu svatých almužny chudým udělovati mohli. Kdyby chtěl někdo místo vytčených zaměstnání svátky tráviti marnými kratochvílemi: takový lépe by učinil, kdyby pracoval rukama svýma, vydělávaje, aby pomoci mohl potřebnému.“ — Mezi Bulhary, jako vůbec u pohanských národův, panovalo tvrdé otroctví. Veliký papež i v té věci kázal, co velí zákon lásky. „Prchnul-liby otrok,“ tak učí, „a bude-li opět polapen, odpusťtež mu to. Vůbec pak mějte na paměti slova apoštolova: „Páni, což jest spravedlivého a slušného, prokazujte služebníkům, vědouce, že i vy Pána máte na nebi.“

Vedle těchto a podobných napomenutí a rozkazův obecných křesťanských, nalezají se v památném listu zároveň i jiné obzvláštní, které svědčí neméně, jak svědomitě s věhlasnou láskou otcovskou prohlédal papež k potřebám nově obráceného národu. Bulhaři v prvním zápalu lásky k nové víře hotovi byli odříci se nejen všech obyčejův a zákonův svých dosavadných; nýbrž i národnosti své. By toho byl papež římský žádostiv, dobromyslní Bulhaři byli by se mu vrhli netoliko do

náručí, nýbrž za podnoží trůnu jeho. Avšak Mikuláš I. nechtěl býti panovníkem nad otroky, nýbrž otcem národu, synovsky oddaného církvi. A za tou příčinou píše veliký papež: „Vy jste žádali, abych vám poslal občanské zákony. Rád bych vám poslal knihy takové, jež by vám prospěšné býti mohly, kdybych měl jistoty, že jsou mezi vámi lidé, mohoucí vykládati vám zákony římské.“ — Bulhaři tázali se ho, smějí-li nositi šat podle dávného kroje svého z časův pohanských. Papež odpovídaje, praví: „Nežádám od vás, abyste změnili kroje, nýbrž abyste proměnili se na vnitřním člověku, a podle slov apoštolových byste oblekli na se Krista.“ — Bulhaři vyzvídali u otce křesťanstva, dovoleno-li jich dcerám při vdávání za věno dávati zlata, stříbra, volův a koní. Na to odpovídá věhlasný papež: „Ovšem že můžete to činiti a vůbec všecko jiné, nač jste byli uvykli před obrácením, pokud to není hříšné. Petr byl prvé, než jej za učeníka svého přijal Pán, rybářem, Matouš mýtníkem; Petr po svém obrácení lovíval zase ryby, ale Matouš nesedal pak již v celnici. Jsouť zajisté živnosti a řemesla, kterých nelze provozovati bez hříchu, a takových se varujte.“ — Bulhaři předložili papeži otázku: co by činiti měli, kdyby je za běhů válečných po čas služeb Božích přepadl nepřítel — kdyby dobou čtyřicetidenního postu nebo-li v den sváteční potkati se měli s nepřátely. Papež nechtěje dusiti ducha válečného v národě, stýkajícím se s polodivými pohany, odpovídaje, radí jim: „Modlitby počaté můžete dokončiti kdekoli, cestou do boje rovněž tak jako v kostele; nebo u křesťanův není jenom jediné místo modlitby, jako bývalo druhdy u židův, kteří se modlívati směli toliko v Jerusalémě.“ A co se týče

bojování o svátcích nebo-li v postě praví: „Křesťan má sice světiti den sváteční s obzvláštní uctivostí; káže-li ale potřeba, dovoleno též o takých dnech zbraně chopiti se na obranu. — — Sváry a války jsou sice dílo ďábelské; křesťan má se jich tedy varovati netoliko postního času, nýbrž vezdy. Avšak nutí-li neodvratná potřeba, hájiti vlasť proti nepřátelům, pak jesť i v postě dovoleno bojovati. — Mimo to druhdy, pokud jste byli pohany, vybírali jste sobě dny a hodiny k boji; strojili se k tomu zaklínači, kouzelníky a hádači. Toho všeho jste se odřekli slibem na křtu svatém. Od té doby sluší, abyste se k boji chystali navštěvováním chrámu, slyšením mše sv., vyznáním se hříchův knězi, odpuštěním provinilcům, zotvíráním žalařův, na svobodu propuštěním otrokův a udělováním almužny potřebným.“

Z toho již, což jenom u výtahu vybráno z výborného listu papežova, patrně se jeví, s jakovou svědomitostí a moudrostí apoštolskou usiloval, aby se nová církev bulharská stala skutečným obrazem pravdy a lásky Boží. Snaha ta jeví se pak v celém listě. Všude a ve všem stará se o to, aby sličný mrav a bohumilý smysl zaujal místo dosavadní surovosti pohanské.

U Bulharův panoval na př. obyčej, že sám toliko král jídával za stolem, po boku jemu nesměl seděti nikdo ani manželka, tím méně velmoži a dvořané. Tito sedávajíce na nízkých stoličkách, jídali ze země. K otázce, směl-li by se dotčený obyčej zachovati na příští časy, vece papež: „Dotčený obyčej, ačkoliv se nesnáší se sličnými mravy, sám o sobě nečelí proti víře a protož nemíním stranu té věci nařizovati — ovšem ale radím vám a napomínám, abyste podle příkladu křesťanských

knížat odložili všelikou zbytečnou hrdosť, pamětlivi slov Páně: Učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný srdcem. Čtemeť o starodávných králích, z nichž mnozí příčinou pobožnosti své přijati jsou v obecenství svatých, že jídali netoliko s přátely, nýbrž i se služebníky. Ano sám král králův, Pán pánův, Ježíš Kristus ráčil obědovati netoliko se služebníky a přátely — s apoštoly, nýbrž i s publikány a hříšníky."

U Bulharův nehrubě váženo lidského života; popravy bývali cosi všedního. Papež horlí proti takové navyklosti: „Odstup to od vás daleko," tak praví, „abyste nyní, kdežto jste poznali Pána milosrdenství, ještě tak nemilosrdně souditi a odsuzovati směli. Druhdy vyvádívali jste lidi na smrt velmi kvapně: nyní však hleďte každého zachovati při životě. Apoštol Pavel, který prvé, než byl na víru obrácen, prahnul po vraždě a krvi, jakmile došel slitování Božího, žádal život svůj obětovati za bratry své. Rovněž tak činiti máte i vy, povoláni jsouce podle zvolení Božího a osvíceni světlem Páně, varovati se nejen prolévání krve, nýbrž při všeliké příležitosti všecky křísiti k životu těla i duše. Jako vás Kristus z věčné smrti k věčnému přivedl životu, podobně náleží, abyste tudíž i vy netoliko nevinné, nýbrž i provinilé zachovati hleděli od záhuby smrti."

U Bulharův bylo obyčejem, užívati skřipce při lidech obviněných z krádeže. I proti tomu dává výstrahu papež: „Takovéto jednání čelí proti lidskému i božskému zákonu. Vyznání má být dobrovolné a nikoli vynucené mukami. Nepodaří-li pak se vám všelikým ukrutenstvím na obžalovaném vynutiti přiznání; nemusíte-li se styděti a posvědčiti, že jste soudili nespravedlivě? A což

donutíte-li někoho ukrutností svou, že se přizná k zločinu, kteréhož byl nikdy nespáchal: nepřipadne-li pak celá kletba na toho, kdož nevinného donutil k lživému vyznání?“ — U Bulharův panovalo mnohoženství. Proti tomu zlořádu prohlásil se papež s důstojnou přísností a hleděl odstraniti ho mocnou zápovědí. „Bůh,“ tak dí, „na počátku stvořil muže a ženu, aby žili pospolu. On nechtěl, aby jeden muž měl dvě ženy; neboť psáno jest: Proto muž opustí otce i matku a přidrží se ženy své. — A na jiném místě: I budou dva v těle jednom.“ Mimo to nařizuje papež dále: „Nechať se žena provinila proti manželi svému spůsobem jakýmkoli, ano kdyby jej obžalovala u práva; muž nemá proto nenáviděti neb propustiti manželky své.“

„To jsou odpovědi na vaše otázky,“ dokládá papež ku konci svého listu, „nepsali jsme však tolik, co jsme psáti mohli, nýbrž jen co jsme za nutné považovali. Až budete míti od nás biskupa, poučeni budete od něho ve všem, čeho vám třeba; když by si tu a tam rady nevěděl, dostane se mu od apoštolské stolice řádného ponaučení. Bůh pak, jenž dílo spásy započal, rozhojní je, upevní a ke cíli dovede. Amen.“

Mezi jiným tázali se také Bulhaři, nemají-li práva dostati i patriarchu; načež od papeže odpověděno, že jim prozatím pošle kněze a biskupy, aby o stavu země se přesvědčili. V listopadu téhož roku vypraveni pak z Říma do Bulhar dva biskupové, kteří s sebou přinesli odpovědě na ony otázky, ježto veledůležitým jsou pramenem k poznání tehdejšího života bulharského.

Latinští biskupové v Bulharsku uváděli latinské řády a řečtí kněží od Borise jsou vyhnáni. Za arcibiskupa Boris od papeže žádal biskupa For-

mosa, avšak Hadrian II., nástupce Mikulášův, z osobní nelibosti k tomu přivoliti nechtěl. Na to Boris navrhl diakona Marina, ale ani ten papeži nebyl vhod. Papež z Říma vypravil arcibiskupa Sylvestra. Toho zase Boris poslal nazpět a znovu žádal buď Formosa neb Marina. Mezitím osnována v Cařihradě roztržka s římskou stolicí, leč na štěstí všeliké úsilí ošemetného patriarchy Focia potkalo se pro začátek s nezdarem. Průběh děje byl as následující:

Od té doby, co bývalá rozsáhlá a mocná říše římská rozdělena na dvě polovice, západní totiž a východní a Cařihrad sídlem císařským se stal, pohlíželi patriarchové cařihradští se závistí k papežům římským, nepřejíce jim rozsáhlejší jich moci a většího důstojenství v církvi a bažíce po tom, by jim rovni byli učiněni.

Císař Michael III. sesadil proti všemu právu nábožného patriarchu cařihradského Ignacia, proto že přísně káral prostopášnosti na dvoře císařském a dosadil na jeho místo učeného, ale ctižádostivého Focia. Papež však neuznal nového patriarchu, jenž nespravedlivým spůsobem na ono místo povýšen byl. Focius vida, že v Římě nikdy nebude za pravého patriarchu uznán, odloučil se docela od církve a počal vytýkati západním křesťanům rozličné věci nepodstatné jako nějaké bludy (ku př. že se postí v sobotu, při nejsvětější svátosti oltářní chleba nekvašeného užívají, že se církev mýlí ve svém učení o Duchu sv. a že porušila tedy víru Kristovu, že kněžím nedovoluje ženiti atd.)

Nepovolnost papežova podporována byla událostmi cařihradskými, Latiníkům příznivými. Tam r. 867 Michaela III. zavraždil spoluvládce jeho

Vasil Makedonec. Vasil sesadil patriarchu Focia, jenž nejsa ani duchovním, hned povýšen byl za patriarchu. Všeobecný sněm svolán r. 869 do Cařihradu, na němž uznána byla přednost papežova před ostatními biskupy, tudíž i před patriarchou cařihradským. Ignácius byl opět povolán k úřadu svému a Focius sesazen a vyobcován z církve. Papeži zdálo se tudíž, že není nebezpečí, aby Boris přidal se k Řekům. Ale Borisovi došla již trpělivost a potají vyjednával s Řeky. Sotva že vyslanec jeho z Říma se vrátil s nepořízenou, hned do Cařihradu vyslán ku konciliu, aby se tam otázal, zdali Bulhaři pod papeže náležejí, či pod patriarchu cařihradského? Papežští vyslancové odvětili: „Váš vladař podrobil se dobrovolně římské stolici, z Říma obdrželi jste odpovědi na dané otázky i kněze a biskupy, kteří mezi vámi dosud blahodárně působí.“ Leč poslové Borisovi chtěli, aby rozřešena byla otázka všemi patriarchy, zda Bulharsko větším právem patří k římské či ku řecké církvi. Otcové východní proti všem námitkám papežského legáta rozhodli arci ve svůj prospěch, že totiž Bulharsko náleželo a náleží v područí Cařihradu. R. 870 duchovenstvo římské z Bulhar vyhnáno a duchovenstvo řecké uvedeno.

Po celých 8 let usilovali papežové Hadrian II. a Jan VIII. uvésti Bulharsko v bezprostřední spojení s Římem, ale nadarmo.

Boris, vládnuv 36 let, vstoupil do kláštera. Oblíbil sobě život rozjímavý a zbožný.

Vládcem Bulharů stal se starší jeho syn Vladimír. Ten však všelikou rozpustilostí a bezbožností hodlal začaté dílo zmařiti a lid pokřtěný k modloslužbě naváděl. Boris řáděním nezdárného syna tak byl popuzen, že opustiv klášter, brannou

mocí jej sesadil a trůn odevzdal mladšímu synovi Symeonovi, načež vyměniv opětně brnění rytířské za roucho klášterní, byl pilen postu, bdění a modlitby až do své smrti (907).

Symeon, nástupce Borisův, byl pravý opak nezdárného bratra svého. „Rovnaje se cnostmi a dobrotou srdce svému otci," praví o něm životopisec, „plápolal horlivostí k církvi Boží." Byv v Cařihradě vychován a ve všelikém umění literním vycvičen, vynikal v historii svého věku nejen vítězoslávou, ale i také co první spisovatel mezi Slovany z rodu královského. Krátká roztržka se římskou stolicí *) napravena, spojení s Římem obnoveno a utvrzeno. Vladař Symeon přijal od papeže korunu královskou a přiložil sobě titul c a ř e. Za jeho panování blahodárně působil v Bulharsku sv. K l i m e n t, rodilý Bulhar. Od narození svého podobně jako Samuel, vyvolen jsa k službě Boží, zamiloval sobě již v dětském věku posvátný život; aby prospěl v ctnostech, posty, modlitbou a stálou zdrželivostí všecky náruživosti na uzdě držel i stínu hříchu pečlivě se střeže a každé příležitosti k němu již z daleka se vyhýbaje. Gorazdem a Angelarem sv. písmu bedlivě byl vyučen dle překladu sv. Cyrilla a Methoda. Již v mladých letech přidružil se k věrozvěstům slovanským a stal se účastníkem všech jejich bohulibých prací při vyučování lidu slovanského a při zřizování služeb Božích v jazyku slovanském v Moravě a v krajinách sousedních a sice po celý ten čas apoštolování jejich v dotčených zemích. Když po smrti Methodově (885)

*) Po bouři, již roznítil marnivý Focius, nastal brzy mezi církví západní a východní mír, duchovenstvo řecké modlilo se z a n e j v y š š í h l a v u c í r k v e a pělo hodinky v jazyku latinském.

návodem zjevného odpůrce Slovanův, biskupa Vichinga, ukrutné pronásledování kněží slovanských v těchže vlastech vypuklo, ustoupil Kliment s Naumem a Angelarem *) přes Bělehrad do Bulharska, kdež od chána Bority vlídně přijat a k caři Borisovi poslán byl. Tento pdručiv pečování o Angelara velmoži svému Čáslavovi, uhostil Klimenta a Nauma v domě Echacesa, prospívaje i sám z vyučování jeho v naukách křesťanských.

Král Boris poslal Klimenta do západní Macedonie co krajinského učitele náboženství, vyznačiv mu v Děvoli, Ochridě a Glavinici příslušná a pohodlná místa ku přebývání. V krátkém čase počítal Kliment do 3500 učeníkův, z nichž lektory, podjahny, jahny a kněžími krajinu tu opatřil. V čas svého přebývání v Ochridě založil Kliment v tomto městě klášter s chrámem (ke cti sv. Panteleimona) a ještě jiný chrám, kterýž se později arcibiskupským stal, tak že již za jeho času tři chrámové v Ochridě se nacházely, sborný čili biskupský a dva menší od Klimenta vystavení. Cař Symeon povýšil Klimenta na biskupství v e l i c k é, kteréžto ve přední Macedonii tam, kde nyní říčka Velica od hory Velice vedle soujmenné vsi do Strumice teče, ležící, místo starodávného biskupství tiberiopolského zaujalo.

Papež Marinus jmenoval Klimenta metropolitou celého Bulharska se sídlem v Ochridě. Po celé zemi s velkým zdarem šířil neunavný horlitel Kliment spásonosné učení Kristovo, pohanské bludy všude z kořene vyvracuje. Mnohé přiměl, že si evangelické rady: dobrovolnou chudobu, ustavičnou

*) Ostatní soudruhové: Gorazd, Sáva, Vavřinec jinou cestou tam se obrátili.

čistotu a dokonalé poslušenství vrchnosti duchovní oblíbili. Národ Bulharův novou naukou osvěcuje, všechny k poznání Boha přivedl a neskroceného ducha ke střídmosti a mravnosti naklonil, vnuknuv jim šlechetnější spůsob živobytí ..... Všecken lid řídil jako jednoho člověka, veda ho bez násilí dobrovolným spůsobem na úzkou a strmou cestu života v Kristu. Až do konce svého života co pastýř spravuje národ, všemožně snažil se, byť i neduhem sklíčen, stádo své ušlechtiti a k spasení přivésti. „My, kteří jsme stále kolem něho byli," tak vypravuje letopisec sv. Klimenta „a vše viděli a slyšeli, co mluvil a činil, neviděli jsme ho nikdy zaháleti. On učil děti, jedněm vykládaje znaménka, druhým smysl napsaného vysvětluje a jiným opět pravici ku psaní naváděje; ba i v noci pracoval a mládež vyučoval. Ve všem byl mu veliký Methoděj vzorem a nikdo život jeho tak dopodrobně neznal jako Kliment. On vymyslil i jiná znamení písmen, zřetelnější nežli jsou ona, jež sv. Cyrill vynalezl a pilně spisováním kněh slovanských pro Bulhary se zanášel. Pro všecky svátky a slavnosti sepsal prosté a snadno srozumitelné řeči duchovní a z nich možno každému seznati vznešené tajemství víry křesťanské, život Spasitelův, bl. Panny Marie a sv. Jana Křtitele, životy a činy proroků i apoštolů a boje mučeníků. Slovem všecky církevní knihy, jimiž Bůh a jeho Svatí velebeni a duše lidská potěšena bývá; zůstavil Kliment nám Bulharům; i zázraky činil."

Cař Symeon byl Klimentovi velmi nakloněn a ve všem po vůli, leč nikdy nedal se prosbou muže apoštolského obměkčiti, jenž snažně panovníka žádal, aby úřad vrchnopastýřský s beder svých složil a jedině Bohu sloužiti mohl.

Až do posledního vzdechu řídil Kliment duchovní záležitosti církve bulharské a ustanoviv Nauma za svého nástupce a modle se za blaho svých oveček, zesnul tiše v Pánu dne 27. července r. 916. Pochován v městě Ochridě, kde až po dnes hrob jeho se spatřuje. V městě Berat nalezá se socha sv. Klimenta, zlatem a drahokamy bohatě ozdobená. Památku sv. Klimenta a jeho soudruhů: Gorazda, Nauma, Angelara a Sávy zasvětila církev bulharská, vyznačivši je spolu s prvoučiteli solunskými čestným názvem „Svatých sedmipočetných."

V Macedonii podnes plno je zpomínek na ně, zvláště okolo jezer ochridského a prespanského, obrazy, sochy a kostely; ale i jinde cestovatel jméno jejich uslyší. *)

*) Bulhaři považují sv. Cyrilla a Methoda za své apoštoly a slavnost jejich v nově zřízeném exarchátě bulharském na den 23. května položena. Leč novější dějezpytci jako: Rački, Golubinski, Ginzel, Dudík tvrdí, že národ bulharský bez pomoci bratří soluňských Kristu byl získán. Celou spornou, dosud nerozřešenou záležitost pokusíme se na jiném místě obšírněji vyložiti.

Obsah.

Počátky křesťanství mezi Slovany.

Napsal J. Ježek,
katecheta na Smíchově.

Část druhá.

Slované severní.

Spisův spolku tiskového číslo 1. za rok 1880.

V PRAZE.
Nákladem katolického spolku tiskového.
1880.

Knihtiskárna Cyrillo-Methodějská (J. Zeman a spol.) v Praze.

II.

Slované severní.

Rusové.

(56 milionů.)

Sv. Olga a její vnuk Vladimír.

Ze všech slovanských národů byly Rusové první, kteří víru Kristovu přijali. Nejstarší letopisec ruský Nestor vypravuje, že již sv. Ondřej, bratr Petrův, apoštoloval mezi Rusy a na hoře kievské postavil kříž na znamení budoucího obrácení Kievanů. Píšeť Nestor jak následuje: „Když sv. Ondřej učil v Sinopii a přišel do Korsuně, shledal, že z Korsuně jest blízko ústí dněprské i obrátil se tam, šel po Dněpru vzhůru a stanul pod horami na břehu. A za jitra vstav řekl učeníkům, kteří byli s ním: „Vidíte-li hory tyto? Na těch horách vysvitne milosť Boží a bude tu město veliké, a chrámy mnohé tu Bůh vztýčí." A všed na ty hory, blahoslavil je, postavil kříž a pomodliv se Bohu, slezl s hory té, kdež později vystavěn byl Kiev, a šel dále po Dněpru vzhůru." Témuž tvrzení nasvědčuje sv. Hippolyt, učeník sv. Ireneje, který byl opět učeníkem sv. Polykarpa, a ten zase učeníkem miláčka Páně sv. Jana Evangelisty, který všechny apoštoly přežil, a věděti mohl, v kterou stranu který apoštol se odebral a kde rozsíval símě nebeské. Rovněž i Origenes a Tertulian dotvrzují, že víra křesťanská v prvních třech stoletích mezi severními národy Evropy rozšířena byla, třeba jmen „Slované, Rusové" neužívali. Leč temné a přece neurčité jsou tyto nepatrné zprávy z prvních století; spolehlivější doklady máme ze století IV. u sv. Jeronyma a Jana Zlatoústce, jenž nad jiné staral se o rozšíření kře-

*) Dle nejnovějších dat udán počet Rusů na 61 milionů.

sťanství v Skythii a zemích sousedních — na Rusi, ano týž nadšený kazatel poslal v zmíněné kraje duchovní pastýře a učitely, aby i suroví, nevzdělaní národóvé naučili se slaviti Krista. Arabský dějepisec Abulfarag praví zřejmě: „Rusové přijali víru křesťanskou již ve IV. století za Konstantina Velikého.“

Než símě jedva zaseté pošlapáno bylo brzy sveřepými Huny; všeobecné stěhování národů po několik věků trvající utlumilo poslední jiskru víry v bojovném srdci doutnající; toliko osamotnělý poloostrov krymský zachoval i svého biskupa, jenž podřízen byl patriarchovi cařihradskému. Teprvé v druhé polovici IX. století vzešla jasná dennice křesťanství národu ruskému.

Průběh děje byl as tento:

Po dlouhých bojích a různicích, rozkošemi zbujnělí a nesnášeliví Slované novgorodští, ubíhajíce poroby odevšad jim hrozící, hledali obhajných správců u národa surovějšího sice, za to ale statečnějšího, jenž ve vojenském umění daleko nad jiné vynikal, a k odvrácení nájezdů a očividné záhuby zvolili sobě za vládce knížata z národu v celé tehdejší Evropě nejbojovnějšího, ze Skandinavců, aby tito mocnou pravicí svou domácí i sousední nepřátely skrotili, a podle smlouvy, šetříce národních práv, svobod a zvyklostí, panovali nad národy, kteří se jim dobrovolně v ochranu poddali. Varjazi, rodem Rusové, obývajíce východní pomoří uplanské, ujali se vlády. Kníže Rurik, sídle v Novgorodě, položil po smrti bratří svých základ k ruské državě i jmenu. Za jeho panování a za vlády přísných nástupců, kteří vládli po železu, sjednotili se na severu volně i nevolně všickni národové slovanští v jediný mohutný stát.

V době, kdy sv. Cyrill a Method hlásali evangelium na Moravě, opanoval cizozemec (Oskola) Dir město Kiev a by štěstí zkusil, vypravil se s družinou a 200 koráby po Dněpru na Černé moře, poplenil břehy thráckého Bosporu, oblehl Cařihrad a zastrašil město stoliční. Michael III. odtáhl právě na Agarany, když náhle svým náměstkem o příchodu Rusů zpraven byl. Císař s velkými nesnázemi dostal se zpět do města, a vida velkou převahu nepřítele, očekával vysvobození jedině zázrakem. Letopisec Nestor o něm vypravuje, že vešel s patriarchou Photiem do chrámu Bohorodičky ve Vlacherně a že oba po celou noc dleli na modlitbách. Ráno při pění hymnů vynesl prý Photius z chrámu zlatou řízu Bohorodičky a pohroužil ji do vln zálivu tichého moře; a ihned povstala děsná bouře, velké vlny vyvstávaly jedna za druhou a rozmetaly koráby ruské družiny. Jen chatrné zbytky vrátily se zpět do Kieva. Tím zjevným hněvem nebeským postrašeni jsouce ruští pohané vyslali brzy po svém návratu muže do Cařihradu, žádajíce sv. křtu. Pastýřové duchovní vyslaní do Kieva, uvedli tam v užívání písmo slovanské, nedávno před tím od Konstantina či Cyrilla spořádané. Bylo to po stu letech první símě sv. víry a vzdělanosti křesťanské do kypré půdy vložené, jež za nedlouho vzešlo a výborné ovoce nésti počalo.

Photius, patriarcha cařihradský, v pastýřském svém poslání k biskupům východním r. 866 zmiňuje se o „zlopověstně ode dávna známém“ národě ruském, vítězi nad sousedními národy, jenž ve své zpupnosti i císařství napadnouti se osmělil, že prý konečně od svých pověr upustil a vyznává víru Kristovu. „Máť od nás národ ten,“ pokračuje

patriarcha, „více biskupů a kněží a jeví se býti velmi horlivým v posvátné bohoslužbě a poslušen jest ve všem jako dítě.“

Vladař Rurik i jeho nástupcové Oleg a Igor byli pohané, ač k bližšímu poznání víry Kristovy na Rusi velmi přispěli. Teprvé po smrti Igorově, když jeho manželka Olga vládkyní země se stala, rozptýlil se úplně mrak pohanských bludů a jasná záře evangelia vycházeti počala nad říší. Vznešenou panovnici krášlily mnohé ctnosti ušlechtilé; k bystrému duchu a rozumnosti u řízení země družila se dobrota srdce a důvtip. Vidouc bezúhonný život křesťanů — i mnozí z dvořenínstva k nim náleželi — doznala, že pohanství takových lidí nevychovává; majíc často příležitost patřiti na krásnou bohoslužbu křesťanskou a rozmlouvati s učiteli křesťanskými, kteří jí učení Kristovo pilně vykládali, seznámila se brzy s nebeskými pravdami a zatoužila srdcem v křestné koupeli smýti se sebe kal pohanstva. By se blízko pramene ještě důkladněji přiučila víře, odloživši žezlo vladařské, vypravila se osobně do sídelního města císařství řeckého. Sám patriarcha Theophylakt byl jejím učitelem i křestitelem a císař Konstantin Porphyrogeneta jejím kmotrem. Císař dojat krásou ruské kněžny, žádal za její ruku; leč Olga odpověděla: „Kterak ty, císaři křesťanský, kmotrem při křtu mně byv, chceš mne v manželství? Že mezi křesťany toho řádu není, víš sám nejlépe.“ „O přemoudrá Olgo!“ odvětil císař i podaroval ji hojně a propustil nazvav ji sobě dcerou.

Po sv. křtu, na němž Olga obdržela jmeno Helena, byvši nasycena chlebem nebeským, vrátila se do Kieva. V domově snažila se dle sil svých roznítiti lásku ku sv. víře. Zvlášť synu svému Svato-

slavovi odhalovala bludy pohanství, aby jej snáze naklonila ku přijetí sv. křtu. Než hrdý Svatoslav nedbal slov matčiných a houževnatě lpěl na pohanství, jakož i jeho válečná družina, jež každému, kdo se pokřtíti dáti chtěl, se vysmívala.

Víra křesťanská byla jim bláznovstvím; bylif nemoudří, aniž rozuměli, ve tmě tápajíce, i neznali slávy Hospodinovy, neb zatvrdilo se srdce jejich, uším jich bylo těžko slyšeti, očím viděti. Kdykoli Olga Svatoslavovi domlouvala: „Já, synu můj, Boha pravého poznala, i raduji se; poznáš-li i ty, také počneš se radovati,“ nedbal laskavých slov mateřských a odpovídal zhurta: „Kterak mám já cizí víru přijmouti? I bude se mi moje družina smáti.“ Olga odvětila: „Dáš-li ty se pokřtíti, všickni totéž učiní.“ Nicméně nezbraňoval Svatoslav nikomu u přijetí sv. křtu a vyznávání nové víry.

Ostatně milovala Olga syna svého vřele, říkajíc: „Ať se stane po vůli Boží! Chce-li se Bůh smilovati nad rodem mým i nad zemí ruskou, ať jim vloží na srdce, aby se obrátili, jakož i mně Bůh toho popřál.“ A toto pravivši, modlila se za syna i za lid svůj po vše noci a dni, vychovávajíc syna svého do mužstva jeho i do zrůstu jeho. I mnohé chrámy stavěla Olga, z nichž nejstarší zasvěcen sv. Mikuláši. Jak Olga z hloubi srdce si přála, aby jižjiž celá Rus pokřestěna a Kristu získána byla, patrno nejlépe z toho, že skrze své vyslance německého císaře Ottu o biskupa a kněze prosila. Císař vyhověl snažné žádosti a poslal na Rus mnicha Adelberta z Trevíru, jenž roku 962 zpět se vrátil, nepořídiv téměř ničeho pro neznalost řeči slovanské. Když Olga blízký konec žití pozemského tušila, zapověděla synu i dvořenínům, aby dle obyčeje pohanského nedělali nad ní žádné

tryzny; jak byla předpověděla, zemřela po třech dnech i plakali pro ni syn její, i vnuci její, i lidé všickni pláčem velikým a kněz blaženou Olgu na místě posvěceném pochoval r. 969.

Olga první z Rusů do počtu nebešťanů vřaděna, ji velebí synové ruští jako počátečnici; neboť po smrti prosila Boha za Rusy. Památka její koná se dne 11. července.

Svatoslav nepanoval dlouho; Hospodin ukrátil dnů jeho; veda stále výboje, padl ještě v květoucím věku v bitvě proti Pečencům r. 972.

Úmrtím Svatoslavovým vznikly mnohé roztržky mezi pozůstalými třemi syny, Jaroplukem, Olegem a Vladimírem, až konečně rozličnými intrikami a pomocí bojovných Varjagů Vladimír sám zaujal stolec velkoknížecí r. 980. Dějiny líčí nám Vladimíra za prvních let jeho panování v světle nepříznivém, co rozpustilého, prchlého samovládce, modloslužbě nakloněného.

Nedaleko knížecího dvoru dal na posvátný pahorek sochu Perunovu s hlavou stříbrnou postaviti a jiné modly obnoviti. Známo z dějin, že ověnčený vítězstvím a slávou modlám díky přinésti chtěl a jejich oltáře krví lidskou skropiti obmýšlel. Dle rady bojarů a starších vržen los, jenž padl na mladého Varjaga křesťana; otec i syn, postavivše se na odpor, stali se prvními mučeníky křesťanskými v Kievě. V dospělém však věku změnily se mravy Vladimírovy úplně, takže se stal výborným panovníkem a vyplniv toužebné přání pobožné Olgy, dokončil vážné dílo, jež mu trvalé slávy v dějinách pojistilo. Ruská říše přiznala se konečně slavně k víře křesťanské, téměř stejným časem s jinými zeměmi sousedními. R. 988 dštil

Hospodin z nevyčerpatelného zdroje milosti rosu neskonalé své lásky na ruskou zemi.

Rus znovu zrodila se a počala žíti život nový. Mrak pohanských bludů rozptýlil se úplně. Vetché obětnice pohanské lsti padly, světlo svaté víry zaplálo v záři nevídané a co den, šíře a šíře rozvíjela se Církev Kristova. Hlavní toho zásluhu přičísti dlužno Vladimírovi.

Církev řecká, s nížto Rus byla v styku nejbližším, vštípila a v srdcích tisíců utvrdila vznešené pravdy tím spíše, ana jazykem srozumitelným mírně, laskavě, beze všech sobeckých zámyslů učení Kristovo rozsívala. Dle hodnověrných ruských dějepisců, kteří obšírně celý průběh obrácení a pokřestění Vladimírova líčí, propůjčoval týž z počátku sluchu svého netoliko křesťanským kazatelům, nýbrž i Mohamedánům a Židům, leč ani Bulhaři, ani Němci, ani Židé neuspokojili svými odpověďmi Vladimíra.

Vyslanců židovských tázal se mezi jiným: „Jaké jest Vaše přikázaní?“ A oni odpověděli: „Obřezati se, svininy nejísti, ani zaječiny, sobotu světiti.“ A on řekl: „Kde pak je vaše země?“ A oni odpověděli: „V Jerusalémě.“ On pak řekl: „Jesti tam i nyní?“ A oni odpověděli: „Rozhněval se Bůh na otce naše, a vzdána byla země naše křesťanům.“ On pak řekl: „I kterak vy jiných učíte, sami zavrženi jsouce od Boha i rozptýleni? Kdyby Bůh miloval vás i zákon váš, nebyli byste rozptýleni po cizích zemích; zdali nám téhož chcete přáti?“ Konečně shledav Vladimír nauky pohanské býti klamem, sám pravdy hledati uzavřel. Byv kdysi krásným o víře křesťanské vypravováním až k slzám pohnut, vypravil dle rady bojarů a starších desatero rozumných mužů do rozličných zemí na

zpytování jedné každé víry. Vyslanci zjezdivše zemi německou, Bulhary a Cařihrad, vrátili se do Kieva, u vytržení vypravujíce o krásné bohoslužbě v Byzancii. „I přišli jsme do Řecka“, vypravuje Nestor, „a vedli nás, kde slouží Bohu svému, a nevěděli jsme, na nebi-li jsme byli, nebo-li na zemi: neb není na zemi takového podívání, ani krásy takové; neumíme toho ani pověditi; toliko to víme, že tam Bůh s lidmi přebývá, a jich služba Boží jest lepší než ve všech jiných zemích. A jako každý člověk, když okusí dříve sladkosti, potom hořkosti nepřijímá: tak i my, poznavše víru Řekův, nechceme déle kořiti se bohům svým.“

Lepost chrámů, množství kněžstva, nádherná roucha, krásné malby, okrášlené oltáře, dojemný zpěv naplnily posly obdivem.

Vládce Vladimír tudíž u sebe uzavřel, že se stane křesťanem; než proslavený v bojích hrdina nechtěl prosebně za křest žádati, nýbrž zamýšlel si ho mocí vydobyti a pak z rukou lidu podmaněného novou víru přijmouti. A proto vypravil se roku 988 na četných korábech k řeckému Chersonu (blíže Sebastopole) a podmaniv si řečené město, přijal v něm i s bojary svými sv. křest, aby se mohl zasnoubiti s carevnou Annou, dcerou Romana II., sestrou řeckých císařů Basilia a Konstantina, kteří jen křesťanu sestru svou za choť dáti slibovali. „Nesluší křesťanům pohany za muže bráti a za ně vdávati; pokřtíš-li se, tehdy i toho dosáhneš, i království nebeské obdržíš, a budeš s námi jedné víry; pakli toho nechceš učiniti, nemůžeme vdáti sestry své za tě.“ Uslyšev to Vladimír, řekl poslaným od císařův: „Povězte císařům takto: že já se pokřtíti dám; že jsem vyzpytoval již prvé těchto dnů zákon váš, a líbí se mi víra

vaše i služby Boží, jakož mi o nich oznámili poslaní námi mužové.“ I uslyševše to císařové, byli rádi a přemlouvali sestru svou, jménem Annu, i poslali ku Vladimírovi řkouce: „Dej se pokřtíti a tehda pošleme sestru svou k tobě.“ Vladimír pak řekl: „Nechť přijdou se sestrou a pokřtí mne.“ I poslechli císařové a poslali sestru svou, a s ní některé vysoké důstojníky a duchovní. A ona nechtěla jíti: „Jako do zajetí“ prý „jdu, lépe bylo by mi zde umříti. I řekli jí bratří: „Což, obrátí-li nějak Bůh tebou zemi ruskou na pokání a zemi řeckou zbavíš líté války? A sotva ji přinutili. Ona pak sedajíc do korábu, líbala bratry své s pláčem i odebrala se přes moře. A když přišla ke Korsuni*), vyšli Korsuňané s poklonou, i uvedli ji do města a posadili ji v paláce. Božím pak řízením v týž čas rozstonal se Vladimír očima, i neviděl ničehož a rmoutil se velmi. I poslala k němu císařovna, řkouc: „Chceš-li pozbyti nemoci této, tehdy dej se brzy pokřtíti; nedáš-li, tehdy toho neduhu nepozbudeš.“ Uslyšev to Vladimír, řekl: „Bude-li toto pravda, tehdy v pravdě veliký bude Bůh křesťanský.“ I poručil, aby ho pokřtili. A biskup Korsuňský s kněžími císařovninými dav prvé naučení, pokřtil Vladimíra; jakmile vložil naň ruku, ihned prozřel. A vida Vladimír toto náhlé uzdravení, velebil Boha řka: „Nyní teprvé spatřil jsem Boha pravého!“ Když pak to viděli družina jeho, mnozí pokřtiti se dali.

Vladimír byl pokřtěn r. 988 na jmeno Bazilia a ihned zasnouben s cárevnou Annou, na to pln radosti vrátil se do vlasti, aby zde celý národ světlem nebeské pravdy osvítil.

---

*) Korsuň = Cherson.

Vyvrácení a rozbití model bylo předehrou k této veliké slavnosti; socha Perunova přivázána k ohonu koňskému a odvlečena do řeky Dněpru. Lid pohanský zaplakal hořce nad trpkým osudem svého domnělého Boha a ochrance.

Na druhý den rozkázal Vladimír po celém městě, aby všickni lidé ku přijetí sv. křtu přistoupili. „Neobrátí-li se kdo zítra na řece (na víru křesťanskou), budiž bohatý nebo nuzný, chudý nebo služebný, bude mi nepřítelem“, tak zněl rozkaz panovníkův. I vyšel na zítří Vladimír s kněžími na břehy Dněpru, i sešlo se tam lidí množství nesčíslné. „Kdyby toto nebylo dobré“, pravili mnozí u sebe, „nebyli by kníže a jeho bojarové toho přijali.“

Dospělí stáli ve vodě, někteří po prsa, jiní po šíji; dítky zas u břehu aneb v náručí otcův a matek. Kněží pak stojíce říkali modlitby a chválu Hospodinu.

Od té chvíle lid více příkladem knížete přemožený nežli mocí donucený, přistupoval bez odporu k víře Kristově. Náboženství křesťanské a velkokněžna Anna dvojitou silou působíce na povahu Vladimírovu, zúplna přejinačily jeho mravy. Rozpustilosti a bujnosti výhost dán u dvora, prchlivost a přísnost panovníkova změnily se v lahodnou mírnost. Z rozkazu jeho po celé zemi modlárny a sochy pohanských bohů vyvráceny. Poněvadž ale seznal, že lidu velmi těžko úplně zapomenouti na místa, jež od mladosti za posvátná byl považoval, že velmi nesnadno vyrvati náhle ze srdce, co bylo vssáto prsem mateřským: dal na místech dříve zasvěcených sochy Svatých tesati a krásné chrámy stavěti. Prostý lid navštěvoval pak zmíněná místa více ze zvyku; nevídané obřady, živé

slovo pravdy dosud neslýchané však přivábily tisíce zvědavých, kteří napnutě poslouchajíce, bezděky lichost nauky pohanské poznali a s duší, s tělem k novému vznešenému učení přilnuli. Na chlumě, kde stála socha Perunova, vypínala se brzy nádherná svatyně sv. Basilia a tam, kde co první ruští mučeníci skonali statní Varjagové (otec a syn), vztýčen velkolepý chrám Bohorodičky; a mnohé jiné ještě chrámy po městech i venkově zbudovány.

Zřízení učelišť, osvícení lidu, rozvoj věd a umění po rozlehlých vlastech slovanských byly první následkové uvedení víry křesťanské na Rusi. Nejen vlastní dítky dal Vladimír novému, sv. Cyrillem spořádanému písmu vyučiti, nýbrž bera dítky vznešených rodin, dával je na učení knižná (písmo svaté), aby ze samého zdroje vznešené pravdy pojaly a známosti získané k blahu národa po celé zemi šířily. Kdo by Vladimírovi upříti chtěl zásluh neocenitelných?

Církevní shromáždění Konstantinopolitánské ustanovilo pro Rus jediného metropolitu; prvním metropolitou od cařihradského patriarchy Mikuláše jmenován Michael (988—992) se sídlem v Přeslavě. Jeho nástupcem byl Leontij (992—1008), který ještě jiné dva biskupy (v Novgorodě a Rostově) jmenoval a nejvyšší správu duchovní vedl. Proč Rus svého metropolitu z Říma nežádala, leží na bíledni. Byzancie přinesla na Rus prvotiny křesťanství, s péčí úsilovnou pracovala na pokřestění a osvícení národa; vděčnost přinutila zbožné syny i vnuky, aby od mateře vůdce své duchovní přijímali. Teprvé když tito později seznali, že Řekům jde více o panování a důchody než o šíření křesťanství a blaho národa, pracovali na úplném svém vymanění z poddanství řeckého. Již

roku 1051, kdy na domácím shromáždění biskupů zbožný učený Rus Hilarion za metropolitu ruského zvolen byl, učiněn k úplnému vyproštění zdárný počátek.

Metropolitové ruští slynouce zbožností, učeností a spravedlností, byli nejvyššími soudci nejen nad podřízeným duchovenstvem, nýbrž i v rozepřích světských bráni za rozhodce a sporné strany dbaly jich hlasu jako dítky výroku otcova. Duchovenstvo těšíc se hojným výsadám, s příkladnou horlivostí rozsívalo z prvopočátku símě nebeské.

A jaké byly toho příčiny, že Rusové tak rychle a četně k praporu Ukřižovaného se hlásili? — Především krásný příklad panovníků a předních vůdců náróda; hlásání pravd jazykem srozumitelným, spůsobem pochopitelným; rozsívání slova Božího nikoli mečem, nýbrž mírností, laskavostí, ač přiznati můžeme, že z počátku mnozí jen z úcty ku knížeti dali se pokřtíti; u vysoké míře k výsledku tak zdárnému přispěla sama vznešenost křesťanské bohoslužby a její hluboký, tajemný význam, jež srdce i mysl nezkaženou musí rozechvěti: knihy náboženské dílem přeložené, dílem jazykem domácím sepsané a jiné snad i nahodilé okolnosti.

Rus-Slovan dal se spíše citem unésti, nehloubal, nemudroval o pravdách náboženských; nerozebíral rozumem, více srdcem pojímal a poznané učení hluboko v útroby duše si vtiskoval.

Vladimír zemřel 15. července roku 1015 po krátké nemoci v Břestově i odvezli ho do Kieva a položili do chrámu Bohorodičky, jejž byl sám vystavěti dal. Když o tom zpráva se roznesla, sešlo se lidu nesčíslné množství a plakali pro něho, bojaré jako pro zástupce jich země, chudí pak pro

svého živitele; i vložili jej v rakev mramorovou a pochovali tělo jeho s pláčem velikým. Památku Vladimíra chovají Rusové v uctivosti, zpomínajíce na sv. křtění, i oslavují Boha za to v modlitbách, písních a žalmech.

Vladimír byl záhy za svatého prohlášen a příjmím „Veliký“ poctěn; r. 1862 bylo tělo jeho, které se chová v Novgorodě, u veliké slávě ze staré rakve do nové, z čistého zlata ulité, přeloženo.

Ačkoli obecný lid k úplnému poznání všech pravd křesťanských nedospěl aniž soustavnou, důkladnou jich známost si přisvojil, nicméně nalezáme již v povladimírské době muže, kteřížto příkladnou zbožností a hlubokou učeností křesťanskou slynuli a s pílí železnou na osvícení lidu pracovali. Byliť to po většině kněží a řeholníci z řádu sv. Basilia Velikého. Klášter jeskyňový u Kieva stal se záhy sídlem ruské literatury, semeništěm duchovenstva, střediskem vědy. Blahoslavený Antonín, otec Theodosij, Hilarion, slavný letopisec Nestor a mnozí jiní zasluhují právem, aby památku jejich nezastřela rouška zapomenutí.

Moravané a Slováci.

(4 miliony.)

Sv. Cyrill a Method.

Počáteční dějiny Moravanů a Slováků od času jejich v nynější vlasti se usazení až do počátku VIII. století nedostupným temnem jsou zahaleny. To jediné ne bezdůvodně za pravé přijmouti můžeme, že v oné době, když Čechové přes tři řeky do země české se přistěhovali, i Moravané a Slováci, vystoupivše z tatranského Bělochorvatska, hlouběji k jihozápadu, při poříčí Moravy, Váhu a Hronu se usadili, ba až k samému Dunaji sestoupili.

Okolo r. 822 činí se o těchto dvou větvích kmene slovanského zvláštní zmínka v historii neslovanských národů. V politickém ohledu dostali se nejspíše v IX. století pod nadvládu Němců, kdežto ze Solnohradu a Pasova již od konce VIII. stóletí učiněny kroky k jejich pokřestění. Nicméně poměry církevní byly zde velmi zmatené a nespořádané, křesťanská víra nečinila zde valných pokrokův. Příčina toho byla předně ta, že první šiřitelé křesťanské víry na Moravě, téměř výhradně němečtí kněží ze Solnohradu a z Bavor, neuměli slovansky mluviti, aniž se chtěli tomuto jazyku přiučiti, pročež obeznámili sice národ s obřady křesťanskými a desátky od nich vybírali, ale ducha právě křesťanského nemohli jim vštípiti. Druhou pak příčinou byly tehdáž panující nepřátelské poměry politické Slovanů moravských k německé říši.

Slované moravští, sjednotivše se pod jedným knížetem, chtěli stůj co stůj uhájiti svou samostatnost; avšak mohutná říše německá ustavičně na ně dorážela, nechtějíc dokonce připustiti, aby Slované byli neodvislými. Odtud také nechuť tehdejších Moravanů k zvěstovatelům víry křesťanské, pocházejícím z Němec sousedních. Známáť to věc, že dary od nepřítele, byť sebe lepší, nebývají vítané.

Prvním křesťanským knížetem jmenuje se Mojmír, muž ducha neobyčejného, jehož přední snaha směřovala k tomu, aby zemi své stálého míru a vnitřní posily a vzrůstu zjednal.

Ve vlasti knížete Mojmíra s velikou horlivostí apoštoloval Urolf, bývalý biskup pasovský, od arcibiskupa solnohradského sesazený. Horlil o rozšíření křesťanství dílem z čistého zápalu, dílem aby sobě získal nový stolec biskupský. Procházeje s několika kněžími zemi moravskou, dovedl sobě získati přízeň knížete tak dalece, že i na zřízení biskupství pomýšleno. Papež Eugen II., jemuž záležitost zmíněnou Urolf r. 824 osobně přednesl, jat jsa radostí nad obrácením národu pohanského, svolil ochotně k žádosti biskupově i knížete a poručil pro Moravany dvě biskupství založiti, olomoucké totiž a nitranské. Roku následujícího prosil Urolf o povýšení své na arcibiskupa Moravy i území sousedních; i toho docílil, ovšem jen na papíře, neboť pasovský biskup Reginhar, téměř stejným časem, skrze kněze své na Moravě pracuje, předstihnul Urolfa a důstojenství arcibiskupské sobě přivlastnil. Naproti tomu pak arcibiskup solnohradský Adelram opíral se těmto jeho právo porušujícím novotám, tak že císař Ludvík byl nucen svým rozhodnutím celý spor ukončiti

v ten smysl, aby krajina od Lysé hory na východ ležící, řekami Sprazou a Rabou na dvě rozdělená, severní a západní svou částkou ku Pasovu, východní pak a jižní k Solnohradu náležela. Tím způsobem podřízena byla Morava, vyjímaje knížectví nitránské, arcibiskupství pasovskému. Urolf brzy potom z pole dějin zmizel a s ním i plány o zřízení a uskutečnění samostatných biskupů na Moravě.

Údělným knížetem Mojmírovým byl Privina, kterého Mojmír co zarputilého pohana s knížectví ssadil a ze země vyhnal. Zapuzený Privina utekl se k císaři Ludvíkovi a po nedlouhém vyučování ve víře Kristově dal se pokřtíti. Ludvík po nějakém čase dal Privinovi údělem značné území v dolních končinách vlasti uherské, zvané Pannonie dolejší. Usilováním Privinovým počalo křesťanství v krajinách mezi Rábou, Dunajem a Dravou těšiti se trvalému zdaru; počet osad křesťanských množil se vůčihledě a Privina všemožně církevní řád a náboženskou kázeň upevňoval.

Jeho přičiněním přiřknuto arcibiskupovi solnohradskému v dolejší Pannonii výhradně právo ve věcech církevních. Mimo solnohradské duchovenstvo nesměl žádný kněz cizí déle než tři měsíce v zemi se zdržovati, leč by se byl listinou vykázal, že ze všech povinností ke své dosavadní diecési propuštěn jest a takto solnohradskému arcibiskupovi se byl podřídil.

Šlechetný Mojmír, udobřiv se nyní s Privinou, dal pod správu jeho opět i knížectví nitranské. Dotčenými událostmi, pokřestěním totiž knížete Priviny a bratrským smírem, ku kterémuž ochotně ruku podal kníže velkomoravský Mojmír, upravoval

se víře křesťanské volnější přístup a průchod na Moravu a Slovensko.

Mojmírova vzrůstající moc znepokojovala však panovníka německého; pročež vtrhnul r. 846 s velikým vojskem do Moravy, sesadil Mojmíra s trůnu a dopomohl synovci jeho Rostislavovi čili Rasticovi na jeho místo.

Ač Ludvík sám posadil Rostislava na trůn moravský, nebylo mu dlouho kochati se nadějí o věrnější oddanosti jeho. Mojmír byl mu jen podezřelým; Rostislav stal se i nebezpečným. Dávná tohoto panovníka žádost, dobýti Moravě neodvislosti, uzrávši brzo v pevný úmysl, stala se nejvyšší úlohou jeho života, o kterouž všemi způsoby a prostředky, ve štěstí i v neštěstí neustále se snažil.

Pro nedostatečnost německého duchovenstva uznal kníže za nutné, obstarati národu učitele, kteří by mocni byli jazyka slovanského. Ale kam měl se rozvážný Rostislav obrátiti. Do Říma, kdež jest hlava Církve katolické? A kohož pak mohl poslati papež do Moravy, jenž by byl požadavkům moravským vyhověl? Papeži nebylo zajisté možná učiniti jinak, než obrátiti se ve věci té buď opět k Němcům aneb k Řekům.

V té nesnázi zalétla do Moravy zvěsť o velikých činech dvou bratří řeckých, o výsledku jejich apoštolování u Kozarů a Bulharů i o nově vynalezeném písmě slovanském. A jak že sluli tito nesmrtelní dobrodincové Slovanstva? Cyrill a Method. *) Narodili se v městě Soluni, kde oby-

*) Jejich otec slul Lev a byl vrchním velitelem císařských vojsk v Thessalonice v Macedonii. Mladší Konstantin narodil se r. 827 a již co útlý mládeneček dostal se po smrti otcově ke dvoru císařskému v Cařihradě, kde

vatelům ze rtů řeč slovanská čistě plynula. Již v mládí vynikali oba bratři vědomostmi i zbožností života. Zvláště Cyrill, jehožto z mládí Konstantinem nazývali, znal se zároveň ve věcech božských i světských a slynul neobyčejnou známostí jazykův řeckého, latinského, slovanského a kozarského.

Když Kozaři (Chazaři), na Černém moři, ve dnešním jižním Rusku panovavší, požádali sobě učitelů křesťanských z Konstantinopole či Cařihradu, poslán jest Cyrill do země jejich a blahočiniv skrze několik let v tomto již od židovských a mohamedánských učitelův všelijak pokoušeném národě, osvobodil jaté u nich křesťany a vyzdvihl kosti sv. Klimenta, někdejšího papeže římského, jenž podstoupil okolo r. 102 v taurickém Chersonesu smrt mučenickou. Starší jeho bratr Method *) byl po nějaký čas císařským správcem slovanské krajiny okolo Strumice (Tiberiopolis), kde za odpadlíka Juliána drahně křesťanské krve prolito a kde zbožná památka 15 mučeníků strumických byla mu podnětem, složiti vysoké důstojenství a zasvětiti se službě Hospodinově. I vstoupil do kláštera na hoře Olympu, kdež i na kněžství byl posvěcen. Vedle prací, které mu jeho povolání

s nápotomním císařem Michaelem III. stejného požíval vychování a učení. Záhy odřeknuv se světa, zalíbil sobě život rozjímavý a brzy pak byl posvěcen na kněžství a ustanoven správcem knihovny při chrámu sv. Žofie. Zbožný patriarcha cařihradský svěřil mu úřad učitele mudrctví, kterýž tak výborně zastával, že názvem „mudrce“ (filosofa) poctěn byl. Jmeno Konstantin zaměněno v Cyrill, když se byl náš světec rouchem řeholním přiodíti dal.

*) Zdali i Method se svým bratrem Cyrillem mezi Kozary působil možno předpokládati, ne však bezpečně tvrditi.

ukládalo, zamiloval si zvlášť malířství. As r. 860 dostal se ke dvoru bulharského krále Borisa, šťastně jej na křesťanskou víru obrátiv, nejprv vyobrazením posledního soudu, potom i vyučováním.

Zdárný účinek ten, že dva národové křesťanstvu a evropské osvětě posud nejnebezpečnější, konečně sami k nim přilnuli, roznesl pověst slavnou o působení bratří obou až do dalekých zemí. Pro Slovany pak ještě vážnější a zajímavější musela býti zásluha ta, že Cyrill vynalezl r. 855 zvláštní litery, jež všecky rozmanité zvuky jazyka slovanského až do jemnějších rozdílův, podivnou určitostí, jasností a úplností značily, písma svatá i knihy církevní do téhož jazyka, podle nářečí tehdáž u macedonských Slovanův užívaného, překládati byl počal. — Písmem zajisté, otevřevším Slovanům bránu k osvětě novoevropské, zdomácnilo a zúrodnilo se teprv křesťanství mezi nimi. Tyto slavné učitele slovanského jazyka dokonale znalé, uzavřel Rostislav získati též lidu svému moravskému. I vypravil k řeckému císaři Michaelovi III. poslance, aby jemu vyřídili: „že jeho lid sice přestal klaněti se modlám a touží říditi se zákonem křesťanským; jelikož však se mu nedostává takového učitele, kterýž by lid ten uměl jak náleží vyučiti ve čtení a v zákoně samém: tudíž že prosí o to, aby do tamějších krajin od císaře vypraven byl muž takový, který by byl s to, hlásati lidu dokonale víru, velení zákona Božího a cestu pravdy.“

Císař Michael, radost maje z poselství toho, vypravil k Moravanům oba slavné bratry, potřebami na cestu hojně je opatřiv.

Spolu kázal napsati Rostislavovi list: „Bůh, jenž velí každému, aby v bezpečné rozumění při-

šel a na větší skutek se vzmužil, vida víru tvou i podnětí tvé, učinil nyní v naše leta, že nalezeno jest písmo k řeči vaší, čehož posud nebylo, abyste i vy připočtěni byli k velikým národům, jenž slaví Boha svým jazykem. I vypravili jsme toho, jemuž to Bůh zjevil, muže čestného a blahověrného i zběhlého v písmě mudrce. I přijmi jím dar větší a čestnější nad zlato a stříbro, i nad nejskvostnější zboží. I podporuj ho snažně a utvrď srdce všech, aby získali Boha; pobouzej všechny, aby nelenili, než ujali se cesty pravé. Však i ty, přivedeš-li je svým přičiněním k poznání Boha, přijmeš mzdu svou i v tomto i na onom světě za všecky duše, ježto uvěří v Krista Boha našeho od nynějška až do skonání světa; a památku svou zůstavíš budoucím pokolením podobně jako císař Konstantin“.

Nesouce ostatky sv. Klimenta, slovanské čtení sv. evangelia a list císařův, ubírali se bratři Solunští bulharským královstvím na Moravu. Z Bulharska putovali zemí pannonskou, kde knížetem byl Kocel. Z Pannonska přišli do Slovenska, kteréž knížectví měl údělem od svého strýce Rostislava chytrý Svatopluk.

Na jaře r. 863 zavítali do Moravy na Velehrad. Král uvítal je srdečně, i započali oba s velikou horlivostí svaté dílo, kážíce neunaveně slovo Boží a modlíce se s lidem v řeči slovanské. Chodili pak nejen po Moravě, ale zacházeli i do východních Čech a z druhé strany na Slovensko. Lid pak rozuměl dobře řeči jejich, an byla starému našemu jazyku dobře podobna a sv. bratří se také snadno některým zvláštnostem řeči slovanské na Moravě přiučili. Zde dokončili překlad písma svatého a jiných potřebných bohuslužebných

kněh jako jsou částky z epištol, z evangelií, ze starého zákona, zvláště z proroků; podobně přeložili i žalmy a celé kněžské hodinky (breviář), jakož i misál a některé zpěvy kostelní. Poněvadž práce mnoho, a dělníků málo bylo, pečovali sv. bratři především o to, aby mladé lidi z národa samého vybrali, k službě církevní vychovali a dle vzoru, za nímž sami směřovali, na společný život a pění církevních hodinek navykli. Opíráme se důrazně všeobecnému mínění a tvrzení, že Cyrill a Method hned po příchodu svém do družné Moravy i mši sv. v jazyku národním sloužili; vždyť nikdež dosud tak se nedělo a zmíněná neslýchaná novota byla by jistě bez prodlení vyšetřování v zápětí měla. Jedině proto, že soluňští věrozvěstové řídili se řádem a nařízeními římské stolice, zůstaly všeliké stížnosti a podezřívání ze strany německých biskupů u nejvyšší hlavy církve dlouho nepovšimnuty a teprvé po $4^1/_2$ roku byli věrozvěstové pozváni do Říma. Nelze pochybovati, že papež Mikuláš, duchem výtečný, slyše o blahoplodném počínání apoštolů slovanských a jistě také od Rostislava za ně přímluvu maje, nechtěl soudem svým se ukvapiti a působení jejich náhle zastaviti. Povolal je tedy k sobě, aby dověděti se mohl od nich samých, co a kterak učí, jejich apoštolskému dílu udělil požehnání a papežského plnomocenství. Svatí věrozvěstové vydali se s radostí na dalekou a obtížnou pouť a vzali s sebou některé ze svých učeníků, kterým u sv. Otce posvěcení na kněžství vyžádati obmýšleli. Spolu nesli s sebou ostatky sv. Klimenta, aby je papeži odevzdali a list Rostislavův, jenž snažně prosil římskou stolici, aby sv. bratry na biskupy říše moravské posvětila.

Putující ubírali se slovanskými krajinami, všude kážíce a bohuslužbu konajíce; v Blatně připojilo se k průvodu 50 vznešených mládenců. Dříve ale než došli do Říma, umřel papež Mikuláš I. r. 867; nástupce jeho Hadrian II., vyšed pro uctění svatých oněch reliquií, které přinášeli, bratřím ve slavné processí až za brány městské, přivítal je u sebe co nejlaskavěji.

V Římě zdrželi se oba bratří až do r. 869, mnohé jak s papežem Hadrianem, tak i s učenými na jeho dvoře biskupy pojednání měvše. Nejvyšší biskup přesvědčil se o úplné pravověrnosti jejich jakož i o náležitém si počínání v úřadě apoštolském, posvětil sv. Methoda a sv. Cyrilla na biskupy, mnohé z učeníků s nimi přibylých na kněze a jáhny. Cyrill ochuravěv, odřekl se dalšího apoštolování mezi Slovany, vstoupil do kláštera a brzo na to zemřel r. 869, 14. února. Na smrtelné posteli napomínal ještě bratra svého k setrvání v díle započatém: „Hle, bratře, dosavad jsme dva soupřeží byli, oba jednu brázdu táhnouce; nyní já na záhoně padaje, končím věk svůj. Ty však setrvej v díle spasitelném a nedej se láskou k domovu zavésti, abys je opustil“. Method chtěl ostatky bratra svého po vůli matčině, ve klášteře svém Olympu dáti pohřbíti, leč k prosbě biskupů římských svolil ku pochování jich v Římě v chrámě sv. Klimenta.

Po smrti milého bratra svého Cyrilla, obdržel sv. Method, nyní již řádný biskup krajin slovanských na Moravě a na Slovensku, zvláštní přípis od papeže ke knížatům Rostislavovi, Svatoplukovi a Kocelovi, v němž jim Hadrian dosvědčuje, že shledal blahoslaveného mudrce Konstantina i Methoda co muže dokonalé, rozumem a pravou vírou

osvícené, a že z jejich díla nad míru potěšen, umínil si po dobrém věci rozvážení poslati do země jejich Methoda, jejž i s učeníky byl vysvětil, aby po žádosti tamních národů, tento jim vykládal písmo svaté jazykem národním, taktéž i čítal mši sv. a konal křest, toliko s tím obmezením, aby při oběti mše sv. epištoly a evangelia nejprvé latinsky, pak teprv slovensky čteny byly, aby se naplnila slova: „Všeliký jazyk chválit bude Hospodina“. A doloženo, že kdyby někdo proto knihy bohuslužebné slovanské odvážil se haněti, soudu církevnímu propadnouti má. Spolu neukrytě vyřčeno, že krajiny knížat zmíněných bezprostředně pode správu římské stolice náležejí a že na Moravě i Slovensku každý jiný nově ustanovený biskup úctou i poslušností Methodovi co metropolitovi zavázán jest. Se spisem tímto přišel sv. Method nejprvé ku knížeti Kocelovi a zdržel se déle u něho, an právě na Moravě válka zuřila mezi Rostislavem a Ludvíkem německým. Rostislav vyšel sice z boje nepřemožen, za nedlouho však od ctižádostivého svého synovce Svatopluka jat a německému Karlmannovi byl vydán, oslepen a až do smrti v zajetí držán. Spolu i nad hlavou sv. Methoda, jenž takový zločin apoštolským káráním stíhal, sehnula se černá mračna. Když biskupové němečtí proti Methodovi se vzepřeli, jakoby částky diecesí jejich bezprávně sobě přivlastňoval, Svatopluk pro apoštola slovanského, na vlastním jeho dvoře stíhaného, neměl než jalová slova ku politování, aniž postavil se na odpor, když oni, pohnavše jej mocí k soudu svému do Němec, tam půltřetího leta ho věznili a nepropustili dříve, až od papeže Jana VIII., nástupce Hadrianova, kletbou proto stíháni jsou.

Svatopluk sám později z nevěry obžalován, od Němců jat a vězněn; načež vyprostiv se lstí, postavil se v čelo svého uhnětenélo lidu a porazil voje německé blíže Velehradu. Pak se spolčil se sousedními knížaty slovanskými, německého vladaře Karlmana k míru přinutil, kterým neodvislost říše moravské uznána.

V rozsáhlé, neodvislé říši Velkomoravské k pokoji navrácené zařizoval sv. Method církevní správu, staraje se všude o rozšíření a upevnění víry Páně a o zavedení řádů a zákonů církevních. Rovněž horlivě působil v Čechách po křtu knížete Bořivoje r. 874 a jeho choti Ludmily; zabral se též v okolí krakovské, neunavně Krista hlásaje, ba i k Bulharům nedávno na víru obráceným dohlížel. Horlivě stáli mu po boku jeho učeníci: Kliment, Naun, Angelar, Sáva, Gorazd, Vavřinec a t. d. Method přísně nad tím bděl, aby v slovanských osadách bohoslužba slovanská se zachovávala a jazykem národním lidem se kázalo. Mnoho německých kněží, neznajících řeči slovanské, muselo opustiti Moravu i Slovensko. Ti ze msty neustávali v osočování a veliká protivenství sv. věrozvěstu zosnovali.

Svatopluk v přepychu vydobyté moci oddal se životu protupášnému a příkazů sv. evangelia pramálo dbal. Když sv. Method nešlechetné, daremné jednání panovníkovo přísně vytýkati neopomenul, projevoval týž nelibosť i nechuť k muži apoštolskému. Němečtí duchovní v říši Svatoplukově, horlíce proti slovanské bohuslužbě, dovedli toho při Svatoplukovi, že sobě oblibovati počal obřady latinské a u římské stolice znova obvinili sv. Methoda z bludu, jejž prý pod rouškou národního jazyka při službách Božích užívaného se

svými přívrženci rozsévá. Sám Svatopluk dal se za nástroj pomstychtivým podezřívačům a poslal list papeži Janu VIII. v příčině nějakých pochybností svých ve víře. Sv. Otec povolal našeho Methoda do Říma, aby se ospravedlnil.

Tu však počal Svatopluk chápati, že sesazením Methodovým by i moravská církev a tím snadno i jeho říše za své vzíti mohla, pročež k obhájení obého umínil si zříditi nové biskupství v Nitře. Jsa nakloněn úlisnému knězi Vichingovi, který se při jeho dvoře zdržoval, přidružil jej sv. Methodu co průvodčího na cestě do Říma, by tam na biskupa Nitranského byl posvěcen.

Method u vědomí své neviny vydal se ihned s některými věrnými učeníky a s knězem Vichingem na cestu. Jeho neprodlené v Římě se dostavení, jeho osobní vážnost a ctihodnost, nelíčená úcta učenníků jeho ku papeži již předem odňala všelikou příčinu k nepříznivému o něm smýšlení. Papež svolal své rádce biskupy, by soudně vyslechl žalobníky i obžalovaného. Svatý apoštol obhájil se rázně, dokázal nad to svou i všech slovanských křesťanů velikou úctu a oddanost k římské stolici, svůj dobrý úmysl i oprávněnost v užívání slovanské řeči při bohoslužbě.

Jan VIII. slavně prohlásil Methoda za ospravedlněného, potvrdil jej opětně v důstojnosti vrchnopastýřské a vyřkl o slovanské bohoslužbě, že u nově obrácených víře i církvi je užitečná; připustil ovšem také, by služby Boží byly latinsky konány, když by si toho Svatopluk aneb vladykové přáli. Píšeť zmíněný papež Svatoplukovi: „Nalezše jeho (Methoda) ve všelikém učení církevním býti pravověrného a prospěchům církve oddaného, navrátili jsme ho zase k správě církve

Boží, jemu svěřené i přikazujeme, abyste ho přivítali s náležitou uctivostí, oddaností a srdce potěšením co pravého svého pastýře. Vedle apoštolské moci své potvrdili jsme mu také důstojenství arcibiskupského úřadu jeho i chceme, aby s Boží pomocí mělo po všechny časy stálé trvání, takovým sice způsobem, aby směl dle zákona a obyčeje církevního všecky věci duchovní opatrovati a jako před tváří Páně spravovati. Neboť svěřen jest lid jemu a jemu bude náležeti, aby počet složil z duší svých. Nařizujeme také, aby kněží, jáhnové a duchovní všelikého svěcení, buďtež Slované aneb z kteréhokoli národa, již zdržují se vnitř země Tvé — tohoto našeho jmenovaného bratra, arcibiskupa Vašeho, byli poddaní a ve všem poslušni, tak že nižádným způsobem nesluší na ně, aby něco činili bez jeho vědomí. Kdyby však co spurní a neposlušní lidé odvážili se strojiti nepořádky a odštěpení, nepolepšíce se po tom neb onom napomenutí: přikazujeme, aby z moci naší co lidé rozsévající zlé semeno, zapuzeni byli z chrámů a hranic Vašich."

Co do bohohoslužby slovanské podotýká papež, že Bůh nejenom tři hlavní jazyky (hebrejský, řecký a latinský), nýbrž všecky řeči tohoto světa k své slávě utvořil. Námitku, jakoby slovanský jazyk byl barbarský, neschopný ku pronešení vznešených tajemství víry, vyvrátil nejvyšší biskup poukázáním k výbornosti písma slovanského v překladu bible a ostatních kněh církevních. Konečně uložil Svatoplukovi, by sv. arcibiskupu poskytnul svou mocnou ochranu proti nepřátelům a zatvrzelým odpůrcům jeho. Kněze Vichinga posvětil na biskupa nitranského a zavázal jej k úctě a poslušnosti k metropolitovi Methodu; což se stalo r. 880.

Skvěle očistěný Method navrátil se do Moravy, kdež poslední čtyry leta žití pozemského ztrávil v dokonávání svého spásy a požehnání plného díla apoštolského. Leč souzeno mu kalich utrpení a hořkostí vyprázdniti až na dno. Neboť Viching, prvé na oko upřímný přítel, sotva stal se biskupem, jal se všemožně o to ukládati, jak by Methodovi v činnosti jeho překážel a dni života mu ztrpčoval; slovanská bohoslužba byla mu kamenem úrazu. Předstíraje tajné rozkazy, kteréž prý mu od papeže byly dány, aby pozoroval učení, bohoslužbu i ostatní počínání Methodovo a o těch věcech do Říma zprávy podával, postaral se rovněž o to, aby podvržený list papežův dostal se do rukou Svatoplukových, kterýmž se zmíněné tajné nařízení panovníku oznamují. Arcibiskup byl nucen učiniti u věci té písemní dotaz k sv. Otci. Týž ubezpečil Methoda o nezvratné své důvěře v něho a o úplné nepravdivosti toho, jakoby byl Vichingovi tajných rozkazů a proto zvláštní list k panovníkovi dal. Nejvyšší hlava církve pronáší se, jak následuje: „Způsob Tvé pastýřské bedlivosti, s kterouž o to pečuješ, získati Kristu duše věřících, schvalujeme cele i těšíme se tomu plnou měrou. — Naopak jest nám k velkému žalu zpráva o tom, co se Ti přihodilo. Vždyť pak jsme právě o této stránce (t. j. Tvé pravověrnosti) slavnému knížeti Svatoplukovi svědectví vydali v onom listu, kterýž, že jemu byl doručen, sám stvrzuješ. A jiného listu k němu neposlali jsme, aniž onomu biskupovi (t. j. Vichingovi) veřejně nebo tajně kdy nařídili, aby jinak jednal, tím méně pak požádali jsme přísahy od téhož biskupa, promluvivše sotva slůvka s ním o této záležitosti.“

Nechť prý tedy Method pustí všeliké rozpaky

mimo sebe a setrvaje při vštěpování věřícím pravé víry, nermoutí se příliš nad tím, co mu bylo vytrpěti. Až pod ochranou Boží zase přijde do Říma, zasedne prý papež po úředním výslechu k soudu nade všemi přestupky, jichž Viching na úhonu úřadu svého proti Methodovi byl se dopustil, při čemž neopomene prý, zarputilou zpurnost jeho náležitě pokárati. Soudíce dle listu ze dne 23. března r. 881, jejž Method beze vší pochyby jak knížeti, tak Vichingovy ukázal, obrácena konečně pozornost Svatoplukova na pletichy Vichingovy. Svatopluk vida sebe Vichingem oklamána, celým srdcem opět přilnul k sv. Methodovi a dle sil svých oslazoval jeho poslední okamžiky. R. 884 slavným výkonem posvětil náš sv. apoštol chrám sv. Petra a Pavla na nynější hoře Petrově u Brna v přítomnosti Svatoplukově a velkého množství lidu. Světec vida již slunce života svého k západu schýlené a chtěje předejíti všelikým rozbrojům, jež by po smrti jeho vypuknouti mohly, svolal veškeré duchovenstvo na posvátný Velehrad a otázal se přítomných, koho žádají sobě míti za vrchního pastýře, až by on (Method) na věčnost se odebral. Kněží moravští ponechali úplně na vůli sv. Methoda, aby sám dle moudrosti a rozvahy své ustanovil nástupce. I ukázal Method na výborného učeníka svého Gorazdu, vece: „Tenť jest synem vaší země, muž svobodný, učený a pravověrný. Týž budiž vůlí Boží a z lásky vaší, jakož i po přání mém nástupce můj!"

Sv. Method zařídiv vše dle potřeby, počal se chystati k odchodu do vlasti nebeské. Bylo právě na květnou neděli r. 885, když sv. arcibiskup již churavý naposledy se ubíral do svého stoličného chrámu, žádaje tu ještě jednou nejsvětější oběť

konati a s věrným stádcem se rozloučiti. Třetího dne, jak byl předpověděl, zesnul tiše v Pánu a pohřben slavně v stoličné svatyni Mariánské. Dobrého učitele, svědomitého, neunavného pastýře oplakávali bohatí i chudí, velcí i malí, mužové i ženy, zdraví i nemocní, vdovy i sirotci, na dvě stě kněží, jáhnů a podjáhnů, tuzemci i cizinci: slovem všickni želeli světce, který byl po celý život svůj všechněm všecko, aby všecky Kristu získal.

Počítáme-li, že sv. Method r. 863 přišel na Moravu, trvala jeho apoštolská činnost 22 let a byl stár as 60 let, když se s tímto světem rozžehnal, muž to, jenž náleží do třídy těch lidí, kteří nejraději světu se odlučujíce, toliko vlivem různých okolností činnými se stávají. I při sv. Methodu sešly se takové okolnosti, jež sluší protivenstvími nazvati, kteréž ale nikterak mu nepřekážely v tom, aby se vší horlivostí sv. víru zastával. Od přirozenosti mysli prosté, zbožný v přesvědčení, vlídný v obcování a v řeči obratný dovedl učení své vlastním života příkladem ukazovati. Kdykoli toho však potřeba žádala, jal se vystupovati statečně proti křivým obmyslům, — nestrachuje se ničeho, ani vyhrůžek, ba ani žaláře.

Po smrti sv. Methoda zníceno bylo návodem lstivého, nesnášelivého Vichinga proti Gorazdovi arcibiskupovi a jeho duchovenstvu vzbouření a kruté pronásledování. Kněži slovanští z kacířství obviněni, žalářováni a po mnohém mučení r. 886 zbrojným průvodem z Moravy a Slovenska potupně vyhnáni. *) Stolice arcibiskupská zůstala po 14 let

*) Vypovězenci nalezli útulku v Bulharsku, kdež od křesťanského vládce přívětivě byli přijati.

neobsazena. Potom žádal kníže moravský Mojmír II. apoštolského nástupce sv. Petra v Římě, aby dal říši jeho arcibiskupa s dvěma biskupy, což papež Jan IX. učinil ochotně, poslav na Moravu Jana co arcibiskupa, Benedikta a Daniele co biskupy, kteří v Římě posvěceni byli. Nedlouho však na to svedena osudná bitva u Prešpurku r. 908, kterouž veleříše moravská byla ztroskotána a nesmírné pohromy na lid slovanský uvaleny.

Od r. 950 byla Morava v církevním ohledu řezenskému biskupství podřízena.

R. 1063 bylo pro Moravu v Olomouci zvláštní biskupství založeno, jemuž vděčné Čechy daly v mnichu benediktinském z Břevnova Janu prvního biskupa.

První klášter sv. Benedikta založen v Rejhradě r. 1048.

Ba nelze ani pérem s důstatek vylíčiti a oceniti působení a zásluhy bratří soluňských co zakladatelů a šiřitelů víry katolické mezi Slovany, zvlášť na Moravě, Slovensku a v Čechách. Jimi zajisté uchráněni byli naši praotcové nešťastného osudu jiných pobratimů na severu a v Polabí bydlících, jimi zasvěcen jazyk náš překladem písem svatých; jimi otevřena Slovanům brána k pravé vzdělanosti a osvětě.

Církevním řádem stvrzena i ustálena jest na Moravě pocta sv. věrozvěstů Cyrilla a Methoda ve XIV. století za slovutného biskupa Jana ze Všerub roku 1349 zasvěceným svátkem, dříve 9. března, nyní (od r. 1863) dne 5. července.

Čechové.

(3½ milionu.)

Sv. Ludmila a její vnuk Václav.

Dávno byli již Němci, ba i sousední Moravané víru křesťanskou přijali, když praotcové naši v zemi České sídlící v bludech pohanských dosud tápali a oblažujícího světla pravé víry postrádali. Pokoušeli se sice Němci již za času Karla Velikého v naší vlasti pohanství vyhubiti a křesťanství zavésti; poráželi posvátné háje, bořili modly a bránili nositi bohům obvyklé oběti. Leč bez výsledku. Teprv ku konci leta 844 uzavřelo čtrnácte českých lechův, obrátiti se na víru křesťanskou. Odebrali se proto do Řezna ku králi Ludvíkovi Německému, jenž vlídně je přijav, dal dne 1. ledna 845 i s lidmi jejich pokřestiti. Kdo ti lechové neboli pánové čeští byli, jak se jmenovali a co při tom křtu více se dálo, nadarmo bylo by se ptáti, nemáme zajisté nižádné další o tom zprávy. Ale památný skutek tento jest nejstarší, který vhledem na počátky křesťanství v Čechách historicky stvrzen jest, ačkoli nelze pochybovati, že tam již i před tím víra křesťanská byla některých vyznavačův nabyla. Mezi jinými následky i to z něho vyplynulo, že až do zaražení pražského biskupství Čechy počítány byly celé k řezenské diecési. Nesluší také mlčením pominouti, že tento křest tolika pánův českých pocházel z dobrovolného úmyslu a vlastní jejich vůlí se stal, aniž pak brannou mocí německou na nich, jako na dolejších Polabanech vynucen byl. Protož božská nauka tato, zavítavši hned z počátku vlídněji do Čech, aniž násilím zprovázena byvši, mohla v jem-

ném srdci národu našeho rychleji blahočiniti a hlouběji vkořeniti se, nežli u Slovanův severních. Poněvadž ale kníže Hostivít, vévoda zemský, nepřistoupil s oněmi čtrnácti lechy spolu ku křesťanství, tito pak skutkem tím samým poddali se králi německému v ochranu: jest se domýšleti, že obrácení toto souviselo s domácími rozbroji buď co příčina, buď co následek jejich. Ano i nástupce Hostivitův, kníže Bořivoj, byl ještě pohanem, ač mu snad nebylo křesťanství docela neznámé, jelikož měl sestru svou provdanou za křesťanského knížete Svatopluka na Moravě (r. 871) a též při českých bojích se sousedy německými o křesťanské víře jejich aspoň povrchně zvěděti mohl. Teprv r. 874 zavítala ona přešťastná doba, kdy víra svatá ze sousední Moravy, od národu nám jazykem i mravem zpřízněného, do vlasti naší se dostala a zakořenivši se, hojného ovoce vydala.

Tenkráte panoval na Moravě mocnou páží kníže Svatopluk. Pod jeho vládou rozkvétala víra katolická, již svatí bratří Cyrill a Methoděj hlásali, velmi milostně; všude se stavěly nové kostely, zakládaly se školy a lid, kterémuž se slovo Boží v jazyku domácím zvěstovalo, ochotně se křtíti dával, život svůj veškeren dle zákonů sv. evangelia pořádaje. A ten Svatopluk často brannou rukou od nepřátel stihán jsa, povolal všecky vůkolní knížata slovanská k sobě na Velehrad, kde sídlem byl, a aby tím snáze návalům nepřátel odolal, s nimi se spojil. Mezi knížaty na Velehrad přišlými byl také vojvoda český Bořivoj s třicíti vladykami. Té příležitosti používaje sv. Methoděj, přistoupil k němu a chvále víry Kristovy dokonalost i krásu, aby pokřtíti se dal, výmluvným jazykem ho povzbuzoval. Bořivoj ráznými řečmi

sv. biskupa rozehřát, z víry křesťanské velkého blaha tělesného i duševního očekávaje, žádal ihned pokřtěnu býti. Načež biskup: „Jsi-li hotov, z celého srdce věřiti v Boha, Otce všemohoucího, v jednorozeného Syna jeho, Ježíše Krista, Pána našeho a v potěšitele Ducha sv., má se žádosti tvé zadost učiniti.“ I stalo se, že Bořivoj v málo dnech na to žádosti stal se účasten a i s průvodci svými pokřtěn jest. Sám Svatopluk byl českému knížeti kmotrem a sv. Method duchem prorockým připovídal vévodovi pokřestěnému i potomstvo slavné i moc a slávu velikou země české.

Když Bořivoj se loučil, dal mu s sebou sv. Method jednoho z nejlepších žákův svých. Na slovo vzatý, ve starých památkách země české připomínaný kněz, Pavel Kajík, nově pokřestěné Čechy doprovázel do jejich vlasti. Bořivoj cítě, jaké to štěstí je, býti křesťanem, přál si, by i choť jeho Ludmila a celý národ český podobného štěstí dosáhnul. A za tou příčinou přišel Kajík a s ním i jiní žákové Methodovi do Prahy. I počali tu kázati sv. Evangelium. Příklad knížete i dvořanů jim pomahal k docílení žádoucího účele a národ český celým srdcem za nedlouho lnul k těmto chovancům sv. Methoda. Máme pevně za to, že i sám sv. Method do Čech přišel, aby Bořivojovu choť, Ludmilu pokřtil. Nemůžemeť se ani jinak domnívati, leč že opatrnost pastýřská velela Methodovi zavítati do Čech a osobní přítomností svou k tomu přispěti, aby símě víry pevných kořenův zapustilo. Mimo to založil pokřtěný Bořivoj nový první kostel v Čechách na knížecím sídle Levém Hradci u Roztok ke cti sv. Klementa a tudíž bylo třeba, aby biskup tento kostel k službám Božím vysvětil. Ano, že skutečně sv. Metho-

děj v Čechách byl a netoliko kostel na Levém Hradci, ale při té příležitosti i jiné právě vystavěné kostely vysvětil, nasvědčuje ta pamětnost, že podle cesty z Velehradu na Levý Hradec vedoucí nacházejí se v Čechách nejstarší kostely, které jsou právě ke cti sv. Klementa posvěceny, jako v Litomyšli, v Králové Hradci, v Sadské, na Vyšehradě a na Levém Hradci.

Knížete i kněžnu následovala zajisté brzy i většina lidu českého, jelikož učeníci a kněží Methodovi s pravou apoštolskou horlivostí a s nežistnou láskou i jazykem srozumitelným sv. víru lidu jsou hlásali.

O blahodárném působení sv. Methoděje v Čechách svědčí také záhy uvedené do naší vlasti slovanské písmo a slovanská liturgie, z kteréž co nejctihodnější památka se zachovala až podnes píseň: „Gospodi, pomiluj ny“ (Hospodine, politu j nás), která až do samého prvopočátku křesťanství v Čechách zasahuje. K nejprvnějším a k nejdůstojnějším údům vykvétající Církve svaté v Čechách patří svatá Ludmila, patronka a orodovnice naše u Boha. Byla pak sv. Ludmila dcera Slavibora, vladaře krajiny mělnické, a Lidoslavy, manželky jeho. Oba ale rodičové vězeli ještě, když se jim Ludmila narodila, v tmách pohanských. I dceruška jejich Ludmila musela se němým bůžkům klaněti, a jim oběti přinášeti. Dospěvši v léta, vdala se za vojvodu země české, Bořivoje, s nímž, pokud známo, dva syny splodila, Spitihněva a Vratislava. Když ale Bořivoj po některém čase na Moravě křest sv. přijal a víru Kristovu v zemi rozšiřoval, uvěřila také choť jeho Ludmila v Krista Ježíše a vyučivši se dokonale víře svaté, od sv. Methoděje i se syny svými pokřtíti se dala. Jaká se tu

změna v duši kněžnině stala, kdož to vypíše a kdož vypraví výborné ty činy, kterýmiž se nyní sv. Ludmila skvěla. I nemůžeme o ní jinak říci, než že skrze poznání Boha a Krista Ježíše rozmnožil také Bůh v ní své milosti a hojného dobrého jí udělil, takže utíkajíc porušenosti tohoto světa, všelikou snahu k tomu obracela, aby připojila k víře ctnost a k ctnosti umění, k umění pak zdrželivost, k zdrželivosti pak trpělivost v souženích, k trpělivosti pak pobožnost, k pobožnosti pak milování bratrstva, k milování pak bratrstva účinnou lásku k lidem.

Asi roku 894 zemřel Bořivoj. Na místo jeho dosedl nejstarší syn S p y t i h n ě v, jenž proslul založením četných chrámů a uvedením mnoha duchovních do země. Za jeho vlády odtrhli se Čechové od říše Velkomoravské a dali se dobrovolně v ochranu říše německé; spolu odřekli se církevního spojení s Moravou a o své újmě přidali se k diecési biskupa Řezenského. Od toho času počala se liturgie latinská vedle původní slovanské v zemi šířiti, a nejdříve zavedena jest v chrámu sv. Petra na hradě Budči, jejž vystavěti dal Spytihněv I.

V šlépěje Spytihněvovy nastoupil bratr jeho V r a t i s l a v (912—926). Týž vystavěl kostel sv. Jiří na hradě Pražském a zřídil při něm kollegiátní kapitolu. Týž zbožný a dobrotivý kníže Vratislav dbal o rozšíření sv. víry více než o zvětšení moci a slávy světské. V tom však neprozřetelně jednal, že si vzal za manželku D r a h o m í r u, kněžnu lutickou, u níž víra Kristova tak milostného nenesla ovoce, jako u tchýně její, svaté Ludmily; neboť byla paní nad míru hrdá a páno-

vitá, o níž se směle mohlo říci, že měla víru, skutků víry ale neměla. Vida Vratislav převrácenost své manželky a o zvedení dítek, jež mu byla ona porodila, zvláště ale o budoucího nástupce pečliv jsa, svěřil ho sv. Ludmile, matce své, která vnuka svého také nad míru bedlivě vychovávala. Vykládala mu sv. písmo, učila ho písmu slovanskému, přidržovala ho k tichosti a rozněcovala v něm mysl nábožnou a horlivost křesťanskou. A Václav kladl ochotně símě od báby rozsívané do útlého srdce a pěstoval je tak bedlivě, že u velký strom vzrostši, steré ovoce přinášelo. Mezi ním a pěstounkou jeho vznikla láska nejsrdečnější a přátelství nejupřímnější a nebylo věci důležitější, o kterou by se s ní nebyl radíval.

Pokud Vratislav na živu byl, zdá se, že také sv. Ludmila v pokoji živa jsouc, toliko o blaho duše své a o spasení vnuka svého Václava a o dobré lidu poddaného se starala. Že však nic dokonalého pod sluncem nebývá, a každý, kdož korunován býti chce, soužením jako zlato v ohni zkušen býti musí, bylo i Ludmile mnoho strastí podstoupiti. Roku 926 zemřel Vratislav; od té chvíle valily se na Ludmilu všeliké svízele a kalich hořkosti bylo jí vypíti až na dno. Po smrti Vratislava byl totiž Václav, syn jeho nejstarší, na knížecí stolec povolán; že ale nezletilý byl, ujala se Drahomíra vlády. Že pak Václav při spravování země spoluúčinkoval a ve věcech důležitých s Ludmilou radu bral, čímž ledacos odstraněno a zmařeno bylo, čemuž vládkyně a zlí rádcové její průchod zjednati chtěli: to mrzelo hrdou a pánovitou Drahomíru velice. Nad to bála se, že skrze Ludmilu bude jí vláda buď zcela odňata aneb velmi obmezena.

Puzena tedy jednak nenávistí a záštím, jednak ale žádostí po vládě, počala tchýni své rozličné úklady strojiti, aby se jí více báti nepotřebovala. Ludmila o hněvu své nevěsty zpravena, vzkázala Drahomíře, že není žádostiva vlády a nad ní panovati že netouží. Nechť si vezme, pravila dále, dítky své k' sobě a dle libosti s nimi vládne, jen o to že prosí, aby se jí povolilo Kristu všemohoucímu, kde by koli chtěla, sloužiti. Však tato pokora neoblomila vysokomyslnost Drahomířinu, aniž ji naklonila k prosbám poníženým Ludmiliným. Vidouc tedy mírumilovná kněžna, že veškeré vynasnažování její marné jest a přítomností svou Drahomíru ještě více popouzeti nechtíc, odebrala se na Tetín, kdež se za živobytí manžela svého zdržovávala, jinak nemyslíc, než že tu v pokoji a bez překážky Bohu sloužiti bude jí popřáno. Ale zášť Drahomířina i do samoty tetínské ji doprovázela. Ludmila, byvši Václavem poučena, že násilnou smrtí se světa sejde, připravovala se na toto rozhodné okamžení tak bedlivě, jak se na pravou křesťanku sluší. Povolavši kněze svého Pavla, kázala mu mši svatou zpívati, a vyzpovídavši se co nejskroušeněji, nejsvětější svátost oltářní přijala. Po službách Božích trvala na modlitbách až do večera. K večeru, když Ludmila již v ložnici odpočívala, přitrhli na Tetín dva Drahomírou nastrojení vrahové, Tuňa a Homoň, majíce s sebou valný zástup lidu, pavezami a meči ozbrojeného. Hradní bránu rozvrátivše, osadili nádvoří domu kněžnina zbrojenci svými, a vypáčivše dveře, vedrali se do ložnice služebnice Páně. Ludmila poznavši vražedníky, promluvila k nim velmi laskavě a velmi mírně jim na paměť uváděla dobrodiní, jež častokráte jim prokázala. „Nač tak

zuřivě vrážíte ke mně? Bohdejž byste pomněli s uzarděním, že jsem vás jako vlastní syny pečlivě chovala, zlatem a stříbrem dařila i skvostné šatila? Mníte-li, přece bych vám byla čím ublížila, oznamte mně, prosím."

Srdečnými slovy velebné dobrodějky nezměklo kamenné srdce zlosynů. Tuňa a Homoň vztáhše rukou bezbožně strhli kněžnu na podlahu. Vidouc ubohá kněžna nezbytí, poprosila vražedníky, aby jí několik okamžiků k modlitbě přáli, a pomodlivši se, žádala, pakli o její bezhrdlí stojí, aby jí aspoň hlavu sťali. Leč vrahové, nedbavše prosby, tloukli její hlavu o kámen, na kterémž klekávala a vlastním závojem ji zardousili. Stalo se tak v sobotu dne 15. září l. P. 927.

Tuňa a Homoň, pobravše vzácných věcí, odešli z Tetína. Duchovenstvo a služebnictvo sv. Ludmily, jež bylo strachem před smrtí prchlo, přiběhši potom k mrtvole své kněžny, s pláčem velikým pohřbilo ji druhého dne v kapli tetínské.

Drahomíra vztáhla ruce lakotné na movité jmění umučené tchýně; nástroje pak své vraždy odměnila štědře zlatem, stříbrem a skvostným šatstvem; i počala s nimi panovati bezbožně. Zavírala a spalovala svatyně, vyháněla kněze ze země, zvláště ty, kteří mladému knížeti co upřímní rádcové k užitku národa po boku stáli; zrážela Václava z pobožnosti pod lichou záminkou, aby sobě řízení země lépe všímal; podporovala zločince a tropila zmatky v říši libovolným vladařením; pohanstvo den co den nabývalo převahy nad křesťanstvím. Václav, chtěje milenou vlast k pořádku přivésti, počal panovati samostatně. Na sněmu zemském činil ráznou řeč, káraje provinilou část panstva. Kněžnu Drahomíru vypověděl na Budeč· ale brzo

přivedl zase hodný syn zpátky na knížecí dvůr svůj napravenou rodičku. Bratru svému Boleslavovi dal v úděl krajinu Pšovanův, kteráž byla po smrti lecha Slavibora ke knížectví pražskému připadla. Boleslav kázal v údělu svém na břehu labském postaviti hrad Boleslav (nyní Stará Boleslav) s chrámem sv. Kosmy a Damiána. O Boleslavovi došla nás zpráva, že v údělu svém proti vůli knížete Václava neobyčejnými břemeny lid utiskoval.

Od té doby, co se mladý kníže vlády ujal, obrátil veškerý zřetel svůj na rozšíření a na rozkvět víry křesťanské a nedal se v tom ničím mýliti, ani si od koho brániti. On dal stavěti po městech nové kostely, opravoval staré a chatrné a všecky kázal okrášliti a bohatě nadati. On dal přenésti tělo svaté Ludmily z Tetína do Prahy a s velikou slávou je pochoval; on povolal ode všech téměř národů duchovenstvo k rozmnožení cti a slávy Boží na zemi a k zvelebení posvátné bohoslužby. On vykupoval zajaté kněze, zvláště ale pohanské děti, jež křtíti a ve víře Kristově vychovávati dával. On činil všem ubohým dobře, nuzné krmil a odíval, nemocné navštěvoval, vdovy hájil, sirotků se ujímal. Ano i to se píše, že času nočního sám chudým palivo a jiné potřeby donášel nikým nejsa provázen, než důvěrníkem Podivenem, jenž svědkem býval jeho modliteb a dobrých skutků. I času zimního chodíval bosýma nohama — jak pověst vypráví — a s hrubou košilí na nahém těle po kostelích, své modlitby Bohu obětuje.

V kronikách zaznamenáno, že když služebník Podiven provázel Václava za tuhé zimy, v sněhu a ledu, ač obut byl, velmi křehnul, i promluvil k němu útrpný kníže: „Podivene, stoupej v stopy mé!“ Ledva byl Podiven uposlechl, zahřál se v sto-

pách světce. Vůbec byl Václav nad míru dobrotiv a maje srdce k slitování rychlé, zrušil trest smrti. Chtěl totiž zločincům, zachovaje jich na živě, prodloužiti lhůtu k činění řádného pokání. Spolu bděl svědomitě nad občanstvem, aby dobrých zákonů a řádů ostříhalo. V nehodách a v nebezpečenstvích vlasti své zůstával kníže Václav moudrým a zmužilým, ani soudné rozvahy, ani udatného srdce nepotráceje. Hrozilo národu nebezpečí veliké Jindřichem králem německým, jenž podmaniv krutou válkou Slovany polabské, přivalil se r. 928 s vojskem velikým až ku Praze. Václav ukázal v té tísni znamenitou prozřetelnost panovnickou. Věda totiž, že vlasti velice třeba míru, by od vladařství Drahomířina v světských a duchovních věcech pookřála, nepustil se v nerovný zápas s přemocným protivníkem, v němž by národ, životy a statkem bez rozumu plýtvaje, na konečnou záhubu neb porobu vydán býti mohl. Zjednal tudíž raději pokoj národu, slíbiv německé říši poplatek.

Kdysi pozval císař Jindřich knížete Václava k sobě do Řezna a čestně jej před ostatními knížaty německými vyznamenal; když pak Václav chystal se k odchodu do vlasti, uvedl vladař knížete českého do své klenotnice a snažně ho prosil, aby před Bohem i před lidmi byl jeho přítelem a z těch klenotů aby vzal sobě, cožkoli chce. I uzřel tu kníže Václav v stříbře sv. Víta, mučeníka ruku, i požádal za ni. Té žádosti císař mile vyhověl. Týž dar byl příčinou založení slavného chrámu v Praze ku cti sv. Víta mučeníka, jejž Václav s velikým nákladem vystavěti a od biskupa Řezenského, pod nějž tenkráte správa duchovní v Čechách náležela, slavně posvětiti dal. Majíc sv. víra tak mocnou podporu a záštitu v boha-

bojném knížeti, milostně v Čechách se rozvíjela a s vírou i křesťanská vzdělanost a osvěta. Za úsilovnou snahu o zvelebení království nebeského na zemi proslavil Bůh světce Václava již za živobytí mnohými zázraky a milostmi nadpřirozenými, obzvláště ale za ochrance a opatrovníky dal mu své anděly, kteří v dobách rozhodných věrně po boku mu stáli. Milost Boží, kteráž očitě s Václavem byla, jeho výborní skutkové, jimiž svou lásku k Bohu a bližnímu osvědčoval, jeho mysl tichá a skromná, již při každé příležitosti na jevo dával, nenalezly obliby u dvořanů a pánů českých, kteří s ním velmi nespokojeni byli. Jedni pravili, že čas svůj raději tráví na modlitbách nežli v radovánkách, jiní s nelibostí na to zřeli, an kníže jmění a důchody své výhradně na potřeby církevní obrací. Protož Václav, aby zniknul všech pomluv, skrýval se se svými nábožnými skutky, ano i vlády se odříci a do řádu sv. Benedikta vstoupiti zamýšlel, a již i posly do Říma vypravil, kteří by o tom se sv. Otcem vyjednávali. To ale neuspokojilo šlechtice, ano zdá se, že již tenkráte, zanevřevše na vévodu svého, s vládychtivým Boleslavem se dohodli, aby on, odstraniv Václava, v řízení země se uvázal. Bohužel, že Boleslav, zaslepen vášnivou dychtivostí po vládě, volného jim ucha propůjčil a svého bratra násilně ze světa zprovoditi si umínil. Příležitost k spáchání děsného zločinu nahodila se mu v době kratičké.

Dle nábožného obyčeje navštěvoval totiž kníže Václav kostely po Čechách o výroční slavnosti jejich posvěcení. Přijel také s družinou svojí na hrad Boleslavův (Stará Boleslav), kdež příští neděli, dne 27. září, posvěcení chrámu sv. Kosmy a Damiána slaviti se mělo. V tutéž neděli chtěl

kníže po službách Božích vrátiti se do Prahy. Ale ku prosbě Boleslavově, aby od připravených již hodů neodjížděl, zdržel se tam přes noc.

Dne následujícího, v pondělí 28. září 935, když zvoněno na jitřní, pospíchal Václav do chrámu samoten. Když se z chrámu vracel, setkal se s Boleslavem a pochválil jej za to, že ho dobře častoval včera. Tento pak, tasiv meč, seknul Václava do hlavy, řka: „Tak tě chci dnes lépe častovat.“ Václav ale silnější jsa, chopil se bratra, i vyrvav mu meč z ruky, povalil ho na zem a dí: „To ti Bůh odpusť, bratře!“ Tu však přiskočili služebníci a náhončí Boleslavovi, obořili se zuřivě na Václava a utíkajícího ve dveřích chrámových mečem proklál. Potom jali se stíhati dvořany Václavovy a zabili všecky, kteří rychlým útěkem spásy nehledali; i duchovenstvo oloupivše, vyhnali z města.

Na Boleslavi meškala také Drahomíra; uslyševši, co se děje, přiběhla i padla s pláčem na mrtvé tělo syna svého, avšak znamenajíc, že vražedníci také o její bezživotí ukládají, utekla ze země. Tělo Václavovo dlouho ležeti zůstalo ve dveřích chrámových, až konečně kněz jeden jmenem Chrastěj, odvážil se je zdvihnouti, a nejprv v domě svém, potom i uprostřed chrámu poctivě položiti a ochrániti. Z rozkazu Boleslava přišel kněz Pavel a pohřbil tělo mučeníkovo v chrámu sv. Kosmy a Damiána. Boleslav vzpamatoval se sice brzy z nešlechetnosti skutku svého a činil zaň pokání, avšak vlády jím nabyté proto se neodřekl. Po třech letech poručil Boleslav tělo Václavovo převézti do Prahy a v chrámu sv. Víta uložiti.

Syna, kterého manželka mu právě ve dnech oné vraždy a bouře byla porodila, Strachkvasem nazvav, ustanovil k duchovnímu stavu, podávaje

ho jakoby v oběť Bohu za těžký přestupek svůj. Brzy z Čech i z cizích zemí valem putováno k novému hrobu sv. Václava, kdež na jeho přímluvu Pán Bůh mnoho slepých, hluchých, němých, chromých a všelijak sklíčených milostivě vyslýchati a běd zbavovati ráčil. Pověst o zázracích, které se udály u hrobu sv. Václava, mučeníka, roznesla se až do dalekých krajin. Kníže Spytihněv II. znamenaje, že by chrám sv. Víta v den sv. Václava množství poutníků nemohl obsáhnouti, dal jej roku 1060 sbořiti a nový, mnohem větší chrám, vystavěti.

Od veškerého lidu byl Václav hned po smrti své za mučeníka vyhlášen, co dědic země české vzýván a za předního přímluvce a orodovníka u Boha za všecky věrné Čechy považován. Knížata i panovníci kladli obraz jeho na peníze, pečeti a korouhve. Přilbice jeho, dílo to věkovité, snad již od předkův sv. Václava pocházející, spolu s mečem jeho a osnířem (železnou košilí), co drahé ostatky v chrámě sv.-Vítském se chovají. Staroslavnou památkou pocty sv. knížeti v Čechách činěné jest také píseň „Svatý Václave". Pražský arcibiskup Jan Očko z Vlašími († 1380) udělil tomu, kdož by, v milosti Boží jsa, tu píseň nábožně zpíval, odpustky čtyřiceti dnů. Již starý letopisec Beneš z Veitmile († 1375) nazývá ji písní z pradávna zpívanou. Český lid zpívá ji dosavad v chrámu Páně. Všeliký věrný katolík, umí-li česky, okřívá srdcem, když zavzní ta velebná i líbezná píseň. Zalétá myslí svou v dobu sv. dědice, až i uchvácen zbožným citem, vylévá z úst vlastních proud nebesa pronážejících hlaholů. Konečně vše, co národ český jako své vlastní ve cti míti chtěl, to až po dnes „svato-Václavským" nazývati uvykl.

Nesídlí-li pastýř mezi stádcem svým, nýbrž jen ze vzdálí o ně péči má, nemůže nikdy všem potřebám jeho vyhověti a svěřené sobě stádce všeliké pohromy uchrániti. Pročež i biskupové řezenští jen spůsobem velmi nedokonalým se o duchovní blaho praotců našich starati mohli; překážela ť jim velká vzdálenost a neméně úplná neznámost jazyka slovanského. Za tou příčinou vždy mocněji se ozývala touha, aby v Čechách samostatné biskupství bylo zřízeno.

R. 967 nastoupil vládu Boleslav II., pobožný, za něhož říše česká byla rozsáhlejší, nežli kdykoli potom: neboť zahrnovala Čechy, Moravu, Slovensko, hoření a dolení Slezsko a jižní část království polského. Boleslav II. byl kníže křesťanský, slavný vítězitel v boji, a předce pokoje milovník, štědrý kostelův mnohých zakladatel, svým laskavý, nepřátelům strašný, všem spravedlivý. Uslyšev zbožný vévoda, že Otta I., císař německý, pro kmeny slovanské v severním Německu podrobené zřídil patero biskupství s arcibiskupstvím Magdeburským, počal se důrazněji o to starati, aby také Čechy vlastního biskupa měly. Zbožná sestra vévodova Mlada (či Milada) nastoupila cestu do Říma a zde papeži Janu XIII. žádost bratra svého přednesla. Nejvyšší biskup, uznav platnost důvodů, na nichž se tato žádost zakládala, schválil r. 971 úmysl vévodův, aby v Praze při chrámě sv. Víta a Václava sídlo biskupské bylo založeno. Avšak podle zákonův církevních nastávala ještě potřeba, požádati o svolení biskupa a stoličné kapitoly diecése řezenské, ku kteréžto Čechy až doposud přináležely. A právě z této strany nastala překážka. Teprvé když na prestol řezenský povýšen v pravdě apoštolský muž Wolfgang (973—994), jenž více

k spáse nesmrtelných duší, nežli k časnému zisku přihlížel, stalo se přání Boleslavovo skutkem a země česká obdržela vlastního biskupa, jenž podřízen byl arcibiskupu mohučskému. Prvním pražským biskupem byl Dětmar, od duchovenstva i lidu jednohlasně zvolený. O něm zaznamenáno, že s neunavnou horlivostí cestoval po šírých krajích své diecese, všady hlásal Evangelium Kristovo a tisíce pohanů obrátil na víru. Množství chrámů nově vystavěných posvětil. Dětmar zemřel r. 982.

Sněm zemský svolaný o volení nového biskupa do Levého Hradce (tam kde někdy Bořivoj I. byl založil první křesťanský v Čechách kostel), volil na jeho místo Vojtěcha, syna Slavníkova, prvního to Čecha, který povýšen byl na takové důstojenství. Důležitý muž ten nabyl v mládí prvního naučení v sídle otcově, hradu Libici nad Cidlinou a Labem od pěstouna svého Radly a z části též od ušlechtilé matky své Střezislavy. Potom (asi r. 972) poslán byv do slavné onoho věku školy magdeburské, svěřen jest péči tamějšího prvního arcibiskupa Adalberta, kterýž otcovsky se ho ujav, jinochu krásnému, vědychtivému i skromnému naklonil se srdečnou láskou. Za učitele měl tam Othericha, muže učeností proslulého a v celých Němcích váženého. Když pak svěcen byl na kněžství, udělil mu arcibiskup své vlastní jmeno Adalbert, kterýmž napotom i až posavad u Němcův a západních Evropanův nazýván jest, ačkoliv Čechové nepřestali jmenovati jeho Vojtěchem, jako dříve. Po arcibiskupově smrti († 20. června 981) vrátil se do Čech, kdežto zase ta bolest ho potkala, že mu otec Slavník umřel téhož ještě leta (981). Vstoupiv tudíž do služby při církvi Pražské pod biskupem Dětmarem, přítomen byl i jeho smrti

a slyšel poslední hořekování jeho proto, že se mu ještě bylo nepodařilo, odvrátiti Čechy ode všech pohanských pověr a nezpůsobův, i navésti je k životu čistě křesťanskému. Lítost i hoře umírajícího biskupa pronikly hluboce jemnou duši jeho, a staly se volenému náměstku památkou, kterouž řídil se na mnoze v potomním svém chování. Pro císařské potvrzení a biskupské svěcení bylo mu jeti ke dvoru císařovu do Němec. Že však Otto II. zaměstnán byl v dolejší Italii nešťastnou válkou saracenskou celý rok 982, protáhla se věc až k měsíci červnu následujícího leta 983, ku kterémužto době císař položil všem knížatům říšským sněm do Verony. Tam tedy šlo také poselství české s Vojtěchem, ježto císař velmi vlídně přijav, často k důvěrnému obcování zval, dne 3. června prstenem a berlou biskupskou obdařil a konečně v den ss. Petra i Pavla (29. června 983) ve Veroně od mohučského arcibiskupa Villigisa na biskupství posvětiti dal. Když pak nový biskup vrátil se do Čech, přijat jest od veškerého lidu se srdečnou radostí a s plesáním; on pak ku Praze se blíže, ssedl s koně a modle se, bos kráčel do města i do hlavního chrámu svého.

Brzy po dosednutí na stolici biskupskou vydal se na cesty ku prohledání celé rozsáhlé diecése své. Do Slovenska zajisté již hned r. 984 přijev ve průvodu někdejšího pěstouna svého Radly, navštívil v městě Ostřihomě uherského vévodu Geyzu již prvé pokřestěného, jenž vyšel Božímu sluhovi vstříc, přijal ho s velikou ctí i podporoval všecko důkladně a horlivě, cokoli Vojtěch před se bral k rozšíření a upevnění křesťanství mezi poddanými jeho. Pomocí Radlovou podařilo se mu zde obrátiti na víru a pokřestiti veliké množství lidu; jme-

novitě přijal křest od něho také syn Geyzův, nedávno před tím narozený, Štěpán, onen, jenž co první král uherský a horlivý křesťan, později také mezi svaté počten jest. Také o pobytu jeho v Krakově řeč jest ve starých písemnostech; a na místě, kde až podnes kaple sv. Vojtěcha stojí, mnohá k lidu kázaní míval, usiluje mimo jiné o zrušení liturgie slovanské a uvedení latinské na místo její.

U Vojtěcha jevily se ušlechtilé dary ducha i srdce, které velmi zřídka vídati jest v jedné osobě pospolu. Cit jemný a něžný pojil se u něho s vůlí důraznou a pevnou; rozmyslná vážnost držela na uzdě přirozenou čilost jeho, tak že celou horoucností tou jen potřebná pružnost mysle mu zachována. Bylť osobil sobě všecku vzdělanost a učenost, které věk jeho poskytnouti mohl, a slynul přirozenou výmluvností. Ačkoli urodil se byl bohat a krásen, ačkoli všickni, velicí i malí, s kterýmiž obcoval, jej milovali a ctili, přece nebažil po lahodách a rozkošech jiných, nežli které plynou ze ctnosti, dobročinnosti a nábožnosti. Čím výše postaven byl, čím více se jiní jemu kořili, tím pokorněji počínal sobě sám i podnikal dobrovolně všeliké nelahody a svízele, aby se uchránil bujnosti a hrdosti mysli. Z biskupských důchodů svých nepodržel nežli čtvrtou částku pro sebe; ostatní vše obracel buď k dobrému církve neb duchovenstva, buď ku pomáhání chudým, jichžto také veliký počet krmil a šatil. Rozděliv čas svůj na vykonání všech povinností úřadu svého, obětovával k vyučování mladšího žákovstva chvíle ty, které mu zbývaly k zábavě. Věda o každém v městě, kde kdo nemocen byl, nosíval jemu sám i útěchu i pomoc. Přísný jsa na sebe jídal, pil, spal maloučko; k jiným pak jsa přívětiv a srdečen, činil se účast-

ným i menších důležitostí každého, kdo se mu svěřil, aby jej pak pozorna činiti mohl na to, čeho především potřebí bylo. Takto zdařilo se mu spojovati všude jemnou vlídnost s opravdovou kázní. Cítiv veškeru vážnost vysokého povolání svého, počínal si v něm s opravdovostí, horlivostí a přičinlivostí zřídka vídanou, nikdy nepřevýšenou. Nepravíme o něm, že by jen byl chtěl býti pravým následovníkem Krista i apoštolův jeho: byltʼ jím opravdu. Proto ale také již za jeho živobytí roznášela se o něm pověsť široko daleko, že byl muž svatý. Avšak jakkoli podstatný byl prospěch, který vyplýval z působení jeho na víru křesťanskou i na mravní život Čechův, předce horlivost jeho byla s prospěchem tím, jakožto zdlouhavým nespokojena. Starodávné způsoby a zvyklosti, neshodující se s duchem čistého křesťanství, ale zakládající se poněkud v samé právní soustavě zemské, nedaly se tak rychle a tak docela změniti, jak on žádal a žádati musel; ba i zarputilých nacházelo se dosti v národu, zvláště mezi boháči a výše postavenými, jimž opravdová jeho mravní kázeň stala se brzy obtížnou, tak že za péči, kterou o spasení duší jejich vedl, odplacovali se mu nevděkem, nenávistí a pohaněním. Nejvíce kormoutívaly ho divoká bujnost i zjevné mnohoženství některých pánů českých, pak manželské sňatky nižšího duchovenstva, proti kterýmžto nadarmo horlil a konečně prodávání židům do poroby lidí ve válkách zajatých, na jichž všech na svobodu vykoupení jmění jeho nestačilo. Bál se, jako předchůdce jeho, aby někdy Bohu odpovídati nemusel za všecko zlé, kterého národ dopouštěl se veřejně za duchovní jeho správy, a předce naděje překaziti tomu mizela po několikaletém zkušení více a více. Po dlouhých o to roz-

pacích a nepokojích odhodlal se konečně r. 989, že půjde do Říma ku papeži, a bude-li mu dovoleno, že opustí docela biskupskou stolici svou. Když pak té doby vévodův bratr Strachkvas, v době zavraždění sv. Václava zrozený (an co mnich ve klášteře sv. Emerana v Řezně dostal byl jméno Christian) do Prahy se nahodil, svěřil se mu Vojtěch s úmyslem svým a podával jemu biskupství své i přímluvu u papeže; představoval mu, že jakožto bratr panujícího knížete bude u lidu ve větší vážnosti a získá také ochotnější ode všech poslušenství; takéť prý život a učennost jeho činily jej hodným důstojenství tak vysokého. Christian ale odpíral, buď jen ze samé skromnosti, buď že chtěl svatého muže zachovati vlasti. Zatím Vojtěch jak si byl umínil, vydal se na cestu, papež Jan XV. svolil k prosbě jeho řka: „Poněvadž tebe, synu můj, následovati nechtějí a ty u nich s užitkem pracovati nemůžeš, lépe jest tobě od nich odstoupiti a svou vlastní duši zachovati.“

Biskupského úřadu sproštěný Vojtěch propustil družinu svou až na tři nejdůvěrnější přátely a předsevzal si putovati do Jerusaléma. Když o tom zvěděla císařovna Theofanie, Otty III. matka, tehdáž v Římě meškající, povolavši ho k sobě, darovala mu tolik peněz na cestu, kolik mladý Radim unésti mohl: on však nechtěje ničeho podržeti pro sebe, rozdělil je hned mezi chudé, a nastoupil s průvodčími svými pěšky pouť dalekou. Jsa od zamýšlené pouti na východ důrazně zrazován, vstoupil v Římě do kláštera sv. Boniface. Ale Boleslavovi II. a většině českého národa stýskalo se po sv. pastýři. R. 992 přišlo do Říma zvláštní poselství s prosbou, aby Vojtěch do Čech zpět se vrátil.

Římská stolice vyhověla ochotně přání žadatelů a Vojtěchovi dán rozkaz, vrátiti se do svého biskupství. Vojtěch, ač nerad, uposlechl. Blížívšímu se ku Praze vyšel Boleslav II. s mnohým lidem vstříc; s radostí a plesáním přijali jeho, a slibovali plniti všecky jeho žádosti; všecky nesnáze zdály se již urovnány, všecky nevole a mrzutosti v moři zapomenutí potopeny býti. Boleslav II. proměnil vystavěný od děda Vratislava I. kolegiátní chrám u sv. Jiří na hradě Pražském hned při založení biskupství pražského v klášter panenský, kterémužto představil s povolením papežovým sestru svou Mladu za první abatyši. Nyní po Vojtěchově návratu založil dle žádosti jeho také mužský první klášter český v Břevnově, k jehožto výživě vykázal roční důchod 1500 peněz ze knížecí komory. Vojtěch ustanovil tam za prvního opata svého někdejšího pěstouna Radlu, jenž co klášterník vyvolil sobě jméno Anastasius a uvedl tam bratry z Říma přivedené. Avšak Vojtěchova spokojenost trvala zase nedlouho. Lid nedal se hned všude k čistě křesťanskému životu vésti, staré mravy, a obyčeje nedaly se všecky náhle proměniti, zvláště hrdost Vršovců, dědičných nepřátel rodu Slavníkova, protivila se kázni jeho; a když jednou ženu jistého Vršovce v cizoložství postiženou, kterou sv. biskup přijal pod svou ochranu, nemilosrdně před jeho očima zabili, tu s pláčem a lítostí Prahu opustil a opět do Říma se odebral. Po jeho odchodu nepřátelství mezi Vršovci a Slavníkovci zjevně vypuklo, když kníže Boleslav nemocí sklíčen, vládu svěřil nezdárnému synu svému, jenž Vršovcům zcela oddán byl.

Nejstarší Slavníkovec, Soběbor, utekl se k císaři Ottovi, a vedl stížnost na bezpráví, které se

děje v Čechách domu jeho, odtud pak uchýlil se k Boleslavovi Chrabrému, spřízněnému sobě, do Polska. Za to považován byl za zrádce vlasti; rod Slavníkův v Čechách všech obšírných panství zbaven, hrad Libice, poslední záštita jeho, dobyta a celé potomstvo Slavníkovců od Vršovců zavražděno. (r. 996.) Zatím byl se všemožně snažil arcibiskup Mohučský o navrácení Vojtěcha do Čech, což tomuto od Řehoře V. také uloženo za povinnost, s tím doložením, že dle žádosti své odebrati se smí k obrácení pohanů, jestli ho Čechové opět nebudou slyšeti. Vracel se tedy sv. Vojtěch do vlasti své; dověděv se však v Mohuči o nešťastném pádu rodu svého a nepřátelském sobě duchu v Čechách, odebral se k pohanským Prusům, kteří jej hned po vystoupení na zemi jejich, když odpočíval na posvátném poli řečeném Romové, zuřivě přepadli a usmrtili (23 dubna 997). Vévoda polský vykoupil od pohanů tělo sv. mučeníka, a pohřbil je slavně ve hlavním sídle svém Hnězdně.

Vojtěch, získav sobě již za živa čest a lásku v tolikerých zemích, nabyl svou smrtí mučenickou ještě větší u všech národů vážnosti; ano všeobecným úsudkem a přesvědčením vyhlášen jest tím spíše za svatého, čím rychleji pověst o zázracích u hrobu jeho se stálých až do nejdálších zemí se roznesla. Rovněž nelze upříti, že nevole, kterou vzbudili Čechové svým proti Vojtěchovi se chováním u tolikerých národův, přispíšila nemálo potomní pád říše a moci české.

~~~~~~~~
~~~~~~~~

Srbové-Lužičtí.

(150 tisíc.)

Sv. Benno.

Dějiny světové zpravují nás o tom, že po ukončení velkého stěhování národů v Evropě země, kde dnes čteme na mapě Prusko, Sasko, Meklenbursko, že země jmenované i sousední kraje, jež protékají řeky Labe, Sála, Odra, byly osídleny Slovany. Leč tito žili nesloučeně a spíše se drobili, než spolčovali: z té příčiny mnozí smířili se s Poláky a Čechy, jiní v bojích dlouholetých s Němci vyhynuli úplně a z nádherného paláce zbyly jen trosky, Milčané a Lužičané, dvě větve známé dnes pod jmenem Srbů lužických.

Posledně jmenovaní rozhostili se na sever od hor krkonošských i Rudohoří, v širokých rovinách Sály, Muldy, Labe, dolní Sprévy, dolního Halštrova (Elstr) i Polučnice a na východ při řekách Kvisy a Bobru. Měli-li Němci před nimi na západ se tlačící též osady zde, musely býti nepatrné, poněvadž veškerá stará místní jmena jsou slovanská, a teprv později dílem za německé vyměněna nebo zpotvořena.

Srbové-Lužičtí nelišili se ničím od ostatních pobratimů, ctili nejvyšší neviditelnou bytost, jež řídí svět i osudy lidí a zvali ji Bůh. Týž Bůh byl ale dvojité podstaty — počátkem dobra i zla, bělbog a černobog. Dvě strmé hory jižně od Budyšína byly sídlem obou božství. Místních bohů, jakým byl v Arkoně Svantovít, v Rétře Radegast, Triglav v Braniboře, Žíva a Perun v Meklenburku, Srbové lužičtí z počátku neměli, leč utvořili si je časem. Božství někdy s několika hlavami vy-

5*

tesaná z kamene neb ze dřeva vyřezaná stála na skalách, v chlumech, blíže řek a ve svatyních, které bývaly v lípových hájích, na kopcích a hradech. Proto lesy i háje v úctě chovány i vše, co v lese bylo: stromy, rostliny, zvířata, voda byly nedotknutelné. Věřili v nesmrtelnost duše; zemřelý byl jen pro živoucí ztraceným, ale žil žití jiné; tělo jeho spáleno, aby dýmem spěti mohl zesnulý k nadzemským výšinám a státi se nebešťanem. Popel zemřelých zakopán do země; na hroby kladli jídla a nápoj; s člověkem spálen býval i kůň, sokol aneb některá jeho milá věc; zemřel-li hospodář, i včely. Až dosud zvykem na Lužici volati: „Vstávejte včely, hospodář vám zemřel!“ Bohům zaněcovali ohně, tančili kolem nich i skákali přes ně, zvlášť 30. května a 24. června. Lid srbskolužický byl povahy mírné a pohostinný, že němečtí misionáři až se podivili; krádeže neznal a nikde nebylo ani zámku ani závory; kdo by byl nepřijal pocestného do domu, upadl v opovržení. Dívky vynikaly slušností, čistotností, věrností v manželství, muži pracovitostí i silou; svoboda byla jim nade vše. Neválčili, výbojů nemilovali, ale v potu tváři vzdělávali role, zemi svou milovali, neradi ji opouštěli a bránili se do poslední krůpěje; žili a umírali, kde se zrodili. Kromě obilí pěstovali len, dobývali sůl na břehu řeky Sály; pluh, vynález slovanský, vzali Němci od Srbů, ba ještě mnohým jiným věcem od nich se přiučili: sukno, plátno tkáti, vosk i smůlu dělati atd. Takovými byli Srbové od 7—11. věku. „I ve vzdělanosti převýšili Lužičané Němce aneb alespoň stáli jim na roveň,“ píše německý učenec Klöden ve spisu „Gründung Berlins“ r. 1841. Od nejdávnějších časů přicházeli z Němec věrozvěstové

křesťanští k Slovanům na dolním Labi, leč dlouho bez výsledků. Proč? Za knězem německým přicházívalo často hned v patách vojsko, a kde kazatel zarazil kříž do země, tu zarazili mužové císařští meč, osobujíce si ihned právo ku vládě, k ukládání služebností, daní a jiných poplatků. Užívalať tedy německá vláda rozšíření náboženství Kristova často jen co prostředku k rozšíření panství svého. Což divu, že Slované na takovéto blahozvěsty s jakousi nedůvěrou hleděli, což divu, že slovům jejich mnozí zavírali srdce i duši, jelikož mužové tito vysláni byli z národa, s nímž Slované kruté a dlouhé války vedli a v jehožto válečném způsobu a chování žádné blahočinné účinky této nové víry nepozorovali. Mimo to pohanští Slované milovali až příliš zděděné po otcích mravy a obyčeje, a necítili potřeby, sháněti se po nějakém novém náboženství, nejméně však po víře neznámých misionářů, jichž slovům často ani nerozuměli. Výsledky tedy všeho tohoto namáhání ze strany německých blahozvěstů byly jen skromné a nevnikly nikdy v jádro národa.

Domnívají se mnozí, že již sv. Bonifac se svými žáky Rupertem a Gallem Srbům evangelium zvěstoval, že mezi r. 723—728 byl v Lipsku a zde modly ničil a nejstarší kapli sv. Jakuba vystavěl. Tolik jisto, že sv. Bonifac velkými koloniemi Slovanů krajinu v okolí Fuldy, Mohanu, Würzpurku a Bamberku osídlil, aby mýtili lesy; žádal od nich jen vyznání víry a k radě papeže Zachariáše malý desátek, by své odvislosti stále pamětlivi byli.

Když Karel Veliký a jeho potomci nájezdy činili na Slovany, pomáhali Srbové lužičtí svým soukmenovcům a věrně drželi s Čechy. Kníže Bořivoj i sv. Ludmila, horliví křesťané, zajisté se

o to postarali, že učení Kristovo i do krajin s Čechy zpřízněných přišlo. Zachovalo se podání, že v okolí Zhořelce apoštoloval sám sv. Method, že byl v královském háji (Königshain) u Javorníka a tam na místě pohanské svatyně zbudoval kostel. Uvedená pověst není bez podstaty; na hoře javornické stojí totiž od nepaměti kříž, kam v den sv. Václava putoval vždy nesčíslný zástup věřících z blízka i z dálí, ba i z Čech. I za doby reformace vyšli Javorčané s korouhvemi poutníkům vstříc a zúčastnili se jejich procesí.

Pobožnost odbývala se u kříže a na kolenou klečící lid zpíval: „Hospodine pomiluj ny", staročeskou to píseň, kterou připisují jedni sv. Vojtěchovi, jiní sv. Cyrillu a Methodovi. Ne bez důvodů máme za to, že slovanští věrozvěstové povýtečně žáci sv. Methoda i mezi Srby lužickými první símě víry Kristovy rozsévali a že Němci v té příčině jen po skrovnu, zvlášť když jejich snahy potkávali se s nezdarem, na ně doráželi. Arciť později vzrůst křesťanství válkami s Němci zadržen. Mnoho bylo Srbům lužickým zakoušeti za vlády Jindřicha Ptáčníka a Otty I. Jindřich spustošil zemi lužickou a přinutil obyvatelstvo k odvádění poplatku; aby je stále na uzdě udržel, založil r. 928 město i hrad Míšeň. Velikých ukrutností páchal mezi Lužičany zrádný Ottův markrabě Gero, pověstný slovanobijce. Na sněmu ravennském pravil Otto, že s namáháním a nebezpečím jistý díl Slovanů na Labi ku křesťanství obrátil; poněvadž jsou ale slabí u víře a snadno by odpadnouti mohli, musejí prý utvrzeni býti. Obdržev od papeže Jana XII. povolení k zařízení biskupství, založil taková v Míšni roku 965 a v Mezibořích r. 968, jež podřízeny byly arcibiskupství magde-

burskému. Papež Jan XIII. podřídil je však přímo vrchnímu dozorství římské stolice. R. 968 zřízen byl v Magdeburku seminář pro kazatele, kteří by v něm důkladné známosti řeči slovanské nabyli. Mimo to stavěl Otto kostely a kláštery a rozesýlal misionáře na vše strany.

Prvním biskupem meziborským byl Boso, muž velmi učený, který i slovanským jazykem psával; učil Slovany zpívati „Kyrie eleison“, oni však to ve smích obraceli, pravíce, že jim zpívati velí „ve kři olša“. I jeho nástupce Ditmar uměl srbsky, o čemž svědčí jeho kronika, v které na přemnohých místech jmena slovanská, ovšem ne vždycky správně, na latinsko vykládá. Jedenáctým biskupem meziborským byl Verner (1073—1101), který neunavnou pílí na obrácení Srbů pracoval a kronika biskupů meziborských praví o něm, že si dal napsati knihy v řeči srbské, pomocí písem latinských výrazy srbské tlumočil a lidu předčítal.

Za příkladem biskupů meziborských jednali i biskupové míšenští, národní řeči srbské při svém apoštolování všude užívajíce. Prvním biskupem míšenským byl Burkhard † 972, kaplan Ottona Velkého. Papež Jan XIII. potvrdil ho a přiznal mu právo, vybírati desátek z domů, medu, vosku a jiného zboží.

Nástupce Volcold (Volkold) r. 972—993 působil velmi zdárně v šlepějích svého předchůdce; leč časté vzpoury bránily v horlivosti a ničily ovoce jeho namáhání. Lépe dařilo se Eidovi r. 993 až 1015, jenž působil hlavně v okolí Budyšína a r. 999 v jmenovaném městě nový chrám posvětil. Tato svatyně stala se pak středištěm vyznávačů Kristových v celé krajině tamní. V té době pustošili Poláci území míšenské; ženy, prosíce Ro-

dičku Boží za přímluvu, zachovaly Míšeň před zkázou. I nástupcové: Gilvard, Hugbert, Theodorich činili pro křesťanství mezi Slovany seč byli i k přesvědčení přišli, že k Slovanům slovansky kázati třeba. Ze všech biskupů, kteří na prestolu míšeňském zasedali, největší zásluha o rozkvět křesťanství mezi Srby lužickými náleží právem sv. Bennovi. Narodil se r. 1010 v Hildesheimu a byl druhým synem hraběte Bedřicha z Bultenburgu a zbožné matky Bezely. Učitelem byl mu opat Wigger, jenž vědomostmi obohacoval rozum útlého jinocha, zušlechťoval jeho srdce a příkladem k zbožnosti ho naváděl. Ctnostem učil se u svého příbuzného biskupa hildesheimského sv. Bernwarda, který umíraje zapřísahal Bennona, aby se moudrými radami svého učitele vždy řídil a z dráhy ctnosti nikdy nevybočil.

Když dospěl na mládence, nabízel mu otec, aby se s jistou bohatou pannou zasnoubil. Benno prosil, aby ho otec nenutil, že ještě příliš mlád jest. Zatím umřel otec a Benno s povolením zbožné matky stal se Benediktínem v klášteře sv. Michala. Osmnáctiletý Benediktín oddal se nyní nejen pilnému studování, ale i ctnosti, věda dobře, že pouhá učenost často svede a srdce vysuší, prázdni-li jsme zbožnosti. Jsa stár 30 let, byl Benno na kněžství vysvěcen. Nyní zdvojil horlivost svou ve vědách a přísné kazni, stav se vzorem duchovenstva. Byl čtyry roky knězem, an opat Adalbert umřel a bratří dosadili na jeho místo Bennona; on však tak dlouho prosil bratry, až ho té cti zbavili. Nyní se mu zdála samota klášterní býti nebem, a modlitba i studování byly mu rozkoší nejsladší. Ale brzo musel chtěj nechtěj samotu opustiti, a též o spasení bratří pečovati. Toho času totiž vystavěl

císař Jindřich III. v Goslarech chrám kollegiátní a chtěl, aby mezi kanovníky skvěl se též co zvláštní ozdoba Benno. Týž nechtěl opustiti samotu, až papež Leo IX. sám mu povelel, ano mu uložil, aby i správu škol při kapitole založených na sebe vzal. Po 17 let spravoval Benno školy tyto a vědou i příkladem tu šířil požehnání.

Proboštem kapitolním byl kněz Hanno, věrný přítel Bennův, jenž stav se arcibiskupem v Kolíně (1055), a po smrti císaře Jindřicha III. za času nedospělosti královice Jindřicha IV. správcem říše, vychválil Bennona u dvora císařského a dovedl toho, že se tento stal biskupem v Míšni (Meissen). Benno se zdráhal, ale k domlouvání přítele vznešeného, „že Bůh mu nepropůjčil tak veliké dary, aby se jako v klášteře uzavíral, nýbrž aby ku blahu člověčenstva jich užíval“, podrobil se přece a dal se konečně vysvětiti od arcibiskupa děvínského. Nejvíce se těšil na to, že bude moci národům pohanským, Srbům sv. evangelium hlásati. Lid ho uvítal s jásáním, a když jim ponejprv kázal a mši sv. sloužil, bylo každé oko slzami zarosené. Byltě vzorem pravého biskupa, a jmění jeho náleželo chudým. Především leželo mu na srdci obrácení Slovanů. Mnozí z nich, zbraní německou donuceni, přistoupili již dříve k církvi katolické, poznenáhla ale upadli zase skoro všickni do staré modloslužebnosti. Benno sv., naučiv se řeči slovanské, tak lahodně a důkladně jim sv. evangelium zvěstoval, že rádi od milého biskupa křestiti se dávali. Obrácení těchto Slovanů bylo nyní stálé, proto že se zakládalo na přesvědčení, a nikoliv na násilí. Mnozí snášeli modly k nohoum biskupovým a na důkaz svého obrácení je pálili.

Když tak požehnaně sv. Benno pracoval mezi Slovany, povstala r. 1075 válka mezi císařem Jindřichem IV. a šlechtou saskou. Aby ukrutné jařmo se sebe střásli, pozdvihli se Sasové. Svatý Benno, jako pravý apoštol, neklonil se ani k jedné, ani k druhé straně. Císař Jindřich ale měl mu to velice za zlé, neboť od něho pomoci očekával a proto v mstivosti své vtrhl do biskupství míšeňského, poplenil krajinu, biskupa zajal a jakoby zrádcem byl, do žaláře ho uvrhl.

Sv. biskup trpěl rád, jen to ho bolelo, že musí opustiti stádce své; ale na štěstí již za rok na svobodu byl propustěn a svou horlivostí zase všecko opravil a do pořádku uvedl. Nyní zase zarmoutila srdce jeho nevole, která povstala mezi císařem Jindřichem IV. a tehdejším papežem Řehořem VII.

Císař položil r. 1076 do Vormsu sněm, aby papeže, jehož napomínání déle trpěti nechtěl, sesadil a jiného papeže ustanovil. Toho nechtěl Benno připustiti, nýbrž putoval raději k hlavě Církve do Říma, kde císař pro rozličné zločiny, jichž proti zákonům duchovním se dopustil, souzen býti měl. Odcházeje odevzdal dvěma kanovníkům klíče kostela míšeňského s tím doložením, aby je do Labe hodili, jakmile zprávu dostanou, že císař Jindřich je stižen kletbou Církve, a kdyby přívrženci jeho kostela se zmocniti chtěli. *)

Papež byl tomu rád, že Benno věren Církvi do Říma se dostavil, a byl by ho rád déle u sebe

*) Když Benno vrátil se z Říma do svého sídla biskupského, uhostil se nepoznaný v jednom hostinci; při večeři přinešena byla ryba a v její nitru nalezeny klíče chrámové. Vrchní pastýř ihned poznán a za velikého jásotu do své residence uveden.

podržel; kterýž ale, jak sněm se skončil, pospíchal osiřelému stádečku opět lámat chleb života; činil pak to ještě po 20 let s největší vroucností, a v tom čase také té radosti se dočkal, že netoliko vrtkaví Slované u víře se utvrdili, ale i ti, kteří až posavade v temnosti pohanské tvrdošijně trvali, lahodným domlouváním a mnohými zázraky přemoženi do lůna sv. Církve vstupovali. Z těch příčin slove apoštolem Slovanů. Sv. Benno uváděl také do kostela slavný a srdcejímající zpěv, dal si zvlášť na slavných službách Božích záležeti.

Často se o samotě modlil, aby si odpočinul. Jednou ho vytrhovaly žáby, a on jim poručil mlčeti. Avšak rozpomenuv se na slova Písma sv.: „Velryby a cokoli se pohybuje ve vodách, chvalte Pána“ zase jim velel, aby kvákaly; a uposlechly. Jindy v údolí kázaje pohanům, aby nehynuli vedrem a žízní, berlu vrazil do země, a vyřinul se pramének čerstvý k zotavení hynoucích.

Podnes slove „svatá studánka“, a to údolí „údolím svatým“.

Benno byl dobrodincem celé země, povznesl orbu, sadařství, zasadil první třešně a kaštany v okolí Míšně. „Tudy šel Benno!“ volával rolník srbský, vida bohatou úrodu na poli.

Sv. biskup apoštoloval blahodárně po 40 let a u vysokém stáří 96 roků povolal Hospodin Bennona k sobě, aby vzal hojnou odplatu v nebesích. Stalo se tak 16. června 1106. Hrob světce oslavil Bůh četnými zázraky. Již Alexandr VI. byl požádán, aby Bennona za svatého prohlásil; papež ustanovil komisary k vyšetření celé záležitosti, ale zemřel. Julius II. pokročil v započatém díle, ale nepřivedl je ku konci. Svatořečení Bennonovo

uskutečnil papež Hadrian VI. r. 1523 a když Luther vydal proti tomu hanopis „Wider den neuen Abgott und alten Teufel, der zu Meissen soll erhoben werden“ dal bavorský vévoda Albrecht V. ostatky sv. Bennona převézti z Míšně do Mnichova (r. 1576), kde v hlavním chrámě Panny Marie s největší slavností uloženy byly a dosud se tam nalezají.

Apoštol Srbů lužických vyobrazen bývá v rouše biskupském, jak drží pravicí berlu a levicí knihu s rybou, která má v ústech klíče chrámové.

Poláci.

(9½ milionu.)

Klidně přiblížilo se světlo náboženství křesťanského ku hranicím Polsky, a první jeho paprsky ozářily jednotlivé vyvolence v lidu tom bezpochyby mnohem dříve, nežli nám historické památky nějaké o tom zprávy podávají. Křesťanství od počátku 9. století na Moravě, od polovice pak téhož století v Čechách valně se šířilo a není nepodobno, že při společenství původu a jazyka, při vzájemných svazcích a obchodu národův těchto s bratry jejich Lechy*) a při horlivosti západních missionářův již tehdáž, aspoň na konci 9. století víra křesťanská v Polanech, ovšem ve skrytu a tichosti, hojné vyznávače nalezala. Podle starobylého podání nebyl kníže Semimysl (Ziemomysl 921—962) vyznavačům víry této nepřízniv, ačkoli sám k ní zřejmě nepřistoupil. Císařové němečtí, chovajíce pod záminkou rozšiřování křesťanství politické úmysly, totiž podrobení všech severoevropejských národův pod svou berlu, časně zřetel svůj i k Polanům a Rusům obrátili, vysýlajíce na obrácení jich své kněze a biskupy. Jmenovitě císař Otto I. již okolo leta 962 zřídil v Mohuči titulární biskupství nejen Poznaňské, nýbrž i ruské, zamýšleje krajiny tyto dříve duchovně, potom pak i světsky opanovati. Z těchto první ovšem již okolo leta 968 ve skutečné biskupství proměněno bylo, druhé však vyhnáním Adelberta z Rus v počátku svém v nivec se rozpadlo. Učeníci věrozvěstů soluňských hlásali se zdarem v Polště, zvlášť v okolí

*) Poláky.

krakovském, víru Kristovu. Mnohem více dělo se mezi Poláky na utvrzení a k rozvoji křesťanství za Mečislava I. Pobudkou pohanskému vladaři ku přijetí nové víry byla porada křesťanů v Polště se zdržujících. Když totiž z mnoha žen nevěřících potomstva zploditi nemohl, radili mu, aby se oženil s křesťankou, ujišťujíce, že nebe požehná jeho manželství. Doubravka, dcera knížete českého Boleslava I., nechtěla svoliti ku sňatku s Mečislavem jinak, leč s výminkou, jestliže manžel její i s lidem svým přijme náboženství křesťanské. Než kníže nesplnil dříve slova, až jej lahodnost a povolnost manželčina k tomu naklonila.

Poznav učení víry křesťanské, přijal křest ve Hnězdně l. 965 z rukou českého kněze Bohovida, a není pochyby, že hned větší část pánův a šlechty šla za příkladem jeho. Když se počet křesťanův v Polště rozmnožil, a kníže o náležité duchovenstva nadání se postaral, místo onoho titulárního biskupství pod arcibiskupem mohučským založeno skutečné v Poznani pod arcibiskupem magdeburským l. 968, jehož prvním svěcencem byl Jordan. Avšak ne na kvap celá Polska přijala novou víru. Mělť pohanství delší dobu mnoho přívrženců. Ale kde křesťanství zapustilo kořeny, utkvělo stále a pevně. Mečislav tu příkladem, tu lahodnou domluvou zakládal novou vinici Páně na roli dědičné; zbudoval a nadal důchody mnohé chrámy, zřídil více sídel biskupských s právem vybírati desátek.

Jak kronikář vypráví, bylo hned v prvopočátku křesťanství v Polště zvykem, že v neděli, když při službách božích kněz četl sv. evangelium, přítomná šlechta tasila z pochvy šavle na znamení hotovosti, i mečem víru Kristovu brániti. Po smrti

Mečislava I. r. 992, nastoupil na trůn **Boleslav Chrabrý**, který říši polskou svou rázností k nevídané moci povznesl. Za jeho vlády přišel sv. Vojtěch do Krakova a s mnohým zdarem šířil a utvrzoval tam křesťanství. Týž Boleslav smrt sv. Vojtěcha, miláčka svého, na Prusích pomstil, a tělo jeho vykoupiv zprovodil do Hnězdna, kteréž když císař Otto II. přišel navštívit, jat jsa spanilostí, slávou a vlídností Boleslavovou, udělil mu titul krále a na znamení přátelství sňatou s hlavy své korunu na hlavu jeho postavil r. 1000. Tehdáž zrušeno ustanovením Otty I., celé severní Slovanstvo metropoli magdeburské podrobující, a založeno nové arcibiskupství ve Hnězdně, jemuž troje biskupství podřízeno: kolobřežské na Pomoří, vratislavské a krakovské. **Unger**, biskup poznaňský, nástupce Jordanův, za některý čas zůstal ještě pod metropolí magdeburskou, později však i od biskupství poznaňského a arcibiskupství hnězdenského za metropoli uznáno.

Prvním arcibiskupem hnězdenským byl **Radim** čili Gaudentius, bratr sv. Vojtěcha. V Boleslavovi Chrabrém nalezla zkvétající církev křesťanská mocného obrance a horlivého šířitele; mnoho chrámů zbudováno a duchovenstvo značnými výsadami obdařeno. I mnichy Gamaldulenské do své říše povolal a dvoje opatství založil; jedno benediktinské v Týnci, jiné v Sieciechově r. 1006.

Již za Boleslava veliké úcty požíval v Polště sv. Vojtěch, k jehož hrobu ze všech končin putováno a jehož píseň „Bogorodica“ ke cti Panny Marie po mnohá století rozjařovala vojíny k boji. Ale po smrti Boleslava Chrabrého stala se Polska divadlem ustavičných rozbrojů domácích, pocházejících z rozdělování říše mezi rodinu knížecí.

R. 1025 nastoupil panování Mečislav II., za něhož zřízena biskupství plocké a vroclavské. Byl však vladařem slabým a liknavým, země polská zpustošena a na pokraj záhuby uvedena; u národu zanechal po sobě špatnou památku a símě křesťanství z polovice udušeno.

Za bezvládí 1034—1042 hrozilo církvi ještě větší nebezpečí; zpustošení na místě svatém dostouplo vrchole, v chrámích neozýval se nábožný zpěv, nýbrž divoké zvěře řev. Tu přikvapil z ciziny Mečislavův syn Kazimír I., aby se ujal zubožené vlasti, doma zavedl pokoj a řád a zemi proti vpádu nepřátel chránil. Kazimír s velikou láskou přilnul k Církvi Páně, vynikal ctnostmi a zbožností, stavěl kláštery a při nich školy, povolával do nich horlivé řeholníky i řeholnice, začež mu v dějinách přezděno „mnich“. Pro své zásluhy o upevnění a zvelebení církve katolické sluje podnes „obnovitelem“ Polsky.

Zásluhy neocenitelné o rozkvět křesťanství mezi Poláky získali si povýtečně horliví biskupové krakovští. *)

Prvním biskupem krakovským byl Prochorus, vyslaný do Polsky od papeže Jana XIII. nedlouho po přijetí křtu knížete Mečislava. Prochorus byl muž zbožný a v apoštolování neunavený; sám chodil z kraje do kraje, tu slovo Boží hlásaje, tu chrámy buduje, tu schopné jinochy na úřad kněžský posvěcuje. Jeho nástupcové, rodem Vlaši, nelenili nikdy a pilně cvičili domorodce, kteří by po celé zemi rozsévali s prospěchem símě nebeské. Te-

*) V Krakově je prý nejstarším chrám sv. kříže na Klepaři, kterýž prý kněží slovanští již na počátku X. stol. založili a v něm služby Boží v jazyku slovanském konali.

prvé osmý biskup krakovský, Lambert Zula, byl rodem Polák, po jehož smrti r. 1071 nastoupil první mučeník polský sv. Stanislav. Otec jeho slul Wielislav a matka Bogna, kteří na svém statku v Štěpánově zbudovali chrám sv. Magdaleny a nemajíce syna, učinili slib, budou-li jím obdařeni, že ho službě Hospodinově věnují. Po třiceti letech vyslyšel Bůh prosbu zbožných rodičů. Mladistvý Stanislav byl skromný, poslušný i nábožný. Studia svá konal v Hnězdně a v Paříži. Když se vrátil do vlasti, povolal ho krakovský biskup Lambert k sobě a učinil ho kazatelem. Dle rady evangelické zřekl se Stanislav statků tohoto světa, rozdělil jmění své mezi chudinu a s velkým zápalem oddal se novému povolání; jeho řeči byly dojímavé a rozechvěly posluchače. Biskup Zula s potěšením sledoval horlivost Stanislavovu a jmenoval ho svým rádcem a kanovníkem. Když ležel na lůžku smrtelném, prosil Boha, aby nikdo jiný než Stanislav nezasedal po něm na křesle biskupském. Ale pokorný Stanislav zdráhal se dlouho, tak vznešené důstojenství na slabá bedra svá vzíti a jedině k výslovnému rozkazu římské Stolice uposlechl. Byl-li dříve neunavný, byl nyní horlivost sama; rok co rok navštívil všecky chrámy svého okrsku, aby se přesvědčil osobně o pracích podřízeného duchovenstva. Volných chvil používal k modlitbě a k čtení duchovních kněh. S nevídanou ochotností prokazoval skutky milosrdenství; nikomu neublížil ani slovem, ani pohledem a bezpráví mu učiněných zapomínal. Tenkráte panoval v Polsku Boleslav II., který o své ujmě na království slavně korunovati se dal. Pro svou surovost nazýván ukrutným a pro chlípnost a rozkošnictví hnusným a ohavným. Ač byl ženat, neostýchal se vzne-

šeným paním násilí činiti; ano ve své zaslepenosti smilné až tak daleko se odvážil, že veřejně největší hanebnosti tropil. Nikdo se neodvážil, aby krále varoval a přátelsky napomenul; již předem chvěl se každý přede hněvem vladaře. Tu však povstal Stanislav biskup a jako kdysi sv. Jan Křtitel odebral se ke králi a laskavými slovy vytýkal mu hanebný jeho život. Panovník neohrožeností biskupovou byl zaražen, počal se omlouvati; na oko želel výstupků svých, ba i polepšiti se přislíbil. Leč skutek — utek; za nedlouho oddal se znova životu prostopášnému. Opětná domluva sv. biskupa jen krále popudila.

Tu se přihodilo, že Boleslav smyslnou láskou zahořel k jedné urozené paní, jež byla krásy neobyčejné. Ji hleděl z počátku svésti lichocením a sliby; když však po vůli mu býti nechtěla, dal ji svým služebnictvem násilně unésti, ano v hanebném obcování i dítek několik s ní zplodil. Toto sodomské jednání vzbudilo po celé zemi všebecnou nevoli; Poláci se za svého krále styděli ale — mlčeli, bojíce se ukrutného vládce. Jediný Stanislav nestrachoval se, králi do očí pověděti pravdu. Nežli se odebral do paláce, prosil vroucně Boha za posilu; načež provázen duchovenstvem a několika velmoži, neohroženě předstoupil před krále, zapřísahaje ho, aby zanechal hříšného, nedůstojného, pohoršlivého života, ba ku konci výmluvné řeči své pohrozil Boleslavovi II. církevním trestem. Král rozhněval se velice a umínil sobě, že se tomu nepohodlnému mravokárci krvavě pomstí.

Nejprvé snažil se sv. biskupa o dobré jmeno připraviti. Stanislav byl totiž pro kostel svůj od jednoho šlechtice jmenem Petra pozemek koupil

a také mu hned peníze za něj vyplatil. Týž šlechtic odpočíval již tři leta pod zeleným drnem; tu podali příbuzní zesnulého z návodu Boleslavova žalobu proti Stanislavovi, tvrdíce, že nebožtík od biskupa žádných peněz neobdržel. Stanislav, byv pohnán na soud, usvědčil žalobníky ze lži a při vyhrál, neboť jak pověst vypravuje, i umrlý vydal biskupovi svědectví. Dobré jmeno Stanislavovo bylo uchráněno; ale král brodil se v kalu nepravosti dále. Když usoužený biskup opětně k Boleslavovi jíti chtěl, nebyl již předpuštěn; Stanislav v pláči a postu vzýval Boha, aby svou milostí panovníka od hříšné cesty odvrátil a jeho zaslepený rozum světlem nebeským osvítil. Po třetí poštěstilo se upřímnému vrchnímu pastýři mluviti s králem a obnoviti své napomenutí i výhrůžky. Leč slova biskupova byla hrachem na stěnu hozeným; Boleslav soptil hněvem, obsypal Stanislava urážlivými přezdívkami, ano i smrtí mu vyhrožoval. Když král ve svých ničemnostech neustál, vkročil krakovský biskup po čtvrté do paláce prostopášníka a spůsobem důtklivým vyobcoval krále z církve. Ale zpustlý vladař jen posměch si z toho tropil, trestem církevním pohrdl, ba i do chrámu jíti a bohoslužbě přítomen býti se opovážil. Tu poručil Stanislav svému duchovenstvu, aby ihned ukončili služby Boží, jakmile by král do svatyně vkročil. Sám odebral se na předměstí do kaple sv. Michala, hledaje v modlitbě útěchu i posilu.

Král když uslyšel o rozkazu biskupově, uzavřel u sebe navždy sprostiti se nesnesitelného horlitele. Zvěděv, kam se byl světec uchýlil, spěchal s přívrženci svými k zmíněné kapli, a nechtě vlastní ruce krví sprzniti, nařídil svým nohsledům, aby Stanislava zavraždili. Tito, vkročivše do kaple,

spatřili světce v modlitbu pohříženého a tajemnou září oslněného.

Po chvíli vrátili se k panovníkovi s nepořízenou. Ani nová tlupa vrahů, která na rozkaz krále do kaple se odebrala, neodvážila se vztáhnouti ruku na svatého muže. Tu vladař, celý rozlícený, s taseným mečem hnal se do kaple a vlastní pravicí roztal hlavu sv. biskupa. Zbrojnoši pak rozsekali mrtvolu na kusy, sem tam po poli je rozhodivše, ptákům a dravé zvěři za pokrm. Mžikem ale přilétli čtyři orlové, usadili se u sv. ostatků, aby je chránili; lid krakovský, který se u velikém počtu kolem těla mučeníkova nashromáždil, bál se ze strachu před králem, pohřbíti světce. Leč kanovníci krakovští nedali se přísným rozkazem vladařovým zdržeti a sebravše jednotlivé údy sv. biskupa, pochovali je s uctivostí u vchodu kaple. Stalo se r. 1079. Bezbožný král od té chvíle bloudil po světě jako Kain; a že se mu každý co klatému vyhýbal a ho pro ukrutnosť nenáviděl, utekl ze země do Uher ke králi Ladislavovi. Avšak i ten, když se dověděl, jakého ohavného zločinu Boleslav se dopustil, štítil a stranil se ho co zmije jedovaté. Výčitkami svědomí trápený panovník polský zašel se svými dvěma psy do lesů, kde bídně zahynul. Jaký život — taková smrt.

Po desíti letech bylo tělo sv. Stanislava vyzdviženo, a v hlavním chrámě města Krakova slavně pohřbeno, kde Bůh hrob světce oslavil mnohými zázraky. R. 1253 byl Stanislav za svatého prohlášen a Poláci přijali ho za patrona zemského, konajíce památku dne 7. měsíce května.

Hrob sv. Stanislava hoden, aby cizinec, cestující, u něho se zastavil a duchem zalétl v onu

dobu, kdy horliví věrozvěstové na pokřeštění Polsky neunavně pracovali a za blaho i zdar národa život položiti se nezpěčovali. Jak zbožná pověst vypráví, sebrané a v hrob uložené údy mrtvoly Stanislavovy srostly pospolu tak úzce, že nebylo možno poznati, zda tělo světce kdy rozsekáno bylo. Aby i roztříštěné tělo rozsáhlé kdysi říše polské co nejúžeji se spojilo a její synové po šírém světě bloudící s duší s tělem druh k druhu a všichni pospolu k ostatním bratřím slovanským přilnuli, to vypros nám brzy, sv. Stanislave! Staň se, staň se!

